AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • 150.000 .TL.(KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

İNSANCIL

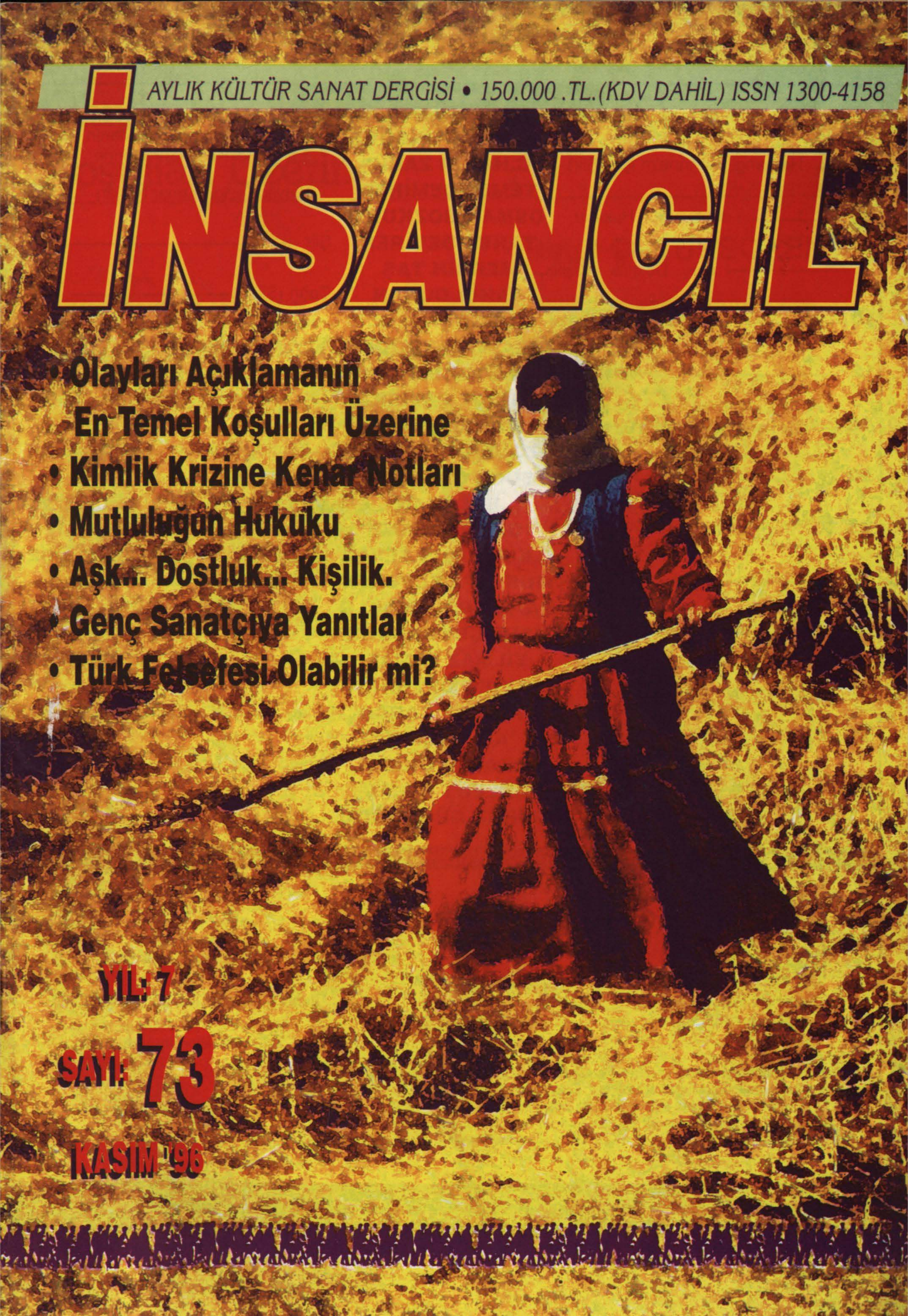

- Olayları Açıklamanın En Temel Koşulları Üzerine
- Kimlik Krizine Kenar Notları
- Mutluluğun Hukuku
- Aşk... Dostluk... Kişilik.
- Genç Sanatçıya Yanıtlar
- Türk Felsefesi Olabilir mi?

YIL: 7
SAYI: 73
KASIM '96

İÇİNDEKİLER

Sayfa	Yazar	Başlık
1	BETÜL ÇOTUKSÖKEN	Olayları Açıklamanın En Temel Koşulları Üzerine
2	C.HAKKI ZARİÇ	Herhangi Bir Anne'm İçin (Şiir)
3	TEMEL DEMİRER	Kimlik Krizine Kenar Notları
5	OSMAN BOZKURT	Mutluluğun Hukuku
6	TANER DEVİREN	Şiir
7	BERRİN TAŞ	Aşk... Dostluk... Kişilik...
9	TAHİR DURAN	Çağrı (Şiir)
10	METİN İLKİN	Genç Sanatçıya Yanıtlar
11	İBRAHİM AYDOĞAN	Su Yakınca Gölgesini (Şiir)
12	AFŞAR TİMUÇİN	Anneannem
14	M. SABİT ÇALIŞKAN	Türk Felsefesi Olabilir mi?
16	KEMAL BEKİR	Gülmece Öyküsü İçin Bir Konu
18	ÖZGÜR ÜNİVERSİTE	Kuruluş Bildirgesi
22	SÜEN ÇANKAYA	Aşk Topraktan Çalınmayandır (Şiir)
23	BALABAN	Aynadan Yansıyan Suretim
25	OZAN YILMAZ	Duyguların Evrimi ve Müzik (2)
32	Ç.KUMRAL-S.SEVER	Popüler Kültür, Pop Sanatı ve Eğitim
35	MUSTAFA ELVEREN	İnsancıl'a Mektup
37	KAAN ARSLANOĞLU	"İnsancıl" Diye Bir Sorunu Olanlara Mektup
40	YUSUF ÇOTUKSÖKEN	İnsancıl'a Mektup
42	YILMAZ ELMAS	Zühtü Bayar (Şöyleşi)
45	AYDIN ÖZTÜRK	İki Genç Aşık...
50	FRANCIS CARCO	(Şiirler)
51	ALİ BALKIZ	Ekmeğin Düştüğü Yere Koşan Köpek İle...
52	İBRAHİM ÖKSÜZ	Şairler Bahşiş Almaz
53	BÜLENT CELAL	Ölülerimiz (Şiir)
54	CENGİZ GÜNDOĞDU	Yıldız Güncesi

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi ve Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
AJANS D
Tel: (0212) 528 64 64

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
İBRAHİM KARAKAŞ
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: (0212) 880 40 75
Dağıtım
Bir-Yay

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 511 79 94 - 513 93 99
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Reşatbey Mh. Adliye Arkası. 3. Sk. No 20/A Adana
Çanakkale Temsilciliği Songül Baştürk. Cevdet Paşa Mh. Kayserili Ahmet Paşa Cd. 22/17 Çanakkale
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Tel: (0332) 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T.İş Bankası 9.Kısım Ataköy İstanbul 1137-38678 Berrin TAŞ adına 1.500.000TL. yatırmanız yeterlidir. Avrupa 125 Mark T.İş Bankası 9.Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 301 00.179 305

Olayları Açıklamanın En Temel Koşulları Üzerine

Betül ÇOTUKSÖKEN

Kendisiyle yapılan bir söyleşide İoanna Kuçuradi, "Olan bitenlerin 'sorun' olması ya da olmaması, büyük ölçüde kişinin olan bitenlere nasıl baktığına bağlı"dır der (1). Olup bitenlerdeki, nesne durumlarındaki çok yönlü ilişkileri, sorunlu yanları görmenin, üzerinde bulunulan bilgi düzeyiyle içten bağlantılı olduğunu da yine İ.Kuçuradi *Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Semineri*'nde (2) yaptığı konuşmada belirgin bir biçimde ortaya koyar.

Böyle bir yaklaşımda hiç kuşkusuz, insanla ve insan dünyasıyla ilgili özel bir değerlendirmenin, aynı zamanda da daha iyi bir dünya kurmanın, daha iyi bir toplum yaratmanın gerekli ve yeterli koşullarını saptamaya çalışmanın rolü büyüktür. Belki de bu, düşünen insanın önünde duran en önemli sorunlardan biridir. Her türlü olup biteni -elden geldiğince- asıl yapısıyla kavramaya çalışmanın, "gerçek -olup bitene uygun- değerlendirme"yi öncelemenin yine bu bağlamda ne denli önemli olduğu ortadadır. Bu türden değerlendirme ediminde ise, önceliklerin "değerlendirme", "anlama", "açıklama" ölçütü olarak- bilgi türünden kazanımlara verilmesi gerekmektedir.

Neredeyse her zaman değerlendiren, yargıda bulunan insanlar -kişiler- olarak, yargılamalarımızın, yorumlamalarımızın ardında ne denli çok bilgi söz konusu ise, ele aldığımız konuları o oranda sağlıklı bir biçimde algılama, anlama şansına sahip olabiliriz. Öte yandan, olup bitenler de ancak bilgiler bağlamında "sorun" haline getirilebilir.

Değerlendirme yaparken, "nesne"yi ulaşılabilecek her türlü özgül yanıyla, temel nitelikleriyle, nesneye, duruma, olaya ilişkin nitelikleriyle kavramak son derece önemlidir. Bu bağlamda nesne durumlarına ilişkin kavramlarımız, tasarımlarımız; algılamalarımızı, anlama edimimizi açıklamalarımızı yönlendirmekte, belirlemektedir. Kavram örgüsü, daha bilinçli, daha kuramsal amaçlı ve nitelikli yaklaşımlarda çoğun 'anlama, açıklama model'i biçimine dönüşmektedir. Fakat tam da bu noktada çok dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü model, nesnenin nesne oluşunu, onun bireyselliğini, özgül yanlarını ortadan kaldıracak nitelikte olabilir; böyle bir tehlike belirebilir. Olup bitenleri yüzeysel bir biçimde genelleştirici çerçeveler içersine yerleştirme , kimi durumlarda canalıcı bir nitelik taşıyan bireyselliği gözardı etme, gittikçe keskinleşmesi amaçlanan zihni -tam tersine daha da- köreltebilir.

Günlük yaşamdaki olup bitenleri anlamanın, açıklamanın zorluğu herkesçe bilinmektedir. Ancak yine de sormak gerekiyor: çoğun bu durumun, bu noktadaki zorlukların farkında mıyız? Olup bitenleri tam da olup bitişine uygun olarak anladığımızı, açıkladığımızı ve anladıklarımızı başkalarına aktarabildiğimizi "sanırız" Birçoğumuzun bu bağlamda kendine olan güveni sonsuzdur; neredeyse hiçbirimiz rahatımız kaçsın, güvenimiz sarsılsın istemeyiz; başka bir deyişle ayağımızın altındaki zemin kaysın istemeyiz (!).

Doğa bilimlerindeki açıklama modelleri ise meslekten bilim adamlarını, özellikle bilim felsefesiyle uğraşan filozofları yakından ilgilendirmektedir. Yapıcı ve yaratıcı, bilinçli-yaptığı işin elden geldiğince farkında olan- bilim adamını anlama ve açıklama modellerinin niteliği yakından ilgilendirmektedir. İşte bu modellerin insan dünyasında, toplum yaşamında ne ölçüde geçerli olduğu büyük bir tartışma konusudur. Bacon'dan Hempel'e kadar birçok bilim filozofu; doğa, insan ve toplum bilimlerinin ortak yöntemlerle, açıklama modelleriyle konularına yaklaşabileceklerini ileri sürmektedirler. Karşıt görüşte olanlar da yok değildir. Kimi filozoflara göre ise, ortak açıklama modelleri giderek, bilimlerin nesnesizleşmesine, nesneden yoksun kalmasına yol açmaktadır.

Ne türlü olay, olgu, nesne alanı söz konusu olursa olsun, hepsini şu ya da bu şekilde açıklama gereksinimi, insan için vazgeçilmezdir. Üstelik her türlü bilginin kendi iç tutarlılığı doğrultusunda bir tür "açıklama modeli" geliştirdiği de, her olup biteni kendince bir nedene bağladığı da bir gerçektir; hatta bilgi türlerini birbirinden ayıranın, onların temellerindeki açıklama modellerinin farklılığı olduğu ileri sürülebilir.

Herhangi bir açıklama getirmek üzere nesnenin gözlenmesi sürecinin her türlü kuramsal yaklaşımdan, -kavramdan, genel nitelikli açıklama modellerine kadar- uzak tutulması olanaklı mıdır? Salt pozitivist nitelikli tutumlar benimsenmese bile, modelsizliği önermek çıkar bir yol olabilir mi? *Bilimsel Açıklamada Hempel Modeli* (3) adlı çalışmasında Kurtuluş Dinçer, Hempel'in pozitivist kökenli "açıklama modelinin, gerek bir üst model olarak gerek tek tek durumlarda geçerliliği ileri sürülen bir model olarak her alana uygulanabilecek bir model olmadığını söyle"menin yerinde olacağını ileri sürerek, "insanı yapıntı bir dünyayla karşı karşıya bırakan modellerle iş görmenin bilimsellik sayılmaması gerek"tiğini; ayrıca bilimin gerçeklikle bağını koparmaması, nesnesini yitirmemesi gerektiğini savunur (4).

Ancak hem nesnelerle bağlantıyı koparmamak hem de -genel nitelikli olmasa bile- nesneye uygun gelen açıklama biçimleriyle iş görmek, sürekli

olarak açıklamalarda bulunmak, kaçınılmaz gibi görünmektedir. Bütün sorun, İ.Kuçuradi'nin dediği gibi, olan bitende sorunları görmektir. Bu düşünceye şöyle bir ek yapmak olanaklıdır: asıl yapılması gereken, olan bitenin oldukça karmaşık görünen nedensel nitelikli açıklanışını elden geldiğince onu ele verecek biçimde çözümlemeye çalışmaktır. Bunu yapacak olanlar da, aslında yaşamlarının her anında etik ilişkileri gerçekleştiren kişilerdir. Çünkü "Yaşayan her insan, başka insanlarla ilişkilerini kişi olarak yaşamakta, hangi türden ilişkide olursa olsun, belirli bir bütünlüğü olan bir kişi olarak eylemde bulunmaktadır.

Etik ilişki, belirli bir bütünlüğü olan bir kişinin başka insanlara yönelen eylemleriyle yaşayarak var kıldığı ilişkiler türüdür. Bunun dışında, diğer bütün insanlararası ilişkiler, bir grup üyesi olarak kişinin içinde bulunduğu veya kurduğu ilişkilerdir. Ne var ki, yaşamda, kişinin bir grup üyesi olarak kurduğu bütün ilişkilerin temelinde, etik bir ilişki söz konusudur, ya da, bu ilişkiler, sonunda gelip etik bir ilişkiye dayanır." (5)

Neden-etki ilişkilerine dayalı açıklama modellerinin gerçekten bilgisel içerikli olması gerekmektedir. Böyle bir bilginin taşıyıcıları da etik bir varlık olduğunu sürekli olarak duyumsayan "kişiler" olmalıdır. Ancak böyle bir yönün tüm insanları 'biçimsel' olarak birleştirebileceğinden söz edilebilir. Toplumları yönetenlerin bu konuda sağlayacakları hatta sağlamaları gereken olanaklar olup bitenlerin -elden geldiğince- nasıl bir işleyiş biçimi altında olup bittiğini kavramada yardımcı olacaktır. 'Olanak' deyişiyle gösterilmek istenen nedir? Burada imlenen, eğitimdir; ama nasıl bir eğitim? Olup bitenleri elden geldiğince asıl nedenlerine dayalı olarak açıklamayı kişilerin önüne bir amaç olarak koyan eğitim; insana gerçekten insan -homo sapiens sapiens- olduğunu duyumsatan, gösteren, içselleştiren; bireysel özneyi öne çıkaran böyle bir eğitim, insan dünyasında bir defalık oluşumları içersinde ilişkilerin içerdiği gerçek sorunları "gerçekten" görebilmeyi, çözümlemeyi, açıklamayı, nedenlerini ortaya koyabilmeyi sağlayabilir.

Farkına varılan sorunlara, başka deyişle çözümlenen sorunlara, çözüm yolları üretebilmek, gerçek yaşam deneyleriyle beslenen bilgiye ve bu bilgiyi sağlayacak olan eğitime bağlıdır. Bu tür bilgilerle donatılmış zihinler ancak olayları anlayabilir ve açıklayabilir.

Notlar:

(1) Aslan Kaynardağ, *Felsefecilerle Söyleşiler*, Elif Yayınları, İstanbul 1986, s.225

(2) *Dünya Problemleri Karşısında Felsefe*, Yay. Haz. İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1986

(3) Kurtuluş Dinçer, *Bilimsel Açıklamada Hempel Modeli*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1993

(4) a.g.y. s.72

(5) İoanna Kuçuradi, *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s.5

HERHANGİ BİR ANNE'M İÇİN

Cumartesileri soluyorum yıllardır
Her günüm "Kalemlerin Gecesi"
Her duraktan binerim kayıplar otobüsüne
Her yolum Galatasaray'a çıkar

Bunun adı
Seninle aynı talanı yaşıyorumdur

Yaşla çağlayan gözlerinde
Nilüferler yeşertmektir amacım
Gecelere sığamayışım bu yüzdendir
Bu yüzdendir yıllar yılı mapusluğum

Bunun adı ise
Seninle aynı kıvamda bilene bilene
D/ağ/la
n
ı
yo
rum/dur!..

C.Hakkı ZARİÇ

Kimlik Krizine Kenar Notları

Temel DEMİRER

Gregor Samsa'nın, insan psikolojisindeki hiçleşmeye varan şizofrenik yarılması, hiçbir dönemde, bugünkü kadar tanımlayıcı olmadı. Bunun nedeni, dünya kapitalizminin ("YDD" boyutlu" global krizi... Yani "Kuzey-Güney" çelişkisinin derinleşmesi... Küreselleşen sefaletin kırılgan bir fay hattını oluşturması... Ücretli kölelik sisteminin ürettiği çelişkilerin tansiyonu yükseltmesi... Tüm bunlara, bir de kimlik krizi boyutunun eklenmesi...

Kriz içinde debelenirken bile, insan(lık)ı kötürümleştirerek hâlâ yönetebilen kapitalizmin elindeki en etkin silah, emekçileri tarihsizleştirilip-kimliksizleştirmesidir..."Uygarlık Krizi" koşullarında, tarihsizleştirilip-kimliksizleştirilen insanlık), güvenini yitirip, yaratıcılığından uzaklaşırken, geleceğe ilişkin umut ve projeksiyonlarını da yitiriyor. Böylelikle, devasa bir kimliksizleşme ve kimliksizleşmede somutlanan toplumsal depresyon ve çürümenin yarıçapı genişliyor.

Kuzey'in Güney'deki "Cadı Avı"

Dünyanın Kuzeylileştirilmesine denk düşen bir "tek tip düşünce ve kimlik"i küreselleştiren iklimde, 'ideolojilerin sonu'nu ilan eden hâkim Kuzey ideolojisi, insanı ve kamusal alanı yeniden şekillendirmeye başladı. Ancak küresel çapta, "tek tip düşünce ve kimlik"in yerleşikleştirilme çabasının, kaçınamayacağı bir zorunluluğu daha vardı: "Öteki" kültür, kimlik ve düşüncelerin soykırımı ya da "cadı avı"...

Ortaçağın "cadı avı", şimdi dünyanın Güney'inde sürüyor... Yapılan kestirime göre on beşinci ve on yedinci yüzyıllar arasında beş yüz bin kişi cadılıktan hüküm giymiş ve yakılarak öldürülmüş Avrupa'da. (Marvin Harris, İnekler, Domuzlar, Savaşlar ve Cadılar, İmge Yayınları) "Kutsal kavramlar"ın ardına sığınan ekonomik nedenler ve toplumsal gereksinimlerle düzenlenen "cadı avı" bitmedi... Güney'de devam ediyor: 1) "Terörizme karşı" alt başlığında sunulan vahşi bir siyasal saldırganlık ve 2) Güney'deki "öteki" kültür, kimlik ve düşüncelerin soykırımına denk düşen Kuzeylileştirme misyonerliğiyle...

"Ortaçağ'da "cadı" dediklerini, bugün "terörist" diye tanımlıyor Kuzey ve Güney'i Kuzeylileştiriyor... Aslında, Eleştirel ve başkaldıran aklın ve eylemin varlığına tahammül edemeyen Kuzey'in "cadı avı"nın ardında yatan saik, Güney'i ve emekçileri zorla boyun eğdirip, "tek tip düşünce ve kimlik"ini egemen kılmaktır...

Kuzey'in saldırgan tahakkümünün yol açtığı çürüme ile, "yeni düzen(sizliğ)i"ne mahkum edilen gezegenimizde, Sartre'ın kötümser öngürüleri, küresel ölçekte somutlanıyor... Sartre'ın 'Bulantı'sının ünlü kahramanı Antoine Roquentin, uzun bunalımlardan sonra, yeryüzünde "fazladan" bir varlık olduğu sonucuna varır. Ama, ona sorarsanız herkesle ve her şeyle paylaştığı bir koşuldur bu: Herkes, her şey birbirine göre fazladır... Hiç birinin elle tutulur bir varolma nedeni yoktur... Varolma "zorunluluk" değil, "rastlantı"dır... Her varlık "nedensiz doğar, yaşamını zayıflıkla sürdürür, rastlantıyla da ölür"... Roquentin'in bu gözlemlerine sonsuz bir "bulantı" eşlik eder...

"YDD"nin kimlik krizi, insanlığı bunaltması yanında, hiçleştirerek Roquentin'in sonsuz "bulantı"sına mahkum ediyor. Çünkü "Yeni koşullarla başa çıkmak durumunda kalma anlamında, kimlik krizi olan pekçok ülke var." (Feroz Ahmad, Milliyet, 06 Eylül 1996, s.20)

Bu noktada, "YDD"nin önemli bir kavga alanını oluşturan 'kimlik' kavramını tanımlamak, 'kim' sorusunun yanıtlanmasına kilitleniyor. 'Kim' oluşumuzun; aile, soy, cinsiyet, meslek, sınıf, ulus gibi etnik-kültürel/toplumsal aidiyetlerle çevrelendiği bilinir. Ancak "YDD"nin karşımıza diktiği yanıtlanmasında, sözü edilen aidiyetlerden biri temel alınmak zorunda. Çünkü "Kimlik ancak belli toplumsal koşullarda, ancak kendi kılgısal ve düşünsel çabamızla kurduğumuz bir şey"dir. (Tahsin Yücel, Cumhuriyet, 27 Ağustos 1996, s.13)

Türk(iye) İnsanının Krizi

Kimlik krizi, "Özerk bağıntılı. benlik/ Autonomous related self"ini oluşturamamış Türk (iye) insanını tam onikiden vurmuştur. Hırsızlığın 'mübahtan da öte paye' olduğu, herşeyin gerçeği yerine ('gibi') sahtesinin ikame edildiği bir ortamda vahşeti (yediden yetmişe) kanıksayan Türk(iye) insanı; ruhunu pazar ekonomisi şeytanının meta fetişizmine satan, ikiyüzlü içtenlik gösterilerin ('Tartüff'vari) şarlatanı özelliği kazandı.

Neden bu denli duyarsız ve tepkisizdir Türk(iye) insanı?.. Artık, hiçbirşey onları üzüp, sarsmıyor mu?.. İşte Cumartesi Anaları'nın yalnızlığı!.. Üzülmeyi unutmak, duyarsızlaşmanın bir sonucu

oluyor. Ama ölümle, kanla, açlıkla, zulümle ve geleceksizleştirmeyle burun buruna yaşayan Türk(iye) toplumunda, insan yaşamının bir mermiden bile ucuz sayılmasının kanıksanmasını, sadece duyarsızlaşmayla açıklamak ne denli yeterli olabilir?..

Varılan koordinatlar, toplumsal açıdan devasa bir çürüme ve körleşme halinin, geleceksizleştirmeyle burun buruna yaşayan Türk(iye) toplumunda, insan yaşamının bir mermiden bile ucuz sayılmasının kanıksanmasını, sadece duyarsızlaşmayla açıklamak ne denli yeterli olabilir?..

Varılan koordinatlar, toplumsal açıdan devasa bir çürüme ve körleşme halinin, geleceksizleşme labirentine dalması olarak nitelenebilir. Uluslararası IRNA grubunun dünya çapında yaptığı araştırma 1995 yılında en karamsar toplumun Türk(iyeli)ler olduğunu ortaya koydu. Araştırmaya göre Türk(iyeli)ler, en çok ibadet eden, başkasına en çok bağıran ve kendini en suçlu hisseden bir "ulus" Örneğin "ülkenizde işler nereye gidiyor?" sorusuna Türkiye'de yüzde 75 (yüzde 7 bilmiyor), Batı Avrupa'da yüzde 63 (yüzde 18 bilmiyor), Doğu Avrupa'da yüzde 61 (yüzde 27 bilmiyor), Kuzey Avrupa'da yüzde 52 (yüzde 16 bilmiyor), Latin Amerika'da yüzde 55 (yüzde 10 bilmiyor), Asya-Pasifik'de yüzde 34 (yüzde 34 bilmiyor), Afrika-Ortadoğu'da yüzde 32 (yüzde 21 bilmiyor) "kötüye gidiyor" yanıtını veriyor...

Ayrıca "The Economist" dergisinin araştırmasına göre, 1996'nın üçüncü çeyreğinde "en riskli 10 ülke Rusya, Meksika, Venezüella, Arjantin, Brezilya, Türkiye, Çin, Filipinler, Yunanistan ve Macaristan." (The Economist, 7-13 Eylül 1996) Yani Türkiye, dünyanın "en riskli" 10 ülkesiden biri...

Ancak Türk(iye) insanı, hâlâ o denli aymaz ve aldırmaz ki, gözü (Niccolo Machiavelli'nin 'İl Prince'inin kötü bir örneğini oluşturan) "Hükümdar'ından ötesini görmüyor, düşünmüyor, düşleyemiyor. Her şeyin sınırı, 'Hükümdar'ına (devletçi-şöven) bağlılıkların kolaycılığı şekillendiriyor. Bunda, Türk(iye) insanının Alain'den, Hume'dan, Kant'dan, Bergson'dan, Kierkegaard'dan, Rousseseau'dan, Aquina'lı Thomas'dan, Nietzsche'den, Spinoza'dan, Descartes'tan, Marx'dan bihaber felsefesizliğinin ve eylemsizliğinin etkisi büyük...

Kolaycılığı bile yüzeysel olan Türk(iye) insanı belleksiz, gelenekçi ve unutkan toplumun ahlâk(sızlığ)ına gark olurken, "tamamlanmış tamamlanmamış zaman" dengesini kurmamıştır. Walter Benjamin'in, "tamamlanmış-tamamlanmamış zaman" tanımı, geçmişi birikimi olan anıları, yerli yerine oturmakta kilit kavramdır. "Tamamlanmamış zaman", yaşanmakta olan zamandır. "Tamamlanmış zaman"da yaşanmış, bitmiş zaman... "Tamamlanmış zaman"la "tamamlanmamış zaman" arasında bir uyum sağlamaktır geçmişi birikim olan anıları saptamak. Uyum, bu iki zamanın birleştiği zemindir, güncelleştirerek, geçmişi birikimi olan o anılara yaşanırlık vermektir. Zamana böyle yaklaşmak, yaşananların ve yaşanmış olanların derin kuyulardaki köklerini görmek, kavramak anlamı taşır. Yaşananların derinliğindeki nedenleri doğru görmek, onları doğru saptamak büyük önem taşıyor. Ama Türk(iye) insanı buna yanaşmıyor. Kendiyle ve tarihiyle yüzleşemiyor. Kimliğini oluşturacak bir hesaplaşma yerine, kişiliksizce, kendine dayatılan kimliksizliğe ve yüzünü ortaçağ'a dönmüş gelenekselliğe sarılıyor.

Umut Nerede?

Sezar'ın, kendisini çok önceden "Mart'ın on beşinde sakın" diye uyarmış bir kahine Senato merdivenlerinde söylediği bir söz vardır: "İşte Mart'ın on beşi bugün ve yaşıyorum!" Kör kahin, başını hiç kaldırmadan fısıltıyla yanıt verir: "Evet Sezar, ama gün henüz bitmedi!" Sonrası biliniyor, gün bitmeden Sezar'ın yaşamının noktalanması...

Tablo bu denli karanlık olsa da, hâlâ "gün henüz bitmedi!.." Çünkü "Yoktur beylerin mürveti/ Bindikleri Arap atı/Yedikleri insan eti/İçtikleri kan oluptur", diyen Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, Pir Sultan Abdal'ı, Şeyh Bedrettin'i, Dede Korkut'u ve "Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa/ Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır/Göz yumma güneşten, ne kadar nûru kararsa/Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır", diye haykıran Tevfik Fikret'i yetiştiren bir halkın kimliği manipüle edilebilir, ama yok edilemez.... Sorun, bu gücü devindirmekte... Bu bir...

İkincisi de, doğa ve toplumdaki "denge", sürekli karşıtlıklar üzerine dayanır. Karşıtların birliği yaratıcı dinamik. İnsan ise, umutsuzluktan umut yaratan bir mahlûk... Çünkü "Umut bize umutsuzlar yüzünden verilmiştir." (Walter Benjamin) Ve de "Köklü değişimler, çıkmaz sokaklarda gerçekleştirilir." (B.Brecht, Me-Ti'nin Özdeyişler Kitabı, s.95)

semiha uçuk
martısız deniz
öyküler
insancıl yayınları

Mutluluğun Hukuku

Osman BOZKURT

Bir toplum düşleyiniz ki, hem birey hem de topluluk olarak tüketim gerekleri (mal ve hizmetler) dışında hiçbir mülkiyeti yok. Tüketimin en temel iki unsuru olan yiyecek-içecek ile giyeceklerin stoklarına gereksinim duyulmuyor. Biliniyor ki, kıtlığı olmayacaktır. Bireyler dilediği zaman ortak merkezlerden kendisine gerekli olanı ayrıca bedel ödemeden edinebilir. Hem neden ayrıca bedel ödesin ki?.. Ortak emeğe (iş sürecine) gönüllü katılımla karşılığını önceden sunmuştur. Çalışamaz derecede yaşlı, çocuk ve özürlü olanlar toplumsal gövdemizin ayrılmaz bir parçasıdır. Kollar ve bacaklarımızın bedensel bütünlüğümüzü tamamladığı gibi, onlar da toplumsal bedenimizi tamamlıyor. Dolayısıyla, iş sürecindekilerle birlikte, aynı olanakları paylaşacaklardır. İş sürecine katılım, insani varoluşun bilincine ermiş böylesi bir toplumun unsurları için keyif duyulan bir etkinliktir. Bu etkinlik düzeyine ulaşmış insanlar, tıpkı bugün ailenin iş yapamazlarından varlıkların kıskanılmadığı gibi, tasavvur ettiğimiz toplumda kendi çalışamazlarından varlıklarını, zerre kadar kıskanmaz.

Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uyumun sağlandığı, biriken sermayenin toplumun ortak yararı, ortak gelişimi temelinde bireysel mülkiyete dönüştürülmeden genişleyen yeniden üretime yönlendirildiği bir toplum... Bireyi üretim sürecinde etkinliğine yabancılaştıran teknoloji (bant sistemi gibi) yerine kendini daha yüksek derecede kavramasını sağlayan, insani öze derinlemesine yönlendiren üretim teknolojilerinin kullanıldığı bir toplum... Böyle bir toplumsal çerçevede ne cinsler arası ne sınıflar arası ne de uluslararası düşmanlıkların maddi temeli olmayacaktır. Her ne kadar ulusal ve sınıfsal çatışmanın olmayacağını, tasavvurumuzun anlaşılması bakımından dile getiriyorsak da ulus ve sınıf kavramlarının bugünkü işlevinin kalmadığı, tarihde kalmış sözcükler olduğunu belirtmek istiyoruz. Ulusal ayrımcılığın ve sınıfsal farklılıkların olmadığı böylesi bir toplumda haksız savaşların ve bugünkü anlamıyla suç ve cezanın maddi temelininde ortadan kalkacağından varolamayacağı açıktır.

Böylesi bir toplumun kültürel ve hukuksal çerçevesi nasıl olabilir? Herşeyden önce "bütün mallara eşdeğer bir mal" olan paranın gereksizleştiği bir toplumda suçun maddesi ortadan kalkmış olacaktır. İnsanların zevk ve beğenileri de değişecektir Sözgelimi, eğlencenin üretkenlik ve yaratıcılık ekseninde oluşması doğallaşacaktır.

Paranın yokluğu, yaşadığımız sisteme özgü birçok meslek ve sektörü ortadan kaldıracaktır. Örneğin eroin, silah kaçakçılığı ve kadın ticareti olmayacaktır. Bu çeşit daha birçok suç kaynağı da kurutulmuş olacaktır. Suçun kaynağında kurutulması öngörülen cezaları da kendiliğinden hükümsüzleştirecektir. Suç ve ceza, verili toplumlarda toplumsal huzur ve düzenin sağlanması içindir. Oysa, bir türlü suçun son bulmadığı, çeşitlenerek çoğaldığı görülmektedir. Öyleyse, suç kaynağı mikrop üreten bataklık gibi var olduğu müddetçe, sona erdirilmesi bir yana, azaltılması bile olanaksızdır. Koşullar değişmedikçe, verili hukukun tanımladığı suçun kaynağından hiçbir şekilde sorumlu olmayan insanlar sanık ve hükümlü olmaya devam edecektir. Birçok ülkeyle birlikte ülkemizde de yüzlerce çocuk hükümlü, herhalde suç ortamının yaratıcısı değildir. Tam tersine hiçbir şekilde sorumlu olmadıkları ve içine doğdukları bu ortamın sonuçlarına katlanmakta ve bedelini ödemektedirler. Sorunun anlaşılmasını kolaylaştırması bakımından çocuk hükümlü örneği seçilmiştir. Durum, yetişkinler bakımından da aynıdır.

Şimdi, düşlediğimiz geleceğin toplumundan, bir kez daha bugüne bakmayı deneyelim. Kişisel çıkarların olmadığı, sosyal güvenlik endişesinin yaşanmadığı, tedavi sorunu yahut ölüler için mezar parasının aranmadığı, doğan ve büyüyen nesillerin yarınını düşünme kaygısı taşınmadığı bir toplumda niçin suç işlensin? Toplum, gelecek nesillere borç değil, tüm olanaklarını devir bilincini taşımakta, bunu gönüllü bir keyifle ayrımsız gerçekleştirmektedir.

Üretim araçlarını da kapsayacak şekilde mülk ve servet edinme, yalnızca kendi soyuna miras bırakma hırsı, varlıkların belirli ellerde toplanması iki sonucu birlikte üretmektedir. Birisi, servet kaygısı insani yaratıcılığı sınırlamaktadır. Bu sonuç hem varlıklı hem de varlıksızlar bakımından aynı etkiyi gösterir. Çünkü insanların ufkunu ya servet edinmeye ya da maişet sorununu çözmeye kilitlemektedir. İnsan bilincinin dar alana kilitlenmesi, sanat, edebiyat ve her tür

estetik yaratıcılığı kısırlaştırır, çarpıklaştırır... İkincisi, hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik gibi suç türlerinin oluşmasına yol açar.

Yaratılıcılığı sınırlanan toplumun gelişiminin güdükleşmesinin yanısıra, bu sonucun yükü alt sınıflarca göğüslenir. Belirgin bir suç kavramına bağlanmadan toplumun büyük çoğunluğu cezalandırılmış, bu sıkıntıya mahkum edilmiş olur. Ancak, suç kavramının geliştirildiği hırsızlık gibi sapmaların gerçekleştiği hallerde egemenlerin hukuku devreye girer. Bu noktadan sonra polis, yargı ve cezaevleri gibi devlet aygıtları ortaya çıkar. Üretimle ilişkisi/ilişkisizliği kolayca anlaşılabilecek geniş bir grup oluşur.

Görüleceği gibi toplumun bütünsel çarpıklığı suç kaynaklarına temel oluşturduğundan sistem, yalnızca belirttiğimiz aygıtların şahsında oluşan grupları değil, aynı zamanda işsizler ve suç öznesi olarak gösterdiklerini de üretim dışına itmektedir. Çalışanın sınırlandığı, üleşimin eşitsizliğe bağlandığı bir toplumsal yapıda suç da, hasta da çoğalacaktır.

Suçun maddi ortamının yok edildiği bir toplumda inanıyoruz ki suçlular ve hapishaneler de bulunmayacaktır. Bazılarına ütopik görünen böyle bir gelecek kaçınılmazdır. Üretimin toplumsal niteliği bu sonucun bilimsel kanıtlayıcısıdır. Denebilir ki, toplum içerisinde hiçbir bireysel sapma olmayacak mıdır?.. Olabilir. Eşitsizlik ve ayrımcılığın yaşanmadığı refah toplumunda ortaya çıkabilecek olan sapmalar, minimalize olmakla birlikte tür olarak da değişime uğrayacaktır. Sözgelimi, ne kadın ticareti, ne eroin kaçakçılığı, ne silah kaçakçılığı ne de hırsızlık olmayacaktır. Yine de karşılaşılabilecek sapmalar, suç tanımı içerisinde değerlendirilmeyecektir. İnsana karşıt olmayan yöntemlerle çözümlenecektir.

Geleceğin toplumunu tasavvur ederken onun hukukunun da başka olacağını belirlemekteyiz. Bugünün toplumuyla geleceğin toplumu arasındaki nitelik farkı, hukuk düzeninde de nitelik farkına uygun düşmektedir. Refah toplumunun mutlu insanı mutluluğun hukukunu yaşayacaktır.

Sennur SEZER

ŞİİR GÜNDEMİ

İNSANCIL YAYINLARI

Akıntıydı
Buzul zamanların yüzeyinde
dinmeyen kargaşa fırtınalarının
dirimlendiği alınyazılarıyla
suskunlaştıkça hırçınlaşan gözbebekleri vardı
zamanın
hiçleştikçe çoğalıyorum
çoğaldıkça burçlarında yüzyılının
buzul çağlarının şerrine düşüyor gölgem
oysa paslı bir yara düşüncelerimde
ihanet vurdukça çılgınlaşan
tarihin derinliklerinde damla damla büyümüş
bilinmezliğinde yıkandım-yuğdular
hücrelerimi
bilinmezliğine
anlamsızlaştıran ne sözlerimi-anlamak mı
gerçeğini senin
uzun saçların vardı senin-dengeyle
dengesizliğin kesişiminde bir çocuk
Tutunmak için gelmelerle gitmelere-bilek
damarlarına baktıkça ürperen
düşünmeden deniyorum seni-kaptıkça senden
birşeyleri
yağmaların altında keşfedince ateşi
seni senle savaşarak yenmenin intikamı mı
ilk kendimi yakmam ateşinle
düşüncenin doruğuna yolculuk benim ki
keşfettikçe seni
ilk kendimde deneyeceğim ateşini hep-ve hep
ben olacağım yanan ilk
ta ki düşüncenin doruğunda-keşfedene kadar
olmasa bile herşeyini
ateşini benden uzak tutacak kadar sevmesini
öğrenmiş olacağım kendimi
karanlıklarda ürpermiş bedenim
hançerler saplanmış yüreğime
kral sofralarında
yine öpmüşüm dudaklarını veba gölünde
bir yudum su için dilenirken dudaklarım-
dileniyorsam hala seni uydu çağında
feodal sularda yıkıyorsam ihanetten bezmiş
gövdemi
ve hala kulsam
döndürmesine karşın makinenin çarklarını
ellerim
şunun şurasında ne ki aradığım
ipekten bir şal tenekeden bir parça mı
zehire bandırılmış bir yudum sevgi mi
ki içerim ellerinden yaktıkça kendimi ilk
ateşinde

Taner DEVİREN

Aşk... Dostluk... Kişilik...

Berrin TAŞ

Dostluk üzerine ne zaman düşünmeye başladım anımsamıyorum. Çocukluğumdan bugüne gelen görüntüler arasından anımsadıklarım var ama. Birbirlerinin arkasından konuşanlara çok kızardım. Güzel güzel sohbet ederler, dertlerini anlatırlar sonra içlerinden biri mekanı terkedince öteki atıp tutmaya başlar. Aslında arkadaşının sorunlarının çoğunun kendi yanlışlarından kaynaklandığını anlatır. Sonradan söylediklerini arkadaşının yanında anlatmaz ama. Ben bir türlü anlayamazdım bu insanları. Şaşkın şaşkın seyrederdim dünyam karışırdı. Doğru davranış neydi bilemezdim, bu insanlar canımı sıkarlardı. Ben de içime kapanırdım. Belki de bu tür insanlar yüzünden yaşamımdaki güzel şeyleri bile paylaşılmaya değer bulmazdım. Nasılsa arkamı döndüğümde başka şeyler konuşacaklardı. Belki bu yüzden balkonumda ekmek verdiğim güvercinlerden kimseye söz etmedim. Güvercinlerin nasıl ekmek kavgası verdiklerini, ayağı yaralanmış bir güvercini başka bir güvercinin nasıl koruduğunu, onun rahatlıkla ekmeğini yemesini sağladığını kimseyle paylaşma gereği duymadım. Bunu istedim ama. Dayanılmaz bir biçimde olgun, kendini bilen, vefalı, içten insanlar aradım. O insanları büyük ölçüde kitaplarda buldum. Kendi yaşamımda da olmalıydı ama, bir gün mutlaka yüce kategorisine giren bir dostluk yaşamalıydım. Panait İstrati'nin *Arkadaş*'ını okuyordum, birdenbire kavradım işte bu dedim aradığım. *Arkadaş*'ta adam birdenbire üstü başı yırtık ama elinde kitap gördüğü biriyle karşılaşır. Gözgöze gelirler, adam anlar ve içinden şöyle söyler; o benim dostum. *Sefiller*'in kahramanı Jan Valjean da beni etkiledi. Bu kitaplardaki dostluk anlayışı yoksulluğun kişinin değerlerini yitirmesini gerektirmediğidir. Her iki kitaptaki kahramanlar onca sıkıntı arasında dimdik ayakta durmayı, direnmeyi temsil ederler. Değer verdikleri durum kendilerini çürümüşe teslim etmeme noktasında belirginleşir. Dostluktan vazgeçmenin hiçbir gerekçesi yoktur kısaca. Kişi her koşulda insani özelliklerini... erdemi... insan olmanın ayrıcalığını koruyabilir. Yevtuşenko'nun bir şiiri son günlerde sık sık kendini anımsatıyor. Şiirden bir bölüm almak istiyorum.

"Hayır hiçbir şeyi yarım almayacağım
Bana tüm gökyüzünü verin! Uzağa fırlatılmış yeryüzünü
Denizleri ve ırmakları ve dağlardaki çığları,
Tüm bunları benim olan/Kabul etmiyorum asla daha azını
Yaşam hayır beni kırıntılarınla kandıramazsın
Ya bırak hepsi olsun, ya da hiçbiri/ Bunu omuzlayabilirim"

Aşkı da dostluğu da hep böyle sınırlarından kurtulmuş, direnme gerektiren ya hep ya hiç boyutlarında anladım. "Ya hep ya da hiç direnci" yaşamın dönemeç noktalarıda kabullenmenin ya da reddetmenin kesinleştiği, ara formüllerin, ikircikli çözümlerin önemini yitirdiği bir irade gerektirir. Ben ne istediğini bilen ve bunu dürüstlükle dile getiren insanları her zaman sevdim. İçtenliği bulamadım ama. Artık içtenliği aramıyorum, bu nedenle kimseye de kızmıyorum. Biliyorum içtenlik korunmasızlıktır, silahlarını indirmektir. Bu korunmasızlıktan yararlanmayı uman insanlar her zaman olacaktır. İnsanın kendini savunma gereksinmesini anlıyorum. Doğrusu da bu becerebilene, üzülmeyi istemeyene.

Çocukken kızdığım bir davranış biçimi daha vardı. Çevremdekiler birbirlerine ültimatom vermeye bayılırlardı. Bugün de değişen bir şey yok, erkekler eşlerine, kadınlar çocuklarına, öğretmenler öğrencilerine kendi direktiflerini dayatıyorlar. Şunu giyme bunu giy, o yemeği pişirme şunu pişir, falancayla görüşme oraya gitme buraya gitme, perdeyi kapat sokak görünüyor, eteğin kısa, saçını topla, dağınıklık yakışmıyor, düzenli ol... vs. Sağa sola ültimatom yağdıranlar aslında birçok şeyin doğrusunu biliyor değiller ama yaşamı kendi istemleri doğrultusunda denetim altında tutmak istiyorlar. Toplum bu denetimi onaylayacak bir mekanizma geliştirmiş zaten. Toplumun en küçük birimi aileden başlayarak okulda, işyerlerinde, kültür sanat ortamında, Meclis'te bu işleyişin dışavurumunu sergileyen insanlar var. Bu insanlar baskıcı tutumlarıyla kendi egemenliklerini kurmak isterler, sonra da demokrasiden sözederler. Ben yaşam sürecimde bu tür sınırlandırıcı örneklerle çok karşılaştım. Bu insanların Afganistan'da kadınlara sokağa çıkma yasağı getiren Taliban'dan bir farkı yok gözümde. Geçen gün gazetede Afgan bir kadının fotoğrafını gördüm, başı da tamamıyle örtülmüş yalnızca demirparmaklıklar biçimindeki küçücük deliklerden dünyaya bakmaya çalışıyor ve bizlere ne kadar

cahil, baskıcı olduğumuzu anımsatıyor. Kadını ezen, kadını toplumdan soyutlayıp eve kapatan bilinç insan haklarından habersiz bir zavallıdan başka birşey değildir. Kadının haklarının insanın haklarını savunmaktan ayrı düşünülemeyeceğini kavratmak bizim sorunumuz olmalı. Kadını dışlayan, anaları yanına almayan hiçbir politika başarılı olamaz. Faşizm insanın üstünde egemenliğini sürdürmek istediği heryerde önce kadına saldırır, korunmasız gördüğüne, kolaylıkla sindirebileceğine inandıklarına silahlarını uzatır. Afganistan'da durum bu.

Geçen ay Antakya'da *İnsancıl* Temsilciliğinde bir panel vardı. O panelde ben de kadının aydınlanmasının güçlükleri üzerine konuştum. Ardından sorular geldi. Sorulardan biri beni bir hayli ürküttü. Bir kadın şu andan başlayarak özgürüm, kendimi hafiflemiş hissediyorum, yaşamak istiyorum, mutlu olmak istiyorum... yeni bir yaşama başlarken önerileriniz var mı diyordu. Onun adına öylesine korktum ki... soruyu kimin verdiğini bilmiyordum, kimbilir neler yaşıyordu ve ben Anadolu'da kadının kültürel kıstırılmışlıktan kendini kurtarabilmesinin güçlüklerini yaşamıştım. Her zaman paldır küldür bir çırpıda kalkışılan eylemlerden korkarım. Bu nedenle ona ne istediğini iyi bilmesi gerektiğini, sorunlarını ortaya koymasını, kendini çözümlemesini ve ulaşmak istediği yöne doğru adım adım yolalması gerektiğini söyledim. Korkmakta da haksız değildim, ortak bilinçten kurtulamamış toplum sindiremediği kadını büyük eziyetlerle saf dışı bırakır. Daha dünkü gazetede okudum. Aynı apartmanda aileleriyle birlikte yaşayan iki genç kız iyi arkadaşlarmış. Nedendir bilinmez aileler arkadaşlığa yasak koymuşlar. Sonuç önce evden kaçış, birkaç gün sonra da ormanda birlikte intihar. Aslında bu ve benzeri olaylar erkek kimliğindeki toplumun yüzüne atılmış birer tokattır, birer protestodur. Oysa gazetelerdeki yorumlara baktığımızda onların neden ölmeyi istedikleri hiç kimseyi ilgilendirmiyor. Gazeteler onların lezbiyen olabilecekleriyle... sevgilileri olup olmadığıyla ilgileniyor. Genç kızların aileleri birbirine düşmanca davranıyor. Hiç kimse sormuyor neden böylesine umutsuzlardı, neydi yaşamlarını böylesine anlamsız kılan. Hiç kimse düşünmüyor, hiç bir neden ölümü bilinçle seçmeyi haklı gösteremez. Geçenlerde Diyarbakır hapisanesinde bir vahşet daha yaşandı. Onbir kişi hunharca katledildi. Televizyonda haberleri izlerken insanlığımdan utandım. Aileleriyle görüştükten sonra koğuşlarına dönerken kıstırılan mahkumlar, işkenceyle, kafaları bedenlerinden koparılarak katledilmişti. İster istemez kapitalizmin insanı ne hale getirebileceğini düşündüm. Koşulların insan için oluşturulmadığı bir sistemde herkes "öteki"dir. Milyonlarca yıl önce ateşi bulan, vahşi hayvanlardan kendini korumayı öğrenen, barınak yapan, yiyeceğini üretmeyi başaran insan geçmişinden öylesine uzaklaştırılmış ki, bir zamanlar doğayla mücadele ederken elele verdiği canlıyı acımadan yokedebiliyor. Devletin insan için değil, insanın devlet için varlığını sürdürdüğü bir toplumda, devletin "güvencesindeki" bir hapisanede insan katledilmesi bir cinayettir. Bu şiddetin devlet için yasallaştırılmasıdır. Şevket Kazan açık açık görevlilerin de ağır yaralandığını söylerken yüzü bile kızarmadı.

Peki sorum şu... bizler ne yapacağız. Şiddet toplumun her alanında kendini dayatırken bizler direncimizi nasıl koruyacağız. Korumak etmez, direncimizi nasıl karşı saldırıya dönüştüreceğiz. Sistem arkadaşlığı, dostluğu geçersiz işlevsiz kılıyor. İnsanı kolay yönetebilmek için parçalara bölüyor. Parçaları yoketmek daha sinsi bir yöntem, ayrıca işlevli. Bütün bedeni yoketmeden önce yavaş yavaş uyuşturup sünepeleştirmek, birbirinin aynı tektip insan modeli yaratmak, hiçbir olumsuzluğa tepki vermeyen beyni uyuyan kalıplardan bir sürü oluturmak... sistemin başarısı burada. Peki insan ne yapacak bu durumda. Kaybolmuş insanın ben kimim sorusunu sormaktan başka çözümü yoktur. Baskıyla, kalıplarla sunulan yaşama modelleriyle insanın bireyleşebilmesi neredeyse olanaksız. Kıstırılmış sürünün ortak bilinçten kendini soyutlayıp üreten, yaratıcılığını kullanan bir birey olarak varlığının ayırımına varması ancak ben kimim sorusunun yanıtında bulunabilir. Sürüden kendini ayırıp ama aynı zamanda o sürüyle birlikte yaşayan bir insan-birey kimliğiyle kendini yeniden oluşturmak gereklidir. Ancak o zaman yaşamın her alanında insansızlığın karşısına dikilebiliriz. Elbette sürü bilincinden kurtulamamış bir toplumda kişilerin kendilerini arayışları kolay olmayacaktır. Kalıplarla, yasaklarla, öylesine çevrelenmişiz ki... yaşadıklarımızın bizi yönlendirip sürükleyip götürmesine karşı tek silahımız kişiliğimizdir. Sürekli bize birtakım doğruların belletildiği ve o doğruların sarsılmaz kurallar olarak sunulduğu bir toplumda yasakların, engellemelerin arasından sıyrılarak kendini oluşturan bir "ben" yapı taşları sağlam bir zemin gereklidir. Günümüzde her zamankinden daha çok aşka, dostluğa, arkadaşlığa gereksinimimiz var. Bunca eziyetlere karşın inatla dost kalmaya karar vermek, inatla arkadaşlıkları dürüstlükle, vefayla korumak zorundayız. Elbette hainler, kalleşler olacaktır ama bizlerin tutumu sırtındaki darbeyle yeniden ayağa kalkmak, yeniden bir kez daha arkadaşlığı, dostluğu savunmak olmalıdır. Bizler büyük aşkların, mücadele ateşinde sınanmış

sarsılmaz dostlukların, arkadan vurmayan arkadaşlıkların yaratıcıları olmak zorundayız. Dostluklar, arkadaşlıklar sisteme karşın bizlerin savunma kalelerimizdir. Savunma kalelerini bir hiç uğruna, kişisel çıkarları için kolaylıkla yokedenlere karşı dimdik ayakta kalmak en güçlü direnmektir. Ben kendini bilen insanın dostluğu, arkadaşlığı hiçbir maddi çıkara satmayacağını düşünüyorum. Kendini satılığa çıkaramaz dost olmaya kararlı insan. Dost olmamanın hiçbir gerekçesi olamaz bana göre. Çoğunlukla herkes birilerinin kendilerine dost olup olmadığını araştırır ve karşısındakinin davranışlarına kendince anlamlar verir. Bence bu yararsız bir çabadır. Önemli olan hep birilerinden birşeyler beklemek değildir, senin de başkalarına dostluğunu sunup sunamayacağındır. Dostluğunu sunmaya hazır olmak bir sorumluluğun altına girmektir. Dostlarından sorumlu insan, bütün dünyadan ve yolunda gitmeyen işlerden de kendini sorumlu sayar. Bu insan olmanın birinci kuralıdır. Bu "ben"in öteki benlerle buluşmasıdır.

Aşk... büyük dostluklar yaşamış, arkadan vurulmuş, aldatılmış bireyin kendini yeniden varetme denemesidir. İnatla dostluğun, inatla arkadaşlığın korunması girişimidir. Yarını ancak kendini yeniden kuranlar hazırlayabilir. Değerlerini koruyanlara selam olsun.

Cengiz GÜNDOĞDU'nun Eserleri

- ELEŞTİRİ

- AKANYILDIZ Öyküler

- YILDIZ GÜNCESİ 1991-1992

İNSANCIL YAYINLARI

ÇAĞRI

Çığlıklar çoğuldur, sevinçler kederli
yitik türkülerin hüznü yankılanır
solgun resimlerde
beklenmedik anda başlar fırtına,
ardından yağmur
kimbilir belki de yaşanmamış
çocukluğumuzun gözyaşlarıdır
üşür gecem, sığınacak dünyalar ararım
seni düşünürüm;
kelebekler uçuşur gökyüzünde
sessizce ölür gecenin karanlığı
ampul ışıklarında

adın hasrettir, umudum dağlar
seni düşünürüm düşerim yollar(ın)a

Biryerlerde başkaldırır figuranlar,
işgal edilir tiyatro
fon müziği çırak çouklarının uzun havaları
yalan aşklar değil
yaşamın kendisidir sahnede
keskin bir bıçak gibi fırlatılır seyirciye
ampul ışıkları yetmez olur güneşler istenir

Tüfek icad olunalı beri
ninnilere karışır çığlıklar
Deli Dumrul masumluğunda değildir
haramiler
ve sevmelerin düşü yasaklı şehirdi
kardelendir ağız dolusu gülenlerin adı
gayrısında susta durmuşluğun yılgınlığı
ünlemler acıların ifadesi...
sırtımızda anlamsızlaşan kamburu
gölgemize sindiğinden beridir
yaşanmıştır artık herşey, ölümlerden başka
ateş çemberi yangın yerinde
gülistan aşklar masal

Ah sevgili, ah sevgili unutma ki
son umuduz kıyametlerden önce
koynuna doldur gel, geleceğe dair ne varsa
dağların ötesinde,
aşkların en güzelinde beklerim seni

Tahir DURAN

Genç Sanatçıya Yanıtlar

Metin İLKİN

Sizi tanımıyorum. Ancak, mektubunuzdan, gönderdiğiniz bir iki öykü örneğinden tanımaya çalışıyorum. Doğru bir değerlendirme yapabilmem için tanımam gerekli. Bu bakımdan size yanıtım hep genel anlamda olacak. Benim için sanat üretme yolunda ilk koşul sanat ve toplumsal yaşam birliğidir. Toplumsal yaşamı tutarsız olup da tutarlı bir sanat üreten bir insan hiç görmedim. Tek-tük geçici başarılar olabilir. Örneğin şair olmadan şiir, öykücü olmadan öykü yazanlar çıkabilir. Çalışkan ve hırslı insanlar, deneye yanıla ufak tefek başarılar gösterebilirler. Ama bu kalıcı olmaz, üretenin kendini aşmasını sağlamaz. Büyük sanatçıların yaşam tutumuna bir bakalım, örneğin Gogen kırk yaşında resim yapmaya başladı dâhi ressam oldu, toplumsal yaşamını da izleyince olağanüstü tutarlı olduğunu görüyoruz. Bunun tersini de, ben, uzun sanat ve siyasa yaşamımda gözlemledim. Pek çok sanatçının yeteneği olduğu halde, doruğa çıkacaklarının ipuçlarını da taşıdıkları halde, toplumsal yaşamının tutarsızlığı yüzünden yarı yolda kaldığını, ya da yükselme kapılarını kendine kapayıp daha bulunduğu durumla ve düzeyle yetinme ve böylece ömrünü sanatçıymış gibi sürdürme yolunu tuttuğunu gördüm. Sanat, toplumsal yaşam birliği böylesine bir gerek koşul ama yeter koşul değil.

Sonra, elbet ele almaya çalıştığımız sosyalist, gerekçi sanat ya da hiç olmazsa sosyalizm için sanattır. Öyleyse sağlıklı bir sosyalizm kavrayışımız olmalı.

En temelde iki sosyalist çizgi var: birincisi Marksçı olmayan sosyalistlik, olguya dayanan sosyalistlik, pozitif sosyalistlik, kısacası toplumbilimsel yoldan tanımlanan sosyalistliktir. İkincisi Markşçı sosyalistlik, kavrama dayanan sosyalistlik, diyalektik sosyalistlik, kısacası felsefeye (toplumsal felsefe tarihsel özdekçilik) dayanan sosyalistliktir. Bizi, ikinci sırada yer alan bu bilimsel sosyalistlik ilgilendirdiğine göre felsefe açısından Marksçılığı açıklamakta yarar görüyorum.

Toplumsal olayları soyut toplumsal emekle değerlendirmek, artık-değeri, ya soyut toplumsal emeğin bir uzantısı, yani bir değer kuramı olarak ele almak ya da artık-değeri, değerin bir sonucu değil de değerden bağımsız olarak ortaya çıkmasının benimsenmesi durumunda bir değer kuramı ve bir artık-değer kuramı olarak ele almak Marksçılıktır. Buna göre Markçılık bir bakıma bir aksiyolojidir, birbakıma toplumsal olayların ilişki ve bağlantılarını oluşturan bir bilim, epistimolojidir. Bir bakıma işçi sınıfının eylemlerinin rehberidir, ontolojidir. Gerçekte Marksçılık ne bir aksiyoloji, ne bir epistomoloji, ne de bir ontolojidir. Marksçılık bunların hepsidir. Marksçılık bu ayrı üç alanı birlikte, bütünlüğü içinde ele almadır.

Marksçılık nesnel gerçeğin soyutlanması ve bu soyutlamanın gene somutlaştırılmasıdır. Eski T.İ.P. liderleri (Behice Boran, Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar) Marksçılığı somut durumların somut çözümlemesi diye yorumluyorlardı. Sosyalist kamu oyunda da yerleşti bu yanlış kavrayış. Yanlış, çünkü bu durumda Marksçılık kavramlara değil, olgulara dayanan bir niteliğe itiliyor ve köken bakımından ampirizme, pozitivizme bağlanmış oluyor.

Marksçılık, klasik Alman felsefesinin, İngiliz ekonomi politiğinin, Fransız sosyalizminin bireşimi olduğuna göre, eğer Marksçılık somut durumların somut çözümlemesiyse Marksçılığa dayanak olan felsefe de kaynaklarını İngiliz ekonomi politiğinde, yani Locke ampirizminde, Fransız sosyalizminde, yanı Comte pozitivizminde bulması yeterli sayılabilirdi. Oysa bir de klasik Alman felsefesi olduğuna göre Marksçılığı somut durumların somut çözümlemesi olarak tanımlamak yetersiz bir tanımlamadır.

Diğer yandan Marksçılığı somut durumların soyut çözümlemesi olarak tanımlamak da yetersizdir. Bu tanımlamada da Fransız sosyalizmine ve İngiliz ekonomi politiğine yer verilmemiş olur.

Her üçüne de yer verebilmek ancak dönüşümle: somutun soyuta, soyutun somuta dönüşmesinin çözümlemesi içinde olanaklıdır. Sanatçı olunacaksa bunu başarmak da gerek koşuldur.

Çünkü sanat nesnel gerçekliğin sosyalizm açısından soyutlanmasıdır. Yani sanıldığı gibi nesnel gerçekliğin gözlemlenmesi, bunu estetik beceriye göre bir kalıba sokma değildir. Yani, ille, bakış açısına göre bir soyutlama ve estetik gerçeklik olarak somutlamadır. Bakış açısı sağlıklı değilse soyutlama da sağlıklı olmaz, sağlıklı soyutlanmamış nesnel gerçeklik de bütünsellik taşıyacak bir estetik gerçeklik olarak

somutlanamaz. Mektubunuzda Lukaç'tan bir iki tümceye değinmişsiniz. Estetiğe kafa yorduğunuz belli. Bence öğrendiklerinizi unutun. Lenin-Stalin sosyalizmiyle uzlaşmış hiçbir diyalektisyene, hiçbir estetikçiye kuşku duymadan bakmayın. Okuduklarınız size tutarlı gibi de gelebilir. Çünkü bunlar alanlarında uzmanlaşmış kişilerdir. Yazdıklarının kendi içinde tutarlı olmasına özen gösterirler ve bunu becerirler de. Örneğin tekil tümel ilişkisini parça-bütün ilişkisi biçimine sokarlarsa Stalin sosyalizmiyle bir sorunları olmaz. Oysa bunu siz okuyunca doğru da bulursunuz, o tümcelerin altını çizersiniz. Örneğin bir masayı bütün, üzerindeki ufak tefek eşyaları da parçalar olarak düşünün, bu parçaların yerlerini değiştirirseniz bu bir düzenleme, iyileştirme, reform olabilir, ama devrim olmaz. Oysa siz okurken parça bütün ilişkisini değiştirerek devrim yapılacağını düşünmüşsünüzdür. İyisi mi işin başında kendi içinde tutarlılığa değil, kuramsal tutarlılığa dikkat edin. Durun hemen bir oh demeyin bu da henüz yeter koşul değil.

Ele aldığınız nesnel gerçekliği estetik somutlamanız dil aracılığıyla olacağından, yapıtınız önce dilbilim kurallarıyla ölçülmeli, sonra konu aldığınız nesnel gerçekliğin merkezinde insan bulunduğundan somutlamanız toplumbilim ve toplumsal psikoloji ve de toplumsal antropoloji ilke, yasa ve kurallarıyla ölçülmeli doğrulanmalı. Özellikle diyalektiğin totalite ilkesine göre estetik gerçeklik hangi bilim alanına uzanıyorsa o bilimin bulgu, ilke, yasa ve kurallarıyla doğrulanmalı. Bunları başarmış olursanız yeter koşul gerçekleşmiş olur. Artık estetik bütünsellik için kaygı duymayınız. Burada kavram, imge bütünlenmiş, kuşkusuz bir sanat yapıtı üretmişsinizdir. Yola devam, doruk sizi bekliyor.

Afşar TİMUÇİN'in Yayınevimizdeki Eserleri

- Nazım Hikmet'in Şiiri

- Felsefe Bir Sevinçtir

- Aşkolsun Kırlangıçlar Öyküler

İNSANCIL YAYINLARI

SU YAKINCA GÖLGESİNİ

Ayışığı alınca gölgesini sulardan
Şafakları yaralı bir ceylan iner dicleye
ana gibi sızlar yüreği toprağın
Ceylan dicleye ağlar seherinde sabahın

Gün dolanınca geceyi
Şafakları yaralı bir ceylan iner dicleye
diclede yaşamın resmini çizmeye

diclede oluk oluk akan, nehir değil kan
belli ki akşamki kıyımdan
yine cellatlar dalmış yurduma
ve dicleye gelmemişler amana
güller dökülmüş yine diclenin kıyılarına

Gün dolanınca geceyi
yaşam vurulur diclede
kan olur yüzü suların
ceylan ağlar dicleye
dicle kendini yakar
akar cizreye cizreye

Su yakınca gölgesini
tutuşur yüzü suların
tutuşur diclem öylesine
karacadağ kendini vurur günün yüzüne
sularda boğulur cellatlar
ve dicle ışıl ışıl süzülür sabahları
karacadağdan cizreye

İbrahim AYDOĞAN

Anneannem

Afşar TİMUÇİN

"O korkunç ihanetlerden
Geriye dekorlar kaldı"
Aragon

Özentili davranışlardan oldum bittim iğrenirim. Her şey özentisiz bir yalınlık içinde olsun isterim. Sofralar, davranışlar, konuşmalar, her şey... Hep biliriz, bazı yalınlıklar bile inceden özenti kokar. Özentiyi gördüm mü kaçmak gelir içimden. Örneğin şarap içen adam beni hiç ilgilendirmez, şarap içmeyen adam da; ama şarap içmiş olmak için şarap içene takılıverir aklım. O adam bana her kötülüğe aday gibi görünür. Kendi olmayan, kendi olmayı bilmeyen her insandan korkmak gerekir bence. İnsan olmakla insan olmayı oynamak arasında bir ayrım olmalıdır. Bu yüzden, kendini tartışmayan, kendini ince ince sorguya çekmeyen, kendini insan için olmak yolunda doğal kılmayan sanattan, çalakalem sanattan, bilmiş bilmiş konuşan ama bön bön bakan sanattan alabildiğine tiksinirim. Yaşama oturmamış düşünceden de bir o kadar tiksinirim. Hele gündelik yaşamdaki o yapay içtenlikler her zaman deli etmiştir beni.

Ben doğallığı anneannemden öğrendim, ne kadar öğrendimse. Herhangi biri olmanın en seçkin örneğiydi o. Olduğu gibi olmanın ustasıydı. Belli biri olmak için değil öyle biri olduğu için öyleydi. Baştan sona yalın ama kendine göre derinlikli bir yaşamı vardı. İnsan içine çıkmazdı pek, bizlerle bile çok az otururdu, daha çok soğuk kış akşamları sobanın başında bizimle birlikteydi. Mutfakta olmadığı zamanlar odasındaydı, daha doğrusu odamızdaydı. Üst kattaki iki odadan birinde annemle babam, birinde anneannem, ablam ve ben yatardık. Anneannem mutfak işini öğlene kadar bitirir, babamın sevdiği yemekleri yapmış olmanın rahatlığıyla odasına çekilirdi. Beş vakit namaz kılar, söylediğine göre haftada bir hatim indirir, ikide bir beş yüzlük tesbihini çeker, doksan dokuzluk tesbihini elinden düşürmezdi. Ancak odasının dışında eline tesbih aldığını hiç görmedim.

Evden hiç çıkmazdı, ancak İstanbul'a, Ankara'ya ya da Amasya'ya gideceğimiz zaman kahverengi çarşafını başına geçirip yılda bir defa aştığı bahçe kapısına doğru ürkek adımlarla ilerlerdi. O sıra, başında tüllü ve tüylü şapkasıyla ve omuzunda tilki kürküyle annem anneannemin görünümüne aykırı bir görünüm çizerdi. (Annemin şapka kutusu uzun yolculuklarda yanımızda olurdu ve kutuyu taşıma görevi benimdi.) Bunun dışında anneannem on bir ay eve kapalıydı. Mutfakta ya da odasında olmadığı zamanlar bahçede olurdu. Bir gül tutkunuydu. Her renkten, her cinsten gül ektirir, gülleri uzun uzun okşardı. Bazen çamaşırlıkta kolları sıvamış olurdu. Orada nişasta, salça, tarhana yapar ya da Döne Bacı'ya çamaşır yıkatırdı, kendisi de kolları sıvayıp çamaşıra girerdi. Annem onun bu girişimlerine "O kadar da kendini yorma, zaten kış boyu ne kadar nişasta kullanıyoruz ki!" gibilerden karşı çıkmaya kalkardı. Babam da sessizce anneme karşı çıkardı: "Bırak, alışkanlıklarını engelleme kadının, o bunları yapmadan yaşayamaz."

Anneannem hep beyazlar giyerdi. Yatağı her zaman sakız gibiydi. Yatağına beni de ablamı da almak istemezdi. Onunla yatmak için numaralar çevirirdik. Bazen ben bazen ablam yarı gecede uyanıp düpedüz yalan yere "rüya görüp korktum" formülünü kullanarak onun bu direncini kırmaya çalışırdık. "Gündüz niyetine anlat bakalım ne rüyası gördün?" Hık mık ederdik: "Şey, şöyle kocaman bir kuyu varmış..." Onun yanında yatmak bir sevinçti bizim için. Pırıl pırıl çarşaflarını kirletmeyelim diye altımıza iğretiden bir çarşaf serip birimizden birini yanına aldığında birazcık söylenirdi. Bazı sabahlar uyanıp ablamı onun yanında gördüğümde bayağı kıskanırdım. Nöbeti ben aldım mı ablam besbelli aynı duygularla dolardı. Onun bembeyaz kokusunu duya duya uyumak pek güzeldi. Yazık ki serüven çok çabuk biter, ezan okunur, gün ışıyıverirdi.

Yatağında oturur, ayaklarını uzatır, pencereden ırmağı, çeşme başını, dağın yamacını gözlerdi. Ben bir köşede sessiz sessiz oynarken bana ya da olmayan birine gözlemlerini alçak sesle aktarırdı. "Süleyman'ın babası eşeği ahıra sokuyor" derdi örneğin. Çok seyrek olurdu bu. Çünkü anneannem

çene çalmayı, ileri geri sözler etmeyi sevmezdi. Boş boş konuşmalardan tedirgin olurdu. Sık sık arkadaşlarıyla bir araya gelmeyi çok seven ancak bunu bir kaçınılmazlık gibi gösteren annemi bu anlamda sık sık eleştirirdi. "Ne anlıyorsunuz bilmem boş boş konuşmaktan!" derdi. O hep susardı. Susar, susar, susar, gene susardı... Anlatacağı çok bir şey yoktu belki de. Bütün anılarını yüreğine gömmüştü, yaşadıklarıyla ilgili hiçbir şey anlatmazdı. Sanki geçmişi hiç yoktu, hiç olmamıştı.

Annemin arkadaşları bize geldiğinde aneannem odasının kapısını sıkı sıkı kapardı. "Sen de aşağıdaki kapıyı kapa Nebile, dedikoduları kulağıma çalınırsa günaha girerim" derdi. Bir kere bile kahkaha attığını görmedim, zaman zaman gülümsediği olurdu. Gülmezdi ve yüzünü asmazdı. Öğüt vermeyi bilmezdi. Öğüt vermeyi çok seven annemden tedirgin olduğunu sezerdim. Haftada bir kere ablamı ve beni önüne oturtup sıcak sularla yıkar, eliyle kurulayıp giydirirdi. Bizim dışımızda dünyası yoktu. Herhangi bir kişi için olumsuz bir söz söylediğini bilmem. Birilerini çekiştirmek onun işi değildi. Kırıldığı ve yedi yıl yüzünü görmediği oğlu için tek kötü söz etmemişti. Teyzem zaman zaman Ankara'dan bize gelir, bizde uzun uzun kalırdı. Annemle teyzem birilerinin bacağını çekiştirirken anneannem inatla susardı.

Oğlu, dayım, en sonu bir gün çıktı geldi. Oğlundan nafaka almaması için babam vaktiyle anneanneme ricada bulunmuş, o da hiçbir zaman kırmadığı babamı gene kırmamış, öyle olsun demiş. Annem bunu ikide bir anımsatır, örtülü bir biçimde babamı eleştirirdi. Paraya şu kadarcık önem vermeyen babam kendini savunmaktan çok susup annemi dinlerdi, kafasını sallardı, ancak yaptığına pişman değildi. Anneannem babamı çok sever, onun üzülmemesi için özen gösterirdi. Evet, dayım bir gün çıktı geldi. Anneannem dayımı kucaklayıp öpmekle birlikte ona yakın davranmadı ve geçmişle ilgili herhangi bir şeyi anımsatmaktan kaçındı. Besbelli çok kötü kırılmıştı.

Anneannem kendisinden ancak birkaç yaş küçük olan babamı oğlu yerine koymuştu. Babam anneanneme "anne" derdi. Babam anneannem için "Abdullah bey"di. Babam maaşını aldığı gün getirir anneanneme verir, anneannem de paraları hemen o gün anneme iletirdi. Anneannemin hiçbir geliri yoktu. Yalnız Amasya'daki bağdan belirsiz zamanlarda az bir para alırdı. Bağ bir dalavericinin eline düşmüştü. Onunla kimse ilgilenmiyordu. O bağ annemin bağıydı. Dedem son günlerinde öbür çocuklarına "Sizin durumunuz çok iyi, bu bağı Nebile'ye bırakıyorum, sakın ha ben öldükten sonra bağa sahip çıkmayasınız, o bağ kardeşinizindir" demiş. Onlar da ne yapsınlar, çaresiz pekiyi demişler. Anneannemle de konuyu tartışmamışlar. Anneannem ölür ölmez teyzemle dayım bağı yok pahasına satıp rahatladılar. Biz o zaman babamın emekli olmasıyla iyiden iyiye yoksul duruma düştük.

Anneannem "Kara İbiş" diye severdi beni. Tuvalette şarkı söylememe pek tutulurdu. Ona göre benim rızkım bol olacaktı, çünkü erken kalkmayı biliyordum. O kendi inançlarıyla besbelli yazgının yapıcı gücüne güveniyordu. Canavar bir düzenin eline düşeceğimi nereden bilebilirdi? Onun dünyada varı yoğu bendim. Anneanneler torunlarını şımartırlar, onları dünyada en değerli varlık olduklarına inandırırlar, benim anneannem öyle bir şey yapmadı. Tersine hep saygılı davrandı bana, hep belli bir tutarlılıkta davrandı. Bana onurlu olmayı, çıkarların üstüne atılmamayı, güçlükler karşısında dirençli olabilmeyi o öğretti. Her zaman süssüz bir yalınlık içindeydi, benim de öyle olmamı istedi. Acılarla yoğurulmuş yaşamı o incecik gürcü kadınını belki gerektiğinden çok olgunlaştırmıştı. O, bir Stoa filozofu gibi, bir damla gözyaşı dökmeden her acıya katlanmayı bilmişti. Yüzündeki incecik azize güzelliği acıların ördüğü bir tülle örtülmüş gibiydi.

Anneannem yoksul günlerimizi görme mutsuzluğuna uğramadan, kıyısında yaşadığı bu dünyadan erkence toparlanıp gidiverdi. Bir akşam hastalandı, hekim olan kirvemin iğneleriyle bir hafta yaşadı. "Beni zorla yaşatmayın" diye rica ediyordu. Yazgıya karşı durmayı günah sayıyordu belki de. Babamı çağırdı, onun göğsüne yaslandı. Bir hafta gece gündüz bazen babamın bazen annemin ama daha çok babamın göğsünde dinlendi. Görenler yadırgadılar. Biz hiç yadırgamadık,annem de yadırgamadı, çünkü babam gerçekten anneannemin oğluydu. Bazı insanlar bazı duyguları anlayamazlar. Öyle ya, ben de anneannemin çocuğu değil miyim? Annem sık sık yaptığı garipliklerden birini daha yaptı, anneannem ölüme yaklaştığında bizi zorla kirvemlere gönderdi. Eve döndüğümüzde artık anneannem yoktu, onun yerinde limon kolonyası kokan korkunç bir boşluk vardı. O boşluk hep var ve korkarım hep varolacak.

Üstümde onun izi, sıcaklığı, gölgesi vardır. Ben de onun gibiyim, sessizce katlanmayı iyi bilirim. Ancak kırılmamayı beceremem, kırıldıktan sonra da düzelemem. "Sende anneannenden kalma gürcü damarı var, bağışlamayı bilmiyorsun" der karım. Elhak doğrudur. Bana yapılanları unutversem ya, unutamıyorum. Kinci falan değilim, yalnızca unutmayan biriyim. İntikam almayı hiç düşünmedim. İntikam duygusu bizi karşımızdaki insanın düzeyine düşürür. Kendine yapılanı ödetmeye kalkan insan insan değildir. Kırılsak da kırmayız. Anneannemden bunları öğrendiğimde şu kadar bir çocuktum. Şimdi ne kadar büyüdüm, bilemiyorum.

Türk Felsefesi Olabilir mi?

Mehmet Sabit ÇALIŞKAN

Eleştirel Akıl

Altı yıldır yayınına devam eden *İnsancıl*, sanat-kültür dünyamıza birçok şair ve yazar kazandırdı. Sayın Mustafa Topal da *İnsancıl*'ın kültür dünyamıza kazandırdığı yazarlardan biri. Birçok derginin gerçekleştir(e)mediği, fakat *İnsancıl*'ın gerçekleştirdiği demokratik ortamda sayın Mustafa Topal insanî yaratıcılığını geliştiriyor ve açıkcası bizler de sayın Topal'ın yazılarını, kimi görüşlerine katılmasak da beğeni ile okuyoruz.

Sayın Topal, *İnsancıl*'da yayınlanan bir yazısında şöyle diyor, "*İnsancıl*, felsefi hepyancılığa (dogmatizm) düşünsel tutuculuğa ve kısırlığa karşı olumlu adımlar attı. Değişik renklerden düşüncelere sayfalarında bolca yer vererek kendisine güvendiğini ortaya koydu."(1)

Kendi çevremdeki *İnsancıl* tartışmalarından edindiğim izlenim şudur ki, *İnsancıl*'ın bu tavrı anlaşılamadı, dahası yeterince değerlendirilmedi. Karşı düşüncelerin susturulduğu bir toplumda *İnsancıl*'ın duruşunu, eski Yunan'a benzetiyorum. Sayın A.M.Celal Şengör, eski Yunan'la ilgili şunları söylüyor, "Yunan mücizesi, eldeki yazılı belgelere göre, demokratik bir şehir devleti olan Milet'te, Tales ile Anksimander'in ortak keşifleri olan eleştirel akılcı düşüncenin, doğa sırlarının araştırılmasının teşviki ile başlar."(2) Bu yazıdan öğrendiğimize göre, Yunan düşünürleri, birbirlerini acımasızca eleştirmişler ve bunun sonucu "sürekli akılcı, yapıcı eleştiri, eleştirinin bir toplum adeti olması" Yunan mücizesini yaratmış. "Eleştirinin bir toplum adeti" olmadığı ülkemizde, *İnsancıl*'ın "eleştiri adeti"ni yerleştirme uğraşı ve eleştirel akıl için savaşımı, işin doğrusu hepimiz için şanstır. *İnsancıl*'ın bu tavrı bize de güven vermiş, biz de bu güvenle sevgideğer Gündoğdu'yu eleştiren bir yazı yazmıştık ve bu yazı *İnsancıl*'da yayımlanmıştı. Sayın Berrin Taş'ın yapıtlarının eleştirildiğini düşündükte, *İnsancıl*'ın bu tavrının demokrat görüntülü bir taktik değil, amacın eleştirel aklı geliştirmek olduğunu anlamıştık. *İnsancıl*'ın bu amacının, kimi yazarlarca negatife zorlandığını görünce, biz bu işi yine beceremeyeceğiz kaygısı taşımıştık. Ancak *İnsancıl* kendine duyduğu güvenin verdiği ağırlıkla tavrını değiştirmeden yayınını sürdürdü.

Bu girişten sonra sayın Topal'ın söz konusu yazısına gelirsek, sayın Topal şöyle diyor, "Şimdi bu adımları sağlıklı yeni bir adımla pekiştirmek ve Türk felsefesinin temellerinden -hazırlayıcı kaynaklarından- birisi durumuna gelmek gerekiyor. Eleştiren, sorgulayan ve tartışan bir felsefi gelenek... *İnsancıl*'ın şu anki en büyük eksiği budur."

Felsefi birikimlerin (Cumhuriyet dönemi felsefecilerimizin sağladığı birikimi yadsımadan) tohumunun *İnsancıl*'da atıldığını biz de kabul etmekle birlikte sayın Topal'ın dileğine katılmamak elde değil. Sevilmeyeni çok olduğu bilinen Gündoğdu da (seveni az Gündoğdu'yu biz seviyoruz ve bu bize ayrı bir tad veriyor.) yeni düşmanlar pahasına, *İnsancıl*'ın buna hazır olduğunu yazmıştır. Sayın Topal'ın önerisinden ve *İnsancıl*'ın "Biz buna varız" demesinden sonra felsefecilerimizin kolları sıvaması gerekiyor. Bizler de bu tartışmaya karınca kararınca katılırız. İşte bu düşüncelerle biz bu yazımızda sayın Topal'ın sözünü ettiği Türk felsefesi üstünde durmak istiyoruz.

Uluslara Özgü Felsefe

Sayın Topal, bir Türk felsefesi istiyor. Bunu okuyunca acaba dedik uluslara özgü bir felsefe olabilir mi, böyle bir felsefe var mı? Bu amaçla iki yapıta başvurduk. Bunlardan biri, *Günümüzde Felsefe Disiplinleri* adlı yapıt. (3) Bu yapıtta felsefenin birçok bölümlere ayrıldığını gördük, fakat ulusal bir ayrım göremedik. Sözünü ettiğimiz yapıtta, örneği felsefe,

1- Formel-ontolojik tipler
2- Materyal-ontolojik tipler
3- Tutum belirleyici tipler
4- Antropolojik çıkışlı tipler
5- Dinsel çıkışlı tipler
6- Filozoflara göre adlandırılan okullar
7- Yere göre adlandırılan okullar

diye bölümlenmiş. Başka sınıflamalar da var ama ulusal bir sınıflamaya rastlamadık. Sayın Afşar Timuçin'in *Düşünce Tarihi* yapıtında da ulusal sınıflama yok.

Bu sorunla ilgili araştırmalarım devam ederken elimize yeni geçen *Afrika'da Felsefe-Afrika Felsefesi* adlı yapıtta felsefe için şöyle deniyor, "Felsefenin, düşünce aracılığıyla dile geldiği söylenebilir. Çağın sorunlarını düşünce aracılığıyla ele almak ve dile getirmek de filozofların

işidir. Filozof bunu her çağda kendine özgü biçimde yapmıştır. Düşünme işi, dilin içinde ve dilin üzerinde gerçekleşir. Bu yüzden felsefeyi dilden koparmağa çalışmak yanlıştır. Bu işin yönünü, yoğunlaştırma olarak belirlemek istiyorum. Hegel bu olayı 'Kavramın zorlanması' olarak adlandırmıştı."(4)

"Çağının sorunlarını düşünce aracılığıyla ele almak...kavramları zorlamak" felsefenin işi. Bu iş, yani felsefe nasıl bir ortamda doğar? Niyazi Berkes felsefi ortam için şöyle diyor, "Felsefe düşünün doğuşu için en önemli saydığım koşul, aklın geleneksel ve dinsel düşün türlerinden özgürleşmesidir." (5)

Bu açıdan bakılınca, bizde felsefi bir ortamın olmadığı söylenebilir. Felsefeye kavram zorlaması dersek ve zorlanması gereken bir iki kavramı anımsarsak *İnsancıl*'ın önündeki işin güçlüğü anlaşılır: Din, kimlik, sosyalist gerçekçilik, faşizm, ahlak. Bu kavramların geleneksel anlamlarından kurtulamayanların tepkileri bir hayli sert olacaktır. Bizce felsefenin önündeki en büyük engel budur. Türkiye'de sağ kanadın felsefe yapabileceğini düşünemiyoruz bile. Felsefeye ve kavram zorlamasına gereksinimi olan sol kanadın bağnazlığı, felsefi ortamın önündeki bir başka engeldir. Gündoğdu'nun "kemiklerimiz kırılacak" derken söylemek istediği herhalde buydu. Tartışmalar başlayınca sol jargonların en küçültücü biçimiyle *İnsancıl*'a karşı saldırıya geçileceği kesindir. Hadi diyelim, onca yılın birikimiyle Gündoğdu bunlarla başa çıkar. Peki bizler, bizler böyle bir tartışmada nasıl tavır alacağız? Sayın Mustafa Topal'ın yazısında bu tavra ilişkin bir işaret göremedik.

Sorunlar ve Felsefe

Sözünü ettiğimiz *Afrika'da Felsefe-Afrika Felsefesi* adlı yapıtta Afrika felsefesi için şöyle deniyor, "Bir Afrika felsefesine varmanın yolu, Afrika'ya ilişkin konular ve sorunlar üzerinde felsefe yapmaktan geçer."

Görüldüğü gibi burda bir ülkeden değil, bir anakaradan söz edilmekte. Oysa sayın Topal ve sayın Varol, bir ülkede (Türkiye) yaşayan insanların sorunları üstünde felsefe yapılsın diyorlar. İlk bakışta doğru gibi görünüyor bu sav. Ama bugün ne kadar dayatılırsa dayatılsın bir ülkenin değil dünyanın sorunlarını yaşıyoruz. "Bizim" sanılan birkaç sorunu şöyle bir yazalım: Kimlik sorunu, milliyet sorunu, yabancılaşma sorunu. "Bizim" sandığımız bu sorunlar, dünyanın herhangi bir ülkesinde yaşayan hangi insanın sorunu değil. Bu sorunlara felsefenin vereceği yanıtlar ulusal değil evrensel olmalı.

Soruna böyle bakınca aklımıza ilk gelen soru şu oluyor. Biz ne kadar evrenseliz, ya da bizler, bu topraklarda yaşayanlar dünyamızı bir bütün olarak kavrayabilmiş miyiz? Yoksa bizler, bölgesel, dahası yerel sorunlar içinde boğuşuyor muyuz?

Bu sorunu temellendirmek istersem, Gündoğdu'nun *Bu Tokatla Bile Kendinize Gelemezsiniz* (6) adlı yazısını anımsatmak gerekir. Gündoğdu'nun yazısından anlaşıldığına göre Unesco, 1989 yılında *On Yıllık Gelişme Programı* ilan etmiş ve sayı Kemal Özer, bu program üstünde *Varlık* dergisinde yazmış. Kimse ilgilenmemiş. Gündoğdu, bu programla ilgili bir yazı yazmış 1994 yılında. Hayretle gördüm ki bu program üstünde kimse durmamış. Özellikle *İnsancıl* okumayan aydınlar arasında yaptığım kısa bir araştırma gösterdi ki, böyle bir programın varlığından aydınlarımızın çoğunluğu habersiz. Oysa Unesco'nun *On Yıllık Gelişme Programı*'nın ikinci maddesi kültürel kimliklerin tanınmasına ayrılmış. Bu programın *İnsancıl* dışında kimsenin ilgisini çekmemesi "yerel ve bölgesel sorunların" bizim gözümüzü bağladığının açık bir kanıtıdır.

Gözümüz böylesine bağlıyken Türkiye'de felsefe olası mıdır, olası ise bu Türk felsefesi olabilir mi? Sanırım ilk tartışılması gereken sorun bu olmalıdır.

(1) Mustafa Topal, *Felsefede Şike ve İnsancıl*, İnsancıl Sayı 71

(2) A.M. Celal Şengör. *Yunan Mucizesi Vardır.* Cumhuriyet 21/9/1996

(3) *Günümüzde Felsefe Disiplinleri.* Türkçesi Doğan Özlem. Ara Yayıncılık. İstanbul 1990

(4) Heinz Kimmerle. *Afrika'da Felsefe-Afrika Felsefesi.* Çev.Mustafa Tüzel. Kabalcı Yayınevi. İstanbul

(5) Niyazi Berkes. *Felsefe ve Toplumbilim Yazıları.* Adam Yayınları. İstanbul 1985

(6) Cengiz Gündoğdu. İnsancıl sayı 42

Orhan İYİLER
Yeni Dünya Gerçeği

Ceylan Yayıncılık
(0212) 517 00 81 - 82

Dağıtım: Dada Ltd.
(0212) 249 51 10 - 11

Gülmece Öyküsü İçin Bir Konu

Kemal BEKİR

Cumhuriyet Gazetesi Ya Da Köşe Yazarı Dokunulmazlığı

Önce yandaki yazıyı okumanızı dilerim.

Sanırım, yazıda adını açıklamadığım ünlü yazarın Attila İlhan olduğu hemen anlaşılıyor. Yıldırım Kemal Bey'i, sözkonusu programın Eylül 1996 başında yayınlanan bölümünde konu edinmişti. Anımsarız, Aziz Nesin, "Allah", "ezan" türünden sözleri dilinden düşürmeyen Tansu Çiller'in bir kez olsun namaz kıldığına inanmadığını söyler, Cumhuriyet döneminde yetişmiş nice sözümona aydının yükselen değerlerin keşfine çıkmalarını kıyasıya eleştirirdi. Bu tür aydınlar, toplumsal, bireysel sorunları, edindikleri yeni gözlükle incelemeye alırlar, kafa patlatırlar, sonunda kendi ayaklarıyla gidip başkalarının kurduğu tuzağa düşerler.

Bilirim, Attilla İlhan hayranları, onu, pek öyle kolayca tuzağa düşeceklerden saymazlar. Ama bu kez nedense sözünü şaşırıvermiş. Tansu Çiller benzetmesini gereksiz bulabilirsiniz. Ama herkesin şaşırması kendi boyuna göre. İster istemez şöyle düşünüyor insan; demek Attila İlhan böyle durumlarda fatiha okuma görevini yerine getirenlerden, çünkü o, yapmadığı, yapmayacağı bir şeyi, dinleyicisine de, okuruna da öğütlemez.

Ben de kendimce, bu ayrıntıya değinmek istiyorum, kalkıp bir yazı yazıyorum. Tersliğe bakın, bir engelle karşılaşıyorum. Bir bakıma, ben de tuzağa düşüyorum. Nasıl mı? Böyle bir yazı nerede yayınlanır? Ya yazı içeriğini benimseyen bir dergide, ya da Cumhuriyet'te, yani bizim gazetede. Daha geniş okur kitlesine ulaşmak için Cumhuriyet'e gönderiyorum. Ama olmuyor işte, yayınlanmıyor. Çünkü yazıyı göndermem ile Attila İlhan'ın Cumhuriyet yazı kuruluna katılması aynı zamana rastlıyor. Suya-sabuna dokunmayan eleştirilerden başkasını kabul etmeyen günlük gazetelerin katı kuralına bizim gazetemiz de uyuveriyor. Oysa Attila İlhan, gazetede köşe yazarlığına başlamasaydı, şu yazının yayınlayacağını kesinlikle biliyorum.

Demek oluyor ki, gazetenin ikinci sayfasında görüş açıklayabilir, dahası, okur ya da serbest yazar olarak birbirinizle tartışabilirsiniz, ama köşe yazarlarını eleştiremez, onlara dokunamazsınız. Oysa gazetenin belirli gün yazarlarının çoğunu -ki Attila İlhan da içinde- beğeniyle okuyoruz. Birkaçının tutarsızlığına değinmek istersek, telefona sarılıp bir yetkiliyle dertleşmek istiyoruz. Aldığımız yanıt: "Haklısınız, efendim. İsterseniz, bunu kendisine söyleyin. Biz söylersek, yazara sansür uygulamak olmaz mı? Yine de ben, benden daha yetkili olanlara ileteceğim."

Evet, biz yine de, sabahları önce Cumhuriyet okuma alışkanlığımızı sürdüreceğiz. Başka seçeneğimiz yok. Çünkü en iyisi yine de Cumhuriyet.

"Afyon ile Uşak arasında tren yolculuğu yaparsanız *Yıldırım Kemal* adlı bir istasyonda duracaksınız."

TRT 2'nin "Gündemde Sanat Var" programında, eski deyişle *hoş sohbet*'iyle de ünlenen tanınmış bir şairimiz, romancımız, gazete yazarımız bize böyle söylüyor. Öteden beri kökleri *Tanzimat*'a dayanan, cumhuriyet ile birlikte çağdaşlaşma yolunda girişilen bir dizi devrimin ve bu devrimleri gerçekleştiren aydınların, sorunları çözümsüz bırakılan halk ile ters düştükleri, bir ikilem yaşadıkları yazılır, dile getirilir İşte, ünlü şairimiz, yazarımız da bu konulara sık sık değinir. Sözkonusu TV programında da, edebiyatımız, tarihimiz, kültür yaşamımız, toplumsal ilişkilerimiz ile ilişkili sorunları kendi açısından değerlendirerek düştüğümüz çarpıklıkları, çelişkileri gözlemliyor, saptıyor, yorumluyor. Çoğu zaman, "yorum sizin", "düşünün" gibi dinleyenine saygılı sözlerle söyleşisini bitiriyorsa da, o söze değin ileri sürdüğü görülerin doğruluğuna sıkı sıkıya bağlı olduğu bellidir. Bu *doğru*'ların çevresinde üretilen düşünceler, yorumlar ilginç değil midir? Daha başka ilginç konulara ileriki programlarda değinilmesi dileğiyle ekran başından ayrılırız.

Oysa nice toplumbilimcimiz, düşün adamımız, sanatçımız, yazarımız bu tür konulara eğildiler, bilimsel yöntemlerle saptadılar, yorumlar getirdiler Ama gözünden hiçbir şeyi kaçırmayan, kimselerin göremediği ince ayrıntıları satır aralarından, karmaşık olayların içinden, sanki cımbızla ayıran zeki mi zeki, cın mi cin yazarımızın onlardan çok başka, çok kendine özgü bir yanı vardır O, gözleri gülerek yorumunu yaparken hem köktendinciliğin, karşı-devrimciliğin, tutuculuğun tuzağına düşmeyecek, hem de tuzağa düşmemek için devrimlerin aksayan yönlerini eleştirirken ağırbaşlı davranan o yorumcuların tutukluğunu sözümona aşarak ayrıntılara açıklık getirecektir. Olabilir, bu da bir yöntem.

Şimdi adı bir istasyona verilmiş olan *Yıldırım Kemal*'e dönebiliriz. Ünlü yazar, gerçekten tatlı söyleşisiyle bize onun kişiliğini anlatıyor Kuvayı Milliyeci, Kurtuluş Savaşımızın kahramanı, şehit *Yıldırım Kemal Bey*'in adı, anısına saygı belirtisi olarak bir istasyona verilmiş. Ne güzel!.. Değerlerimizi, kimi zaman yerine getirebildiğimiz değerbilirliliğimizi bilmeyenler öğreniyor, bilenler bir kez daha anımsıyor. Bunda ne var diyeceksiniz. Ama bitmedi. Hani ağzından bal akan sohbetçimizin son sözü yok mu? Onu işiteceğiz, yüzümüz gülecek, içimiz açılacak. Diyor ki: "Afyon ile Uşak arasında tren yolculuğu yaparsanız *Yıldırım Kemal* adlı bir istasyonda da duracaksınız. İşte, orada bu adı anın, bir fatiha okuyun."

Düşünüyorum. Aldıkları mektuplardan, telefonlardan söz edildiğine, onlara yanıtlar verildiğine göre izleyenlerin sayısı oldukça kabarık. Neden olmasın? Konuşmacı tatlı, inandırıcı. Ama benim gözümün önüne şöyle bir görüntü geliyor. Trenlerin duruşunda, vagon dolusu yolcular, bu öğüde uyar, avuçlarını açıp fatiha okurlar, ellerini yüzlerine sürerlerse ortaya çıkan durumu bir de siz düşünün. İstersek düşgücümüzü biraz daha zorlar, trenlerin her duruşunda, elleri açıp fatiha okumanın bir geleneğe dönüştüğünü tasarlayabiliriz. İşte gülmece öyküsü için bir konu. Belki abarttığım söylenecektir. Kaba gülmecenin bir özelliği olayı, sözü, durumu abartılı yansıtmaktır. Hem sohbetçimizin çelişki saptama tutkusuna da uygun düşer. Öyle ya, böyle bir kaba gülmecenin esin kaynağı, her şeyin püf noktasını, her konunun ayrıntısını bilen, ince düşünceli yazarımızın yürekten gelen o tertemiz, saf öğüdüne bağlanamaz mı?

İstanbul Kütüphanecilik Kitapçılık

İstanbul Kütüphanecilik Kitapçılık, *1986 yılından bu yana kütüphanecilik ve kitapçılık alanında çalışmaktadır. Araştırdığınız konu ile ilgili olarak her türlü yayın, belge ve bilgiye ulaşmanızda aşağıdaki hizmetleri sunmaktadır*

1.Kitaplar

a. Türkiye'de yayınlanmış olan latin veya arap harfli eski kitapların orjinallerini ya da fotokopilerini,

b. Türkiye'de yayınlanmış olan yeni kitapları elde eder sağlar.

2. Süreli Yayınlar

a. Dergi, yıllık, gazete v.b.de yayınlanmış olan makalelerin edinilmesinde,

b. Dergilere 6 aylık ve yıllık abone olunmasında yardımcı olur

3. Bibliyografyalar

a. Dönem,

b. Konu,

c. Kişi ve yazar bibliyografyaları hazırlar.

İstanbul

Kütüphanecilik Kitapçılık Ltd.Şti.

İstiklal Cad. Mis Sk. 6 Tan Apt. 6
80080 Beyoğlu / İstanbul
tel: 0(212) 249 05 33 fax: 0(212) 251 83 91

ULUSAL Yayınları

Jale SİNAR
Gümüş Dağları'ndan Esen Hüzün

Sabri Galip NAKİPLER
Sağanak Altında

Suca DÜNDAR
Menhir ve Pelerin

Ruhan MAVRUK
Derinliğin Serinliği "bilgelikler"

İstiklal Cad. Mis Sk. Tan Apt. 6/6 80080 Beyoğlu -İstanbul
tel: 0(212) 245 41 21 fax: 0(212) 251 83 91

KİTAP Gazetesi

Her Sayısında

- ***150'den fazla yeni yayının duyurusu***
- ***İçindekileriyle Kitaplar***
- ***Kendini tanıtan 100'den fazla kitap***
- ***Kitap üzerine yazılar***

TÜRKİYE'de KİTAP; YAZILIYOR, BASILIYOR, SATILIYOR...

İstiklal Cad. Mis Sk. Tan Apt. 6/6 80080 Beyoğlu -İstanbul
tel: 0(212) 245 41 21 fax: 0(212) 251 83 91

Türkiye ve Orta Doğu Forumu Vakfı (Özgür Üniversite) Kuruluş Bildirgesi

I - İnsanlık üç binli yıllara giriyor ve içine girilen yeni bin yılın insanlığa **refah, barış, demokrasi** getireceği, insanlığın nihayet kurtuluş yoluna girdiği ve geçmiş dönemin engellerinin ve "kötü" kalıntılarının artık aşıldığı görüşü, başta medya olmak üzere her türlü araçla dünyanın dört-bir yanına yayılıyor. Küreselleşme, piyasa ekonomisi, liberal demokrasi, enformasyon toplumu, bilgi çağı, insan hakları retoriği vb. aslında sermayenin küresel saldırısını gizleme, olmazsa "**meşrulaştırıp**" kabullendirme amacı taşıyor. Söz konusu olan, Avrupa-merkezli ideolojik bir saldırıdır.

Bu amaçla kafaları bulandırmaya yönelik kavramlar piyasaya sürülüyor. (Post-modern, post-endüstriyel, post-fordist, post-keynezyen, post-hegemonik, post-westfalya, post-sovyetik, post-uluslararası v.b.) Küreselleşme çağının tüm bu ideolojik saldırılarının bir tek amacı var: *İnsanı tarihin öznesi olmaktan çıkarmak*... Bu saldırı, insan iradesinin hiç bir güce ve değere sahip olmadığı, insanların tarihin öznesi değil, edilgen, pasif bir "yığın" olduğu, tarih yapmak gibi bir yeteneğinin de mevcut olmadığı ve son tahlilde insanın iradi müdahalesinin hiç bir kıymet-i harbiyesinin bulunmadığı görüşünü yayma amacı taşıyor. Saldırının içerdiği mesaj da şudur: İnsan dönüştüremez, değiştiremez... O halde olup-biteni kabullenmekten, piyasanın kurallarına boyun eğmekten, uyum sağlamaktan başka bir seçeneği yoktur.

Oysa asgari muhakeme yeteneğine sahip herkes, bu dünyada hiç bir şeyin insan iradesi dışında ve ondan bağımsız olarak ortaya çıkmadığını gayet iyi bilir. Eğer bu gün insanlığın ezici çoğunluğunu dışlayıp aşağılayan bir "**tablo**" ortaya çıkmışsa bu, mutlaka birilerinin "**bilinçli eyleminin**" sonucudur. Bu gün bir kaos'tan söz ediliyorsa bu bir tesadüf sonucu ortaya çıkmamıştır. Onun da mutlaka bir yaratıcısı vardı ve tamı tamına "**örgütlü bir kaostur.**" Küresel ideolojik saldırının iddia ettiğinin aksine, kapitalizmin tarihinin hiç bir döneminde "**kendi kendini düzenleyen bir piyasa**" mevcut olmamıştır. Zaten olması da mümkün değildir. Amaç, *insanın iradi müdahesinin gereksiz, anlamsız, boşuna bir çaba olduğu "**bilincini**" genel bilinç kategorisi haline getirmektir.* Bunun gerçekleşmesi, sermayenin önündeki asıl engeli bertaraf etmek anlamına gelmektedir. İnsan iradesini yok sayma ve insanı aşağılama anlamına gelen bu saldırının etkinlik sağlamasının başlıca nedeni de, başta işçi sınıfı olmak üzere, emekçi çoğunluğun ve "**yeryüzünün lanetlilerinin**" organik aydınları olması gerekenlerin müdahale yeteneğini ortaya koyamamaları, kendilerinden beklenen yüksekliğe çıkamamış olmalarıdır.

İdeolojik alanın sermayenin adamlarının bir çeşit tekeline geçmesi ve gerçeğin safında yer alması gerekenlerin bulundukları mevzilerin de gerisine düşmesi, burjuva ideologlarının meydanı boş bulması, onların "**köpeksiz köyde değneksiz dolaşmalarını**" kolaylaştırmıştır.

II - Yaşanan ideolojik yenilginin gerisinde de "**Avrupa-merkezli**" dünya görüşü bulunuyor. Tüm dünyayı kıskacına alan, bilimsel-entellektüel yaratıcılığı dumura uğratan Avrupa-merkezli yabancılaşma, önümüzü görmemizi, yolumuzu bulmamızı zorlaştırıyor. Bu gün "**geçerli**" genel ideolojik çerçevenin gerisinde Avrupa-merkezli bir dünya görüşü, tarih ve toplum anlayışı bulunuyor. Böyle bir ideolojik hegemonya'ya sahip olanlar aynı zamanda hem dünyanın haritasını yapanlar hem de isimlendirenlerdir. İnsanlar kendilerini Avrupa-merkezli ideolojiye göre tanımlıyorlar ve ona göre de tavır alıyorlar. Ve tabii başkalarının yaptığı haritada kendilerine bir yer aramaktan ve başkalarının kendilerine "**uygun gördüğü**" kimlikten bir türlü yakayı kurtaramıyorlar. Dolayısıyla, söz konusu ideolojik hegemonyanın oluşumu, işlevi, ortaya çıkardığı olumsuzluklarla ilgili bir ideolojik netleşmeye ihtiyaç var. Başka türlü söylenirse, mevcut ideolojik hegemonya ancak bir karşı ideolojik-hegemonyayla aşılabilir. Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşma bizi kendimize, toplumumuza ve üzerinde yaşadığımız dünya'ya ya-

bancılaştırmaktadır. Kaçınılmaz olarak da kendimizi, toplumumuzu ve dünyayı, algılayışımız daha baştan çarpıtılmaktadır. Uzağa gitmeye ve uzun boylu tahillere gerek yok: Kurduğumuz vakfın adı "*Türkiye ve Orta-Doğu Forumu'dur.*" Bu bölge neden Orta-Doğudur? Buna kim ve neye göre karar veriyor? "*Nereye bakıldığından çok nereden bakıldığı önemlidir*" denmiştir ve bu boşuna söylenmemiştir. Başka yerlerden bakıldığında bölgenin pekala "Orta-Batı", "Orta-Güney", ya da "Orta-kuzey" olduğu söylenecektir. Dolayısıyla, haritayı kimin yaptığına, adını kimin koyduğuna göre bölgenin görüntüsü farklı olacaktır. Benzer bir durum genel ideolojik çerçeve için de geçerlidir. Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşmaya karşı çıkmak mutlaka gereklidir ama bir "**tersinden-merkezciliğe**" ve inkarcılığa düşmemek kaydıyla. Bu çerçevede zaman zaman bu tür yabancılaşmayı besleyen "**kendine özgülük**" söylemine de karşı olmak gerekir. Kapitalizmin global saldırısına karşı baskıcı biçimleri de geliştirebilen "**kendine özgü**" millici egemenlik biçimleri asla alternatif değildir. Aksi halde böyle bir çaba, bir tür merkezcilikten diğerine düşmek, bir tür yabancılaşmayı başka bir tür yabancılaşmayla ikame etmek anlamına gelecektir. Sömürüden ve ideolojik kuşatmadan kopuş, dünya ölçeğinde bir eylemdir.

III- Eğer uygarlık, son analizde tarih yapabilen insanlığın ortak ürünüyse, kaçınılmaz olarak anonimdir ve öyle olmak durumundadır. Dolayısıyla uygarlık burjuvaziyle yaşıt değildir. Sermayenin egemen olmasıyla uygarlık tanımı çarpıtılıp, dejenere edilmiştir. O halde insanlık tarihinin yeniden yazılmaya ihtiyacı var. Tarihin yeniden yazılması da ancak ona ihtiyacı olanların ortak çabasının ürünü olabilir. İşte biz kendi coğrafyamızda ve buradan hareketle bir girişim başlatmak ve başka yerlerdeki benzer çabalara katılmak istiyoruz. Bir Afrika atasözü: "*Aslanlar kendi tarihçilerine sahip olana kadar, avcılık öyküleri her zaman avcıyı yüceltecektir*" der. Bu güne kadar tarih hep avcılar tarafından yazılageldi. Vakit geç olmadan aslanların da kendi tarihlerini yazmaları gerekiyor. **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu** bu alanda derin bir duyarlılığın sonucu olarak sahneye çıkıyor. İçine itildiğimiz sayısız yabancılaşmanın gerisinde, kapitalizmin ihtiyacına göre üretilmiş "**ısmarlama**" bir tarih, toplum, insan ve uygarlık anlayışı versiyonunun egemen kılınması yatıyor.

IV- Türkiye'de bilimsel-entellektüel alan, Avrupa-merkezli ideolojinin ve onun öz-çocuğu olan resmi ideolojinin hegemonyası altındadır. Böyle bir ideolojik hegemonya ve onun ortaya çıkardığı yabancılaşma bizi kendi insanımıza, toplumumuza, coğrafyamıza yabancılaştırmıştır. Avrupa merkezli ideolojik yabancılaşma, soldan sağ'a tüm düşünsel akımları az ya da çok ama mutlaka etkilemekte ve realitenin anlaşılmasının önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır. Öte yandan resmi ideoloji, bilimsel-entellektüel faaliyetin içini boşaltıp soysuzlaştıran bir virüs işlevi görmektedir. Daha önceleri resmi ideolojinin yeniden üretim merkezleri işlevi gören okullar ve "üniversiteler" artık "küreselleşme çağında" geleneksel işlevlerine ilave olarak, bilgi ticareti yapılan birer ticari merkez'e dönüştürülmektedirler. Böyle bir sürecin geçerli olduğu koşullarda, kendilerinin ve "*başkalarının*" da "*bilim adamı*" dedikleri taife tam bir profesyonele dönüşmekte, "**bilgi**" ticaretinin ücretli memurları durumuna düşürülmektedirler. Dolayısıyla, gerçek anlamda bilimin, bilimselliğin, bilim etiğinin, entellektüel dürüstlük ve bilim haysiyetinin bulunması gereken zeminin tam karşıtı bir zemine savrulmaktadır. Nasıl etik kaygıları dışlayan bir bilim olmazsa, entellektüel dürüstlüğe ve bilim haysiyetine sahip olmayanların da "**bilim adamı**" sıfatını haketmeleri mümkün değildir.

Bilimi yüceltmemek kaydıyla (zira bu dünyada hiç bir şey yüceltilmeyi haketmez) bilimsel çabayı asıl bulunması gereken, *kendi etiğinin ve özgür yaratacılığının zeminine çekmek*, **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu**'nun (Özgür Üniversite'nin) duyarlı olduğu son derecede önemli bir sorundur. *Zira, bilim, bilimsellik, bilim adamıyla ilgili çok yaygın bir kafa karışıklığı söz konusudur.* Bir akademik ünvana sahip olanın bilim insanı *sayıldığı bir anlayış egemendir. Bu alanda ideolojik bir netleşmeye ihtiyaç var.* "**Alınan**", "**verilen**" ünvanlar o ünvanlara sahip olanların zorunlu olarak bilim adamı-kadını, bilimle ilgili insanlar oldukları anlamına gelmiyor. Zira burjuva toplumunda ünvan diplamanın asıl işlevi ideolojiktir. Diploma ve ünvan, eşitsizliğin, sömürünün, baskının ve hiyerarşinin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Eğitenlerin de eğitilmeye ihtiyacı vardır.

Bugün ideolojik yeniden üretim araçları çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Televizyon ve yazılı basın nerdeye okul sistemi kadar, belki ondan daha yaygın bir etkinliğe ulaşmış durumdadır. Bu yüzden bir karşı-hegemonya oluşturma çabası, bu araçları da dikkate almak durumundadır. Zaten karşı hegemonya oluşturmaya yönelik çabalar, ancak ideolojinin üretildiği tüm alanları kapsadığında anlamlı olabilir.

V- Bilimden, "*enformasyon toplumundan*", "*bilgi çağından*", teknolojik harikalardan çokca söz ediliyor da, *bilim denilen ve teknolojinin hangi amaçla kimler tarafından üretildiği, nasıl kullanıldığı, sonuçlarının kimin için ne ifade ettiğinden pek söz edilmiyor.* "Ortalama insanı bü-

yüleyen bilimsel, teknolojik "**ilerlemenin**" dünyanın yoksullarını nasıl bir cendereye sokup ezdiği, yoksul çoğunluğu nasıl birer "**insan artıkları**" durumuna getirdiği nedense pek gündeme getirilmiyor. Onca öğünülen teknolojik harikalar "**büyük insanlığı**" asgari yaşam araçlarından yoksun bırakan bir sermaye sınıfının tekelinde ve hizmetinde kaldıkça, *sosyal ve ekolojik yıkım* derinleşiyor. İnsanı yok sayan sermaye uygarlığı, üretici güçlerin gelişmesinden de sadece maddi üretim araçlarının "**etkinliğinin**" artmasını anlıyor. Her şey hızla metalaşırken, beyinsel faaliyetin de metalaşması, "**şeyleşmesi**" kaçınılmaz hale geliyor. Dolayısıyla, aklın ve iradenin kurtarılmaya ihtiyacı var. Her türlü insani-toplumsal kaygının dışlandığı bugünün dünyasında "bilgi" de tekellerin ve "liberal demokrasi" cilası altındaki polis devletlerinin hizmetindedir. Üçüncü Dünyanın siyasal rejimleri tamamiyle kompradorlaşmıştır ve emperyalist sermayenin taşeronu konumuna indirgenmişlerdir.

İnsanlık ve uygarlık böyle bir döneme girmişken, eleştirel bilgi ve düşünce her zamankinden daha büyük gereksinim haline geliyor. Bilimin ve entellektüel yaratıcılığın artık emperyalist sermayenin, komprador burjuvazinin bilgi tacirlerinin ve "neo-liberal aydın" bozuntularının sultasından kurtarılmaya ihtaycı var. Tüm kamusal alanları ve eğitimi metalaştıran, özel yaşama alanlarını da atomize eden kapitalist ideolojik hegemonyaya karşı bayrak açılmadan, ne bilimsel bilgi üretilebilir ne de emekçi sınıfların ideolojik köleliği aşmasının önündeki engeller ortadan kaldırılabilir. Tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin toplumsal kurtuluş ve özgürleşme projelerinin de yaratıcı bir tarzda yeniden üretilmeye ihtiyacı vardır.

İşte **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu** böyle bir tespitten yola çıkıyor ve eleştirel bilgiyi emekçi kitlelelerin hizmetine sunmanın gerekli ve mümkün olduğunu ilan ediyor. Emekçilerin devletten ve sermayeden bağımsız, eğitim kurumları ve ideolojik müdahale araçları oluşturmaları gerçek bilimin ve eleştirel düşüncenin de bir gereğidir. Zira, gerçeğe ihtiyacı olanlar da bilime ihtiyacı olanlar da onlardır ve "**devrimci olan da sadece gerçeğin kendisidir.**" Sermayenin küresel saldırısından zarar görenler aynı zamanda bilimsel bilgiye ihtiyacı olanlardır. Ve bu coğrafyada ezilen halkların özgürleşme çabası ve onların anti-emperyalist mücadelesi, dayatılan karanlığı ve gericiliği püskürtebilecek potansiyele sahiptir. Geriye potansiyeli bilinci çıkarmak, olanaklarını araştırmak kalıyor. Zaten **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu** ve **Özgür Üniversite**'nin varlık nedeni de budur.

Forum ve Özgür Üniversite, eleştirel bilimsel bilginin, (zira eleştirel değilse bilim de değildir) yönetilenler, sömürülenler ve ezilen halklar yararına yeniden üretilebileceğini kanıtlama iddiasıyla ortaya çıkıyor. Ve işçilerin, işsizlerin, yoksulların, sermaye düzeni tarafından dışlanmışların, kimlikleri bastırılmış halkların, onurlu aydınların ortak çabalarıyla, kendi bilim kurumlarını, kendi "**organik aydınlarını**", eğitim süreçlerini, kendi dillerini, bilimsel yöntem ve araçlarını, üniversitelerini, tartışma kültürlerini, enstitülerini, yazar ve araştırmacılarını, düşünürlerini yaratabilecek potansiyele fazlasıyla sahipoldukları inancıyla yola çıkıyor.

Bu yola çıkarken, Anadolu'nun bağrında boy vermiş bilgilerin, halk filozoflarının, **Spartacus**'ların, bilim için ateşte yakılmayı göze alan Bruno'nun, **Leonarda da Vinci**'nin, **Paris Komünü** aydınlarının, **Petesburg'un** işçi okuma gruplarının, **Babeuf'lerin Gramsci**'lerin, **Politzer**'lerin, **Kıvılcımlı**'ların, **Beşikçi**'lerin, başta Diyarbakır olmak üzere, tüm zindanları okula çeviren ve aynı cüretle ateşe yürüyen devrimcilerin, Latin Amerika'nın yoksul mahallelerinde halk seminerleri düzenleyen **Freire**'lerin, işçi eğitimcisi **Rosa Luxemburg**'un, 1917 sonrası **Emekçi Üniversitelerinin**, emperyalizme karşı mücadele eden **Halk Okullarının**, okulların birer ticarethane haline getirilmesine karşı direnen öğrencilerin, yazdıkları ve söyledikleri her sözün bedelini ödeyen aydınların, nihayet, **Prometeus**'un meşalesini taşıyanların yarattığı engin birikimin tüketilemeyeceğini ilan ediyor. **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu**'nu kurup, **Özgür Üniversite**'yi gerçek bir üniversiye dönüştürmek için yola çıkarken, sorgulayan ve üreten aklın ve iradenin gücüne güvencimiz tamdır.

VI- Türkiye'de, yönetici sınıfın egemenlik zihniyeti açısınan, iddia edildiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndan radikal bir kopuşun yaşanmamış olması ve bağnaz bir resmi ideolojinin kesin hakimiyeti, özerk kafaların ve kurumların oluşmasını engellemiştir. Bu yüzden, "**sivil toplum**" örgütü sayılması gereken kurumlar da "**sivil**" değildir. Sivil toplum örgütleri ya "yarı-resmi" yapılardır ya da resmi ideoloji tarafından esir alınmış olmalarından ötürü, içleri boşaltılmış durumdadır. Böylesi bir ortamda üniversitelerin gelişmesi daha baştan engellenmiştir. Üniversite ancak özerkse üniversite adını hakeder. Üniversite ve özerklik özdeş kavramlardır. Özerk değilse üniversite de değildir. Zira, kendi kendini yönetemeyen ve kendini savunamayan bir kurum üniversite olma iddiasında bulunamaz. Elbette bununla "**özerkliği**" yüceltiyor değiliz. Eğer özerklik, toplumun özgürleşme çabasıyla örtüşüyorsa anlamlıdır. Bugün özerk denilen üniversiteler kâr etmenin araçları olmanın ötesine geçememektedirler ve sömürüyü meşrulaştıran kurumlar durumuna düşürülmüşlerdir. Bu bakımdan

üniversite denilen kurumların adlarından başka üniversiteyle ortak bir yanları yoktur. Orta dereceli okulların devamı niteliğinde birer meslek yüksek okulu özelliğindedirler. Eğitimin amacı insan potansiyelini harekete geçirmek olmalıdır. Oysa yapılan bunun tam tersidir. Eğitimin amacı, eleştirmeyen, sorgulamayan, düşünmeyen tek tip insan yetiştirme ve insan potansiyelini bastırmak olarak anlaşılmaktadır. Özgür Üniversite bu yapıları teşhir ederek, bu alandaki ideolojik yanılsamanın aşılmasına katkıda bulunmayı amaçlıyor. Bu amaçla genel olarak eğitimin, özel olarak da kapitalist toplumdaki eğitimin eleştirel bir değerlendirmesini yapmayı amaçlıyor. Eğitim, bilim, teknoloji vb. ile ilgili yaygın yanılsamanın, ideolojik bulanıklığın aşılması, ancak eleştirel bir yaklaşımla mümkündür.

Bir başka önemli nokta da, bilimin parçalanmışlığı ve dar "**uzmanlık**" alanları haline getirilmesiyle ilgilidir. Önce doğa ve insan bilimleri birbirinden koparılmış, sonra da "**sosyal bilim**" denilen küçük küçük kompartımanlara bölünmüş durumdadır. Oysa, toplumsal realitenin kendisi bir bütündür ve bir bütün olarak var olabilir ve kendini yeniden üretibilir. Elbette herkesin her konuda aynı yetişkinlik düzeyine çıkması mümkün değildir ama, burada bilinçli bir saptırma söz konusudur. Herkesin dar bir alanın uzmanı haline gelmesi, sonuçta bütünün gözden kaçırılması sonucunu doğurmaktadır. Ortalık ağacı gören, ama ormanı göremeyen "**uzmanlarla**" dolup taşmaktadır ve "**uzmanlık**" hiçbir şeyden anlamamanın mazereti haline getirilmektedir. **Özgür Üniversite** eğitim programlarını oluştururken, bu olumsuzluğu da aşmayı amaçlamaktadır.

VII- Özgür Üniversite insanlığın bilimsel-entellektüel mirasını savunmak ve korumakla yetinmeyip, onun zenginleştirilmesi gerektiği bilinciyle hareket edecektir. Dünyanın başka yerlerindeki benzer çabalara katılarak, katkıda bulunarak, sömürünün, baskının, her türlü toplumsal eşitsizliklerin ve ayrımcılığın olmadığı bir uygarlık yaratmanın mümkün ve gerekli olduğu bilincini ve iradesini oluşturmayı, yaygınlaştırmayı ve bilime gerçekten ihtiyacı olanların bir araya gelip ortak düşünüp ortak ürettiği bilimsel-entelektüel bir odak olmayı amaçlamaktadır. **Ve Özgür Üniversite** bu çarpıklığı aşan eğitim programları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda düzenin savunucularının gözettiği çıkarları reddederek, milliyetçiliğin, şirketleşmiş düşünce müsvettelerinin, sınıfsal, ırksal ve cinsel imtiyazların sorgulandığı bir platform yaratmayı hedeflemektedir.

Pedagojik sistemden başlayarak mevcut eğitimin ve bilgi üretme yöntem ve araçlarının radikal bir eleştirisi, yeni ve özgürleştirici bilgi üretmenin biricik yoludur. **Özgür Üniversite**'ye girişte bilinen anlamda sınav olmadığı gibi eğitim sürecinin hiç bir aşamasında da sınava yer yoktur. Zira, Özgür Üniversite'nin eğitim anlayışı sınavı dışlayan bir anlayıştır. Öğretenin de, öğrenenin de gönüllülüğü esasına dayanan bir eğitim sürecinde, sınavın varlık nedeni ortadan kalkar. Biz yaptığımız eğitimden kuşku duymadığımız için, yaptığımızdan emin olduğumuz için, sınavı gerekli görmüyoruz. Kaldı ki, mevcut eğitim kurumlarında sınav, "**bilgi ölçme**" yöntemi olmaktan çok, doğrudan bir "**disiplin**" ve baskı aracı olarak kullanılıyor. Aynı şekilde **Özgür Üniversite**'de diploma da verilmiyor. İki nedenle böyle bir yaklaşım benimseniyor: Birincisi burjuva toplumunda genellikle insanlara birşeyler bildikleri için diploma verilmiyor. Tam tersine diplomaları olduğu için birşeyler bildikleri varsayılıyor. Dolayısıyla, ilişki terstir. Daha da önemlisi "diploma" bir baskı ve egemenlik aracı olarak kullanılıyor. Diploma hiyerarşinin yeniden üretilmesine hizmet ediyor. Zaten Özgür Üniversite'ye gelenler, kendilerine "**hayatımı nasıl kazanabilirim**" sorusundan önce, "**hayatımın anlamı ne olacak?**" sorusunu soranlardır...

Öte yandan **Özgür Üniversite** hiç bir ideoloji karşısında komplekse kapılmaz. Her şeyin sınırsız bir biçimde tartışılmasından yanadır. "**Yasak düşünce**" kavramını reddeder. Zaten düşünceyi yasaklarla engellemek mümkün de değildir.

VIII- Buraya kadar yapılan tespitler ile **Türkiye ve Orta-Doğu Forumu Vakıf** senedinde ifade edilen amaçlar doğrultusunda: **a)** Eğitimi çeşitlendirerek sürdürmek; b)Ülke, bölge ve dünya'yı ilgilendiren sorunlarla ilgili araştırmalar yapmak; **c)** Yapılan araştırmaların sonuçlarını yayınlamak da dahil olmak üzere, periyodik yayınlar, kitap, kitapçık ve broşürler çıkarmak; **d)** Özellikle bölgeyi ilgilendiren sorunlarla ilgili kongre, konferans, seminer, sempozyum ve çalışma grupları oluşturmak; e) **Vakfın ve Özgür Üniversite**'nin amaçlarıyla örtüşen dünyanın her yerindeki kurum, kuruluş ve kişilerle yakın temasa geçerek çalışmaları zenginleştirmek; **f)** Medya saldırısan bir karşı-izleme ve karşı-bilinç odağı oluşturmak; **g)** Ülkeden ve bölgeden gelecek konferans taleplerini karşılayacak bir işleyiş sağlamak, **h)** İşçi sınıfının gereksinme duyduğu eğitilmiş kadro ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunmak, v.b. **Vakfın ve Özgür Üniversite**'nin önüne koyduğu başlıca etkinlik alanlarıdır.

IX- Vakfın ve Özgür Üniversite'nin bilimsel üretimle ilgili temel yaklaşımı "**parayla bilim olmaz**" şeklinde özetlenebilir. Gerçek anlamda bilimsel üretim ancak gönüllülük ve kişisel motivasyonla mümkündür. Bu bakımdan bütün öteki yaratıcılık alanlarında olduğu gibi, bilim alanında

da "**memurların**" bir işe yaramadığını açıklıkla söylemek mümkündür. Tam tersine memur statüsü bilimin ve bilimselliğin inkarıdır. Zaten tarihte de ilerici ve aydınlık fikirler hep var olan eğitim kurumları dışında, onlara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır ve bunda şaşılacak bir yan yoktur. Egemenlik ilişkisi üreten, o amaçla oluşturulmuş kurumlardan egemenlik ilişkilerini eleştirmelerini beklemek iyimserlik olurdu... Aslında eleştiri vardır ama, orada söz konusu olan "**düzen içi**" eleştiridir. Zaten o kadarına bizzat düzenin de ihtiyacı vardır. Eleştiri yapılıyor, yapılabiliyor "**görüntüsü**", hem söz konusu kurumları hem de o kurumlarda çalışan "bilim cemaatının" konumunun meşrulaştırılmasını sağlar. Elbette her zaman istisnalar bulunabilir ama *"istisnalar her zaman kuralın geçerliliğini kanıtlamak içindir."* Kaide hiç bir zaman bozulmaz...

Gönüllülük esasına dayanan bir anlayış geçerli olsa da, son tahlilde bir meta toplumunda yaşıyoruz. Etkinliklerimiz için mutlaka paraya ihtiyacımız var. Bu kaynak için şimdilik ve en azından geçici bir süre bağışlara dayanmak durumundayız. Yayınlar ve araştırma projelerinden sağlayacağımız gelir, zamanla harcamalarımızı önemli ölçüde karşılayacak düzeye çıkabilir.

X- Bilime ihtiyacı olanlar, özgürleşmenin ideolojik köleliği aşmaktan geçtiğine inananlar, kapitalist '**küresel püskürtme stratejisi**'nin aynı şekilde geri püskürtülebileceğini, bunun insan iradesi dahilinde bir şey olduğunu düşünenler, pasif bir yığın değil, tarihin öznesi olma iddiasını paylaşanlar, sömürü, baskı ve şiddete karşı olanlar, dışlanmışlığın, marjinalleşmenin bir kader olmadığının bilincide olanlar, aşağılanmış, düşürülmüş insan haysiyetini restore etmekten yana olanlar, dünyanın zenginliğinin küçük bir şımarık azınlık tarafından yağmalanmasını içine sindiremeyenler, kapitalist yağmanın geri dönülmez toplumsal ve ekolojik felaketler ve yıkımlar yaratması karşısında tepkisiz kalmak istemeyenler, hızla çürürken her şeyi çürüten kompador rejim altında kişisel çıkar hesapları yapmanın anlamsız ve saçma olduğunu görenler, aralamakta olduğumuz yolda bize katılınız. Çoğalarak yürüdüğümüz yolu şenlendiriniz. Davetimiz sizedir...

Semiha UÇUK

Gezi Notları

İNSANCIL YAYINLARI

AŞK TOPRAKTAN ÇALINMAYANDIR

Öfkeli cançekişen,
bir papatya falının yıkıcı seyri;
birbirini koparan iki yürek

kopuyor yaprakların
yapraklarım kopuyor
umrumuzda değil sanki sonu
öylesine bir sessizlik...

yitirilmiş bir kır çiçeği
toprağa düşüyor...

içine çekildiğinde canı, toprağın
bir tohum direnciyle
yeşeriyoruz, mevsimler sonra

sen, okşanmayalı epey olmuş bir saça takılı,
aç

ben kurak bir patikada
ezilmiş ve
susuz

Her koparılan yaprakta
eskilerin izlerini soluyoruz...

Süen ÇANKAYA

Aynadan Yansıyan Suretim

Balaban

İmralı'dan, Bursa mapus damına sürüldüğümde cezam 5 yıla çıktı.

Ne kadar zormuş siyasi olmak.

Ne kadar yüceymiş resim yapmak... Eğer resim çalışmasaydım kafayı üşütürdüm vallaha!

Karantinanın penceresinden bakarak çizdiğim taslaklar, beni, günden güne teselli edip, 5 yılı içime sindirirken, al bir daha:

"Hücre cezası!

"Neymiş?.. Kimse ile konuşmadan altı ay burada yatacakmışım. (Yatıyordum, yatacaktım. Ama resim çizmeden, boyamadan nasıl dururdum?)

Kaldığım hücrenin penceresi yok, ama lambası vardı.

Resim yapmadan bir gün geçti iki gün geçti, üçüncü gün aklıma bir çare geldi. Hopladım kalktım:

"Ayna! ayna!.. Aha buna ayna derler." dedim kendi kendime, kafamı, tarar gibi okşadım:

"İşte ben!.. Bana da ressam derler."

Sonra aynaya baktım:

"İşte ben!.. Hem de model."

Böyle bir tutsak olunca ben ressam, kendi kendimi böyle model tuttum...Dünyanın hiçbir okulunda böyle bir ders yapılmazken, ben böyle çalışıyordum. Hem ressamlığımı avutuyor, hem de tutsaklığımı unutuyordum.

Ne müthiş birşey, ressamın kendi kendisinin resmini yapması. (Şair Baba'ya yeni çırak olduğumuz zaman, aynaya bakarak yağlıboya bir portremi yapmıştım da, Ustam, bu portreden; "İnsan Manzaraları"nda övgüyle sözetmişti... Bir de İmralı'da yapmıştım kendi portremi, oradan da Ustama yollamıştım onu.) O zamanlar, ressamlığımı kanıtlamak için yapmıştım onları.

Şimdi ise, kendimi avutmak için... İyi ki sürülürken, kağıtlarla kalemlerimi, muşambalarla boyalarımı almamışlar elimden.

Önce kağıtlarda göründü aynadan yansıyan suretim.

Bir, bir daha, bu çizim daha güzel, bu çirkin derken, üç beş on... Bir gün, beş gün, on gün... Günler akıp giderken, ne kadar da beğenmeye başladım çizdiğim suretlerimi... ve sonunda muşambaya aktarıp boyaya başladım:

Hemen bitirmek istemiyordum portremi... Neden?.. Çünkü altı ay oradaydım...

Beş gün on gün, kaç gün geçti bilmiyorum... Tabloyu karşıma koyup kendi kendime konuşuyordum! Böyle güzel bir portreyi hiçbir ressam, hiçbir yerde yapmamıştır... İşte ben, aynada model... - İşte ben, tabloda suretim... - Bu aynada ben, bu kadar güçlüyüm demek?.. - Bu portreyi yapan ben, ressamım demek?.. Bu yaptığım portre, tapılacak gibi oldu... "Nesimi" gibi "Enel-hak!"mı demeli?..

- Töbe yarabbi! töbe!

Dışarıda anahtar tıkırtısı, kapı açıldı.

Gardiyan Basri göründü:

"Görüşçün geldi, seni almaya geldim."

"Kim gelmiş?

"Anan geldi, haydi gidelim."

"Gidelim."

Anamı görünce, tutsaklığım, olanca ağırlığıyla bindi sırtıma... Meme emen bir çocuk gibi kucakladı anam beni:

"Evladım! oğlum! iyi misin!"

"İyiyim."

"Ben hiç iyi değilim oğlum. Sen nasıl iyi oluyorsun burada?"

"İyiyim ana, resim yapıyorum ya."

Bir ara karşı karşıya oturup, sessiz bakıştık:

"Niçin bu karanlık yerdesin yine? Hani, harman zamanı çıkıp gelecektin ya?"

"Geleceğim."

"Cezan, yine çoğalmış dediler."

"Çoğalsa da gelirim ana."

"Siyasi olmuşsun?"

"Olsun."

"Vazgeçtim dersen, hemen salarlarmış seni?"

"Saçma! kim söyledi bunu?"

"Mübaşir Yusuf yalan söyler mi?"

(Her kafadan bir ses...)

Anam elleriyle yüzümü okşayıp baktı:

"Seni zayıf gördüm, üzülüyor musun yoksa?"

"Hayır, resim yapıyorum."

"Sana, tavuk kızartıp getirdim. Kendi ineğimizin sütünden, pekmez bağın üzümünden."

"Siz de kendinize iyi bakın."

"Çok şükür aç değiliz. İneğimizin doğurduğu

buzağılar tosun oldular. Onları senin için büyütmüştüm, oğlum gelsin de sabana koşsun diye... Ama sen, hâlâ buradasın."

"Çıkacağım ana, üzülme!"

"Çıkacaksın elbet!"

Anam gitti. Ben hücreye dönünce, sırtıma yüklenen beş yıllık cezanın ağırlığını her günden fazla duydum o gün... Gidip elimi yüzümü yıkadım. Sonra yaptığım portreye baktım, ne kadar güçlü... Sonra aynaya baktım: Biraz üzgünüm... - Neden?.. Ben de bir insanım,.. Anam bana ne dedi, "Kendine iyi bak!" dedi... Doğru!.."

Aynayı elimden bıraktım. Baktım anamın getirdiği erzağa: İşte bu tereyağı, bu da peynir, bunlar da soğan sarımsak ve pekmez. Nerde kızarmış tavuk?.. Çıkıyla sarılmış bir sahan, kapağı kaldırınca çıktı ortaya. Baktım, nefis duruyor. Yeme de yanında yat. Hayır, yedikten sonra yattım. Uyumuşum.

Uykumun arasında kapı şakırtıyla açıldı. Kalkıp baktım: Karşımda bir tutuklu ile bir gardiyan:

"Al sana bir arkadaş getirdim," deyince başgardiyan; sevincimden ne söyleyeceğimi şaşırdım. Sessiz öylece durdum. Gardiyan gittikten sonra, seslendim gelene:

"Hoşgeldin ağabey!"

"Hoşbulduk kardeş."

Birbirimize bakarak bir süre sustuktan sonra:

"Adınız ne?"

"Osman, bana Komünist Osman derler Değirmendere'ye geldiğinde kime sorsan gösterirler..."

(- Hoppala! ula bu herif polis olmasın sakın? susup düşündüm... - bununla az konuşmalı... bana model durur mu acaba?)

Osman resimlerime bakarak sordu:

"Bunları sen mi yaptın?"

"Ben yaptım."

"Adınız?"

"İbrahim."

"Soyadın?"

(-ifademi alır gibi soruyor:)

"Balaban."

"Hiç duymadım."

(- Demek ki polis değil?)

"Bana model durur musun?"

"Portremi mi yapacaksın?"

"Evet. Ama yorgunsundur, bugün dinlen, yarın başlarım."

"Olur, nasıl istersen."

"Senin karnın da açtır?"

"Açım ama yemeklik bir şey getiremedim, bir şilte bir yorgan."

"Benim yiyeceğim var; peynir, ekmek, tereyağı, pekmez. Yarın da fasulya pişiririm."

"Sağol evlat! Ne kadar cömert bir delikanlısın."

Benim ayağıma kadar istekli bir model geldi diye sevincimden, yarım kalan tavuğu, yağı,peyniri, pekmezi, hepsini önüne koydum.

(- Ula bu ne biçim komünist? yedi de yedi. Az daha yağla peyniri bitirecekti.)

"Oh yarabbi şükür!" dedi. "Allah ziyade etsin!"

"Afiyet olsun!"

"Pekmezden fazla yemeyeyim."

"Ye ye, ne kadar istersen."

"Benim şekerim var da, ama dayanamayıp yiyorum işte... Ben biraz yatıp dinleneyim."

"Olur, dinlen de yarın sıhhatli bir model olarak du rkarşımda."

"İnşallah! Benim suretim güzel olur mu ki?"

"Hele ben bir yapayım da, yeter ki sen model dur."

"Dururum canım, oturduğum yerde, ondan kolay ne var." diyip sustu.

Komünist Osman uyudu.

Biraz sonra yat kampanası çaldı... Osman başını kaldırdı:

"Bu çan, ne çanı?"

"Yat kampanası."

"İyi, biz zaten yattık."

Uyuduk.

Sabah olmuş. Kalk kampanası çalıyor. Ben kalktım. Komünist Osman yatakta.

Benim elimde kalem kağıt, modelin kalkmasını bekliyorum.

Bir ara kıpırdadı, fakat kalkmadı. Bir garip sesler çıkarıyor, sayıklıyor olmalıydı. Hayır, "oh"lamalar, "ah"lamalar duymaya başladım. Sokuldum başucuna baktım:

"Uyandın mı?"

"Çok oldu uyanalı, ama seni rahatsız etmemek için... Of anam of... ses çıkarmadım."

"Noldu, rahatsız mısın?"

"Hay Allah, of... of..., dün iyiyidim ya..."

"Hasta mısın Osman ağabey?"

"Hastayım evlat, hasta"

"Ölmesem bari mapus damlarında."

"Komünistler ölmez ağabey."

Kalemi kağıdı bıraktım bir kenara. Başını bir elledim ki, komünist Osman ateşler içinde. Hemen kapıyı yumruklamaya başladım:

Nöbetçi gardiyandan ses geldi:

- Ne var? Zorun ne?

- Hasta var! hasta!

- Geliyorum, hemen ölmedi ya!

- Ağzını hayıra aç!

Bir saat gecikmeyle, revirde çalışan bir sağlık memurunu getirdi gardiyan. Komünist Osman'ı, (bana model duramadan) alıp götürdüler.

Sonradan öğrendiğime göre, adamda şeker hastalığı olduğundan benim verdiğim yiyeceklerin her biri onu yatağa düşürmeye yetermiş.

Duyguların Evrimi ve Müzik (2)

Ozan YILMAZ

İnsan Doğanın Müziğine Sesiyle Katıldı...

(Saat 02'de yıldızlara baktım coşkuyla... Birisi göz kırptı; mavi-kırmızı ışıklar yanıp sönüyordu... "Uçak mı?" diye izledim bir süre... değildi. İzlenebilir bir hareket yoktu. Daha parlak bir yıldıza baktım... o da öyle... Sonra bir tane daha... Siz hiç görmediniz mi? Peki, kirlenmemiş bir havada, ışıyan bir bilinçle... beyninizle baktınız mı hiç?..)

İnsanın evrimi, binlerce yıl içinde, bir bebeğin büyüyüp olgunlaşmasına benzer şekilde gelişti. (Duyguları da birlikte...) Güdülerinden kaynaklanan; açlık, arzu vs. duygularına çevrenin de etkisiyle korku, endişe, öfke... sevecenlik, yardımlaşma duyguları eklenecekti. Ayakları üzerine basıp, ellerini kullanmaya başlayınca düşüncesi de, duyguları da hızla gelişmeye başladı. Doğa ve çevre gözlemiyle, sesleri taklit etmeye başladı. Henüz dil (söz) yoktu fakat duygu ve düşünce vardı; bunları ses tonlamalarıyla, bulduğu ve ürettiği aletlerden çıkardığı seslerle, çizdiği şekillerle ifade etmeye başladı. Yaşamına, düşüncesiyle sanatı (müziği) katıp, emeğiyle/duygusuyla geliştirme sürecine girdi. Dışındaki dünyanın müziğini/ritmini, emeğiyle/duygusuyla bütünleştirdi. Geliştirdiği araçlarda bunu yaşamına kattı: avlanırken, kürek çekerken, orakla ekin biçerken, ağla balık çekerken vs. kullanılan ritme ve eşlik eden sese, zamanla dilin gelişmesi ve konuşmanın başlamasıyla SÖZ ve MELODİ giderek daha çok eklendi. Sopaların içi boş (ağaç vs.) nesnelere vurulmasıyla ortaya çıkan müzik aletleri süreçte çoğaldı, zenginleşti... estetik nitelikler kazandı. Birbiriyle içiçe gelişen bu süreçlerde, felaketlerle ve ölümlerle karşılaşan insan, duygularını ağıt/yakarı/isyan/acı vs. ifade eden müziklere... türkülere dönüştürdü. Aynı zamanda bu akıl erdiremediği durumlardan korktu, anlayamadığı bilemediği birçok şeyde olduğu gibi doğa üstü/doğanın ve kendinin dışında güçler aradı... bulamadı... yarattı...Önce görünen nesnelerde sanıldı; volkan, ay, güneş, yıldız, uzay... gökyüzü... yaşama-üretme biçimine göre kimi hayvanlar... bitkiler... deniz... doğa... Sonra elleriyle (totem/heykel/pus vs.) somut, düşüncesiyle soyut (görünmez) tanrılar yarattı... Soyutlamalar; sanat (müzik/dans/ağıt-türkü vs.) bunlara yöneltildi, çoğaltıldı, çeşitlendi, derinleşti... O güce yakarmanın ve dilekte bulunmanın... giderek o dolayımla anlam ve huzur aramının aracı oldu sanat/müzik ve ardındaki duygular. Savaşçı topluluklar, ritmik, coşkulu, cesaret duygusunu veren marşlar, üreticiler/köylüler "anonim" (ortak duygularını/"kader" birliğini çağrıştıran) toprağa değin ezgiler, felsefe-sanat-siyasetle ilgilenen "elit" kesimler rehavet, romantizm vs. (acısız/ağıtsız) "ince" duyguları çağrıştıran müzikler de ürettiler... (Her dönemde, acı, ağıt, keder, kader ve kadere... herşeye isyan duygularının müziğini ezilen "halk" üretmiştir.) *Din-duygu-müzik ilişkisi*, (tek tanrılı dinlerin ortaya atılması ve birçok bilinmeze kendi mantığı içinde yanılsamalı da olsa yanıt verdiğinden ve hep yönetilen "halk" tarafından egemene karşı umut olarak algılanıp, kabul gördüğünden (din kardeşliği bağlamında eşitlik... olmazsa "öbür" dünyada" ayrıcalık; "cennet"... vs. vaat ettiğinden), artı, kapsamlı ve yoğun olarak duygulara hitap eden, inanca koşullayan bir düşünü içerdiğinden, tüm bunların üretim ilişkileri ile çakışmasıyla) *tek tanrılı dinlerde doruğa çıkmıştır.* Havra, kilise, cami, tekke, dergah... çevrelerinde, sanat egemen dinin içinde bir sentezle (özellikle el sanatları, mimari vs._) binlerce yılın birikimini de değerlendirerek estetik zirvelere ulaşırken,. müzik de bundan payını almıştır. İlahiler, semahlar, mevlütler, deyişler vs... Korkudan huzura her türlü duygunun işlenmesiyle de, estetik/duygusal gereksinmeler, farklı alanlarda arayışlara gereksinim duyulmayacak ölçüde karşılandığını da düşünebiliriz. Zaten, dinin (ya da başka otoritenin) *egemen olduğu toplumda, egemenin ideolojisi/isteği/çıkarı/estetiği dışında kalan, ona karşı olan ideoloji (düşünce) ve estetiği/sanatı baskılanır, denetlenir, yasaklanır* vs. (Bugün de böyle ise, dikkat; *duygularımız baskı altında!..) bu baskı* dönemlerinde, sözün işlevi de (belki) müziğe yüklenerek, yoğun duygu ve düşünceleri egemeni rahatsız etmeden/engellenmeden ifade etmenin yollarından biri olan sözsüz sanat (başta müzik...) bu dar yoldan adeta fışkırmıştır. Sanat, bilim, felsefenin içten içe gelişmesi, ataklar yapması, bunların yükselen yeni bir sınıf tarafından (burjuva) desteklenmesi, savaşlar, kilisenin prestij kaybı vs. sürecinde, reform... rönesans... fransız ihtilâli... aydınlanma vs. tüm karmaşası, coşkusu... duygusuyla... düşüncesiyle sanata da yansımıştır kaçınılmaz olarak. (Bu süreç öncesinde ve sonrasında muhteşem besteler ortaya çıkmıştır ve bugün bile estetiği, işlediği duyguya verebildiği derinlik vs. "müzikten anlayanlar"

tarafından beğeniyle dinlenmektedir...)

Dünya artık daha hızlı dönüyor ve giderek küçülüyordu 1917 Sovyet devriminden sonra daha da hızlı, daha da umutlu dönüyordu. Bu, umut dünya halklarını sarıyor, umudu-düşü eyleme dönüştüyordu. Devrim dalgası; *sınıfsız ve sınırsız, insani bir dünya ütopyası Çin'den Latin Amerika'ya kadar dalga dalga yayıldı. Umudu, direnci, coşkuyu, dayanışmaya yücelten müziklerle de yüreklere ulaştı; Enternasyonal'den Venseremos'a...* Bunlar yeni duygular değildi belki, fakat yeni biçimde, yeni bir coşkuyla, yeniden sanatta yerini alıyordu. Yıllar öncesinde başka topraklarda bu türküler başka biçimde Spartaküslerin, Şeyh Bedrettinlerin, Pir Sultanların dilindeydi... İnsanın türküsü... hep kanla bastırılmıştı... Sadece kimi düşünceler değil, kimi duygular/sanatlar... müzikler de baskılanmıştı. İslam egemenliği de kimi zaman resime, heykele... kimi zaman halkın isyan türküsüne set olmuştu...

Burjuva da Venseremos'lara saldırdı tüm para ve silah gücüyle... Milyonlarca insan türküsünü bitiremeden öldü... *Dünya savaşları... soykırımlar... şiddeti estetize eden müziğini de yarattı...* Ortalık durulduğunda, köleci ve sömürgeci geleneğini sürdüren kapitalizm, çıkar/eşitsizlik dinamiğiyle hız kazandı... Sanayileşme, makinalaşma... yabancılaşma, ritm ağırlıklı, melodisi/duygusu/düşüncesi cılızlaştırlımış robotlaştırıcı disko müziğini (ve türevlerini) yaratırken, insanı insandan/doğadan uzaklaştırıp kapalı karanlık toplama kamplarına (diskoteklere) gönüllü girmesini sağladı... *Kapitalizm insanı düşünemez oldu. Yabancılaştı, robotlaştı...* Yaşam çalışmak ve eğlenmekti... Yaşam kısaydı; hızlı yaşamalı, hızlı yemeli, hızlı sevişmeliydi. *Evrimleşmiş duygular (aşk/vefa/utanma) zayıfladı... Seks, bencillik... pragmatizm estetize edildi müzikte de...* Afrika.. Asya insanını köleliğe, açlığa, ölüme, toprağını/madenini talana yönelirken egemenleri, ya da emerken vampir gibi arap petrollerini savaşları kışkırtarak... ABD ve Avrupa insanı (çoğu) aldığı pay ve "refah" rüşvetiyle sustu... utanmadı... Vatanseverlik, vatanının çıkarını savunmaktı... *Utanmazlığın ve milliyetçiliğin müziği yapıldı. Ulusal pop ilahları yaratıldı,* dünyaya dayatıldı... tapılması sağlandı... Avrupa'da hippilerin, ABD'de zencilerin protest/muhalif müzikleri, dev müzik sanayilerinde metalaştırıldı... etkisizleştirildi yüzlerce çeşit başka müziklerle... yeni ilahlarla... Yine de ABD'de, Avrupa'da, dünyanın her yerinde insani değerleri savunan ve bunun müziğini yapan çok sayıda duyarlı insan var oldu... var olacak... Çünkü *kapitalizmin çürüme olduğunu... duygularda bile ilkelleşmeye götürdüğünü giderek daha çok insan görüyor...* Yaratacağı duygu güzelliği kalmayan kapitalizm, artık vahşi/saldırgan/sadist duyguların müziğini yapıyor diğer sanatlarda olduğu gibi... Şarkıcısı sahnede civcivleri ezip öldürerek, artisti sevişirken birbirinin üzerine (filmde) işeyerek... şairi tecavüzü överek bu duyguları "estetize!" ediyor...

Reel sosyalizm ise, insan için yola çıkıp, insanı (insanlaştırmayı) *unutmanın; kültürde, sanatta, duygularda devrimi ve sürekli evrimi gerçekleştirememenin bedelini ödüyor...* Varşova paktı ülkeleri kararlı ve tutarlı bir kültür ve insan politikası oluşturamadıkları ya da uygulayamadıkları için, insanı/sanatı/duyguları... geliştirememiş/evrimleştirememiş, baskılamıştır. Ayrıca, kapitalist ülkelere karşı sistemlerini korumak adına yarışmaya/savunmaya/silahlanmaya... ağırlık vererek, süreç içinde sistemlerini neredeyse "*bürokratik devlet kapitalizmi*"ne çevirmiş ve çalışanların yabancılaşmasına yol açmıştır... Bu yapıda, insani duyguları estetize edecek *sanat (müzik vs.) yeterince gelişememiştir...* Böyle olmasaydı, bugün çok farklı bir dünyada yaşıyor olabilirdik...

Gelişmemiş, sömürge ve/veya monarşik/diktatoryal ülkelerde, "resmi" müzik, dini/ırkçı/militarist duyguları kamçılamaya yönelik ve marş ağırlıklıdır. Halk için, "eğlence" müziği üretilmesine izin verilir. "Düşündürücü" sözler ol(a)madığı gibi, isyan duygusunun müziği de yoktur, duyguların (genelde) yüksek bir estetiği de... Kıvrak bir melodi ve ritm içinde neşe, hüzün, rehavet, keder, kader, acı ve oryantal-romantık vs. duygular estetize edilir müziklerinde. (Dinleyiniz; arap müziklerinin çoğu böyledir...)

Müziğin uzak doğudaki (ve daha birçok ülkedeki) durumu/gelişimi ile ilgili pek bilgim yok. Fakat Japonya'da (ve batı'da) *bilgisayarlarla* ve en gelişmiş elektronik aygıtlarla, *insan sesini/sözünü ve insanın yarattığı* (el yapımı) *müzik aletlerini dışlayan* (muhtemelen duygusu da olmayan ya da suni/mekanik bir duygu iletebilen...) "*geleceğin*" müziği yapılmaya başlanmış... Bu müzikte büyük bir devrimmiş... (Bu mekanikleşmenin/elektronikleşmenin az gelişmişleri bizde de var.)

Tüm bu etkilerin altında, *Türkiye gibi yarı gelişmiş, yarı "demokratik", yarı diktatoryal, yarı müslüman, yarı laik, yarı batılı, yarı doğulu, yarı anayasal, yarı mafyasal, yarı evrensel (global!), yarı yerel... bir ülkede durum ne olabilir?* Düşüncelerde, duygularda, kültürde, yaşamda, sanatta... ve tabii ki müzikte de bir yarımlık... yarılmışlık. *(Şizoid bir durum!)* Hem, ayrı ayrı "tam" olan, bir çok çeşitlilik, hem de, daha sık olarak *bu çeşitliliklerin/yarımlılıkların* (kendi içlerinde ve toplumsal/bireysel bazda, kendini üretmesiyle, karşılıklı olarak birbirlerini etkilemesiyle) *çok çeşitli sentezleri, karmaşık biçimleri ortaya çıkıyor...* Buna, Türkiye'nin içindeki ve komşu ülkelerdeki coğrafi, tarihi, kültürel, ekonomik, siyasal, sosyal, sınıfsal, etnik, dini... farklılıkları/çeşitlilikleri/özellikleri de eklerseniz, bunların bir yansıması olarak düşüncelerde/kişiliklerde/duygularda... müzikte görülen karma-

şık çeşitlilik daha anlaşılır hale gelir... ("Öznelliği" çözümlemenin, neden "tam" demokrat olamadığımızın vs. anlaşılmasının ip uçlarını da bu yapıda bulabiliriz gibi geliyor bana...)

Bu yapısıyla Türkiye, üç kıtanın (tarihsel evrelerini de içinde barındıran) *karmaşık bir özeti/sonucu gibidir.* Böyle olunca da, farklı kültürlere özgü duygular (duygu dereceleri/ duygulanış biçimleri vs. ve bunlara karşılık gelen sanat (müzik) beğenileri toplumda (ve kişide) bir arada olabiliyor... Yine de çoğunluğun beğendiği müziği, çoğunluğun taşıdığı duygularla açıklayabiliriz. *Duyguları ilk çağa, geleneği* (düşüncesi) *orta çağa uzanan,* (köklü ve yalın; herkes tarafından ve kolay algılanan) *müziklerin, "herkes" tarafından beğenilmesinde "şaşacak" bir yan yoktur.* Üzerinde durulması gereken hangi duygunun, nasıl, ne amaçla, ne düzeyde "estetize" edildiğidir. Örneğin "hüzün" duygusunu, karamsar bir yorumla ve kabaca müzikleştirip sözle destekleyerek kaderci bir pasifizme de itilebilir insan, umutlu/coşkulu bir yorumla (duygular senteziyle) ve daha estetik biçimlendirip, sözle desteklenmese de aktif bir duyarlılığa da yöneltilebilir... Bu da, müziğin (söz katılmadan bile) ideolojik bir işlevin olabileceğini göstermektedir. Söz, bu işlevi belirgin bir hale getirir. Şu gerçeği gözden kaçırmamalıyız: *Çoğunlukla benimsenin* (farklı estetik düzeylerdeki) *müziklere, sisteme uygun sözler eklenerek sistem benimsetilebilmekte... insan duygularından esir alınabilmekte,* farkında varmadan duygularımızla sisteme bağlanabilmekteyiz... (İşte, Türk Hafif (kapitalist) Müziği'nin işlevi buna açık bir örnektir...) Bu yüzden son yıllarda "söz yazarları" sistem içinde saygın/önemli/paralı... hale gelebilmiştir. Burada işin motoru müziktir. Çünkü, bir şarkının müziği beğenilmezse (hissedilen duyguları karşılamazsa), hangi sesle/sözle olursa olsun dinlemez... *İnsanların çoğunun içgüdüleri ve duyguları ile düşünüp davrandığı da unutulmamalı...* (Bencillik, öznellik, düşünceye göre davranamama da biraz bu yüzdendir.) İnsan, en kolay duygularından harekete geçirilebilir. Bu bilinç köreltilerek kullanılmaktadır. Duygu, bilgi/bilinç ışıması eşliğinde sunulursa/algılanırsa... geliştirilirse ancak insanlaştırıcı rol oynayabilir. Duyguların estetiği olarak sanatın nasıl kullanıldığı çok önemlidir burada. *Özellikle sözün olmadığı* (mimari/resim/büyük ölçüde müzik vs.) *sanatlar, öncelikle duygular aracılığıyla düşünceyi uyarır, çoğu zaman etkisi sözden çok daha fazladır.* Örneğin, fotoğraf/görüntüleme sanatını ele alalım. *Halepçe*'de kimyasal bomba ile ölenler için yüzlerce yazı yazıldı. Ancak, bebeğiyle ölen yaşlı bir adamın (birçok insani duyguyu uyandıran/düşündüren) fotoğrafı tüm dündaya, yazılanlardan fazla etki yaptı. *Irak-Kuveyt/ABD* savaşında yüzbinlerce Arap/Kürt/Türkmen öldürüldü... hiç fotoğrafına... görüntüsüne rastlamayan insanlar aldırmadı... Başka yerde çekildiği sonradan öğrenilen, petrole bulanmış karabatak görüntüsü tüm dünyada duygusal tepkiler... üzüntüler yaratabildi... (Görüntü... sanat kullanılarak hayvan-sever, insan-sevmez bir toplum yaratmak mümkün demek...)

18.2.1995 tarihli *Hürriyet* gazetesinde *Somali*'de 19 yaşındaki İsa Muhammed Wahily adlı gencin hırsızlık yaptığı için sağ el ve sol ayağının nasıl (canlı canlı!) kesilerek cezalandırıldığının fotoğrafları... Görenlerin içini ürperten korkunç bir "vahşet" fotoğrafı... Hırsızın elinin kesilmesini sabaha kadar anlat bu cezayı savunana... O da bunun ne kadar caydırıcı olduğunu, suçu çok azalttığını, zaten pek az uygulandığını vs. söyler inançla... İşte, *tek bir görüntü, sözün/düşüncenin soyutluğunu yırtıp keskin bir tarzda duygularından kavrar insanı... Bu vahşeti savunamaz hale getirir...*

Peki bu görüntünün yarattığı duygu nasıl çarpıtılabilir, duygunun yol açacağı düşünceyle gerçeklerin sarsıcı tarzda fark edilmesi nasıl önlenebilir? Bu haberde yapıldığı gibi, *fotoğrafın yarattığı duygu* yazılır sadece: "Mide bulandıran ceza... Adalet adına vahşet... İnsanları koyun gibi kesiyorlar. Aman Tanrım!" *Gizlenen gerçek* nedir? Bu vahşetin, Tanrı'nın sözü sayılan Kur'an'da ki bir *ayet*'in gereği, *şeriat* yasası olarak "Aman Tanrı"sı adına gerçekleştirildiğinden hiç bahsedilmiyor... Sanki İslam'la hiç ilgisi yok... "Müslüman liderlerin din yasalarının uygulanmasıyla suçların azaldığını belirtmesini "satır aralarında naklederek gizli bir onay bile veriyor... Dahası, hırsızlığa yol açan *eşitsizlikten, yoksulluktan, sömürüden de hiç bahsedilmiyor...* Bir bilgisayar tuşuna basılarak milyonlarca dolarlık hırsızlıkarın gerçekleştiği bir dünyada bu *büyük hırsızlıkların sonucu* yoksullaşan insanları cezalandırmanın saçmalığı *aklına bile gelmiyor* sistemin gazetecisinin... Bunu müziğe uyarlarsak, *acı'nın müziğini besteleyen arabeskçinin, söz olarak da müziğin yarattığı acı duygusunu dillendirmesine benzer.* Bu duygunun nasıl/niçin oluştuğuna, nasıl önleneceğine dair bir düşünce taşımaz sözler. Ya da "hoşa giden" romantik bir müziğin üzerine (pop şarkıcılarının yaptığı gibi) duyguların olmadığı bir cinselliği öneren sözler yazılarak, (aşk duygusunu fon olarak kullanarak) aşksız bir cinselliği "aşk" diye (çarpıtarak) sunmaya benzer... Tüm bunlar, *sanatı insana karşı, gerçekliği bozmak... insanı yabancılaştırmak/yozlaştırmak için kullanmak* değil midir? *Sanat* (söz kullanmasa da) *ideolojiktir...* Biz, dile getirdiğimiz düşünceyi (ideolojiyi) bilinçli bir çabayla yaşamadığımız oranda duygularımızla davranıyoruz/yönlendiriliyoruz. Gazetedeki haberi okuyan "iyi niyetli" bir dindar da "vahşet" der, inancıyla ortak olduğunu düşünmez bu vahşete... "Onlar gerçek müslüman değil" diyerek vicdanını rahatlatmaya çalışır. Diğer sayfaya geçip, "İslami muhabbet" yazısını okur, biraz daha rahatlar. Gazetenin ramazan ekini (İslamda

güzellikler, adalet vs.) de okuyunca iyice rahatlar... Zaten 47 islam ülkesinin hiçbiri gerçek İslam değildir ona göre... Koyar teybe kaderci arabesk müziği ya da huzur ve rehavet veren bir sanat müziği (saz semaisi mesala...) kasetini... unutur gider.... Gazetenin "çok satmak" için bir yandan bu dini vahşeti, diğer yandan din propagandası (ticareti) içerin yazıları, Ramazan geçince de erotik fotoğrafları yayınlamasındaki çelişkiyi de düşünmez. Bu çelişik "duygular" onda da vardır çünkü sorgulamamıştır... Çoğunluğa uymakta ve duygularının ardından gitmektedir... *Kendi düşüncesini, okuyarak/araştırarak kendini ve duygularını/kişiliğini kendi oluşturmayan/ geliştirmeyen insan, duygularıyla yönlendirilir.* Parti ve ideoloji seçiminde bile... Bir lideri "sever" oy verir, "kızar" oy vermez... Korku duygusu ağırlıktaysa, en korktuğu otoritenin izinden gider. (1982 anayasa oylaması...) Korku duygusunu yenebilmek için militarist/kahramanlık türküleri/marşları da dinlemeye başlayabilir. Şark kurnazlığıyla kısa yoldan sınıf atlamak gibi bencilce "oportünist" duyguları kamçılanırsa "pragmatist" bir partiye yönelir. (1983 ANAP...) Eğlenceli, ritmik, boşverme duygusunu uyandıran müzikleri de dinleyebilir. "Haksızlığa uğramış bir dindar" duygusu yaratılırsa, dinci bir partiye yönelir. Mistik, "ilahi" duygular uyandıran müzikleri de dinlemeye başlar. (Favori müziği arabesktir genelde...) T.V.'de özellikle de mahallesinde, "Olağan-Hal" bölgesinde öldürülmüş bir askerin cenazesini izlerse, ırkçı duygulara kapılır, ırkçı söylemli partilere yakınlaşabilir. Militarist, ırkçı, saldırganlık ve öfke duygularını uyaran müziklere ilgi duyabilir... Öldürülen Kürt gencinin cenazesinde ise ezilmişlik, isyan ve acı duyguları ön plandadır ve dinlenen ağıtlar/ezgiler bu duygularla yüklüdür... Ekonomik-sosyal vs. sıkıntıyı pek hissetmeyenler sistemi en iyi sürdürecek partiyi seçmeye çalışırlar... Tercih ettikleri müzik genelde, Osmanlı sarayının rehavet ve romantizm uyandıran sanat müziği gibi "kaliteli" müziklerdir... Kültürel ve coğrafi bağları yoksa, derin acı ve isyan duyguları uyandıran "yavan" halk müziğini dinlemeyi pek tercih etmezler... Batı müziğini "kafa dinlemek" için dinlerken, kaliteli eğitim görmüş çocukları, bazı müziğinin tercihan hızlı olanlarını "kafa şişirmek" (eğlenmek) için dinlerler... Yönetilenlerden, haksızlığa bilinçsiz "itirazı" olanların favori müziği arabesk, görece bilinçli "isyanı" olanların tercih ettiği, bunları dile getiren "özgün müzik" ve kimi grupların sevda/kavga türküleri ile Pir Sultan Abdal geleneğinden gelen müziklerdir. (Estetik beğenilerine göre dinledikleri diğer müziklerin yanı sıra...) Tabii, çok çeşitli etkilerin altında (etkisi altında olduğu kültür/ideoloji/duygular/düşünceler vs. oranında) ya da etkilerden görece bağımsız olarak, bilinçli ya da bilinçsiz, "*duygu sadece duygu olarak da, müzik sadece müzik olarak da güzeldir*" diyerek, her türün güzel/estetik örneklerini, "yaşamın bir tadı" olarak dinleyen de az değildir...

Duyguların sanata yönelmemizde, düşünceyi saf dışı bırakabileceğinin örneklerini her gün gözleyebiliriz. Fikirlerini ve kendini beğenmediğim halde Ahmet Kaya'nın sesi ve türküleri, hoşuma gittiği için, duygularıma hitap ettiği için dinliyorum." Bunu, A.Kaya'yı ciddi ciddi devrimci-komünist falan zanneden sağcı bir genç kız söyledi bana. A.Kaya'nın devrimci-komünist falan olmadığını bilen bir solcu da söyleyebilir bu sözü... Ben de söyleyebilirim. Burada, *kişinin içinde oluşan duyguların* (hüzün vs.) *ifadesini* sözden ziyade *seste ve müzikte karşılığını bulması* söz konusudur. Buradaki çaycıya bir gün şunları söyledim:"Gurbetlik ve yalnızlık duygularını yoğun yaşıyorsun. Önceden olduğu gibi keder, acı, hüzün ve karamsarlık duyguları hakim yaşantında. Yaşadıklarını da kaderin olarak düşünüp, değiştirme umudu taşımıyorsun tahminimce..." Şaşırdı, "nerden bildin abi" dedi. Ben de, "sadece arabesk dinliyorsun, arabesk bu duyguların müziğidir" dedim. Dinlemekte olduğum enstürmantel müziklerin (el condor pasa/besame mucho vs.) ona ne ifade ettiğini sorduğumda, "bu beni açmaz" dedi. "Ben, sevdiğim bir kadınla sahilde el ele yürüdüğümü, "romantik" bir ruh haliyle dans ettiğimi vs. düşünüyorum, böyle duyguları çağrıştırıyor... Öyleyse, senin böyle umutların, düşlerin yok..." "Yok abi..." Arabesk ve piyasa halk müziği dinleyen sıhhiyeye sorduğumda aynı müzikle ilgili düşüncesini (duygusunu, "porno filmlerdeki müziklerden değil mi... ona benziyor" dedi... (Umarım, "küçümseyici elit tavır" diye değerlendirmezsiniz. "Popülist" değil, gerçekçi olmak ve anlamak çabasındayım.) Bu örneklerden anlaşılan nedir? Sanattan ve estetikten uzak insanlar, düşünce ve duygusunun ne olduğunu apaçık, yalın ve bariz bir şekilde ortaya koymayan sanatta (soyut resim/ fotoğraf, sözsüz bazı müzikler, imgesel şiir vs.) "duygu/anlam" algılamadığından/bulamadığından beğenmiyorlar... Duygu vs. ancak somut ve yalın halde ya da sözle tanımlanırsa algılanabiliyor. Örnekteki müziğe Türkçe söz eklenirse, söze bakıp duygusu hakkında fikir beyan edebilirler. O söz bile anlaşılır ve duygulara değin olmalıdır ki anlamını algılayabilsinler. Örneğin, "bilimsel meteforlarımı betimleyemem" gibi bir söz de bir şey ifade etmezken, "içimdeki aşkı anlatamam" sözü bir anlam ifade edecektir. (O zaman, "bu müzik sevgiyi anlatıyor" diyebilir.) Çünkü, *az sözcük bilenlerin bildikleri sözcükler*, günlük yaşam içinde gereksindikleri çoğunlukla zamir ve fiillerden, azınlıkla sıfat ve imgelerden oluşan, (çocuklarda olduğu gibi...) genelde *duyguları* yalın olarak *dile getiren sözcüklerdir.* (Acıktım, onu çok seviyorum, içim yanıyor, ben dertliyim vs.) Tüm bunlar, arabesk ve halk müziğinin neden çok, (Klasik) batı müziğinin neden az dinlendiğini (bir yönüyle de olsa) açıklar...

Sömürülen ülkelerde/kesimlerde kaderci/ kederli/acılı müziklerin, sömüren ülkelerde/ kesimlerde acı'sı az/neşeli/bireyci müziklerin egemen olması tesadüf olabilir mi? Doğal ve yapay, toplumsal ve bireysel felaketler/acılar yaşayan insanların ne tür duyguların müziğini dinlemesini beklersiniz? Birçok etkiyle oluşmuş *genel ruh halinin* (ve duygulanış biçiminin) *beğenilen müzik türlerini, gün içinde bile değişebilen ruh halinin* (duygulanımların) *dinlemek için seçilen müzik* (ve içerdiği duygu) *türünü belirlemesi* anlaşılmaz bir olgu mu? "Şanssız" mecburi hizmet kurasından sonra bir arkadaşımla İstanbul'da (Beyoğlu'nda bir pazar günü) gezerken, bir kiliseye girmiştik, papazın çaldığı orgu duygulanarak dinledik. Arkadaşım ağladı. Sanırım (dışımızdaki ve etkileyemediğimiz bir tercihin zorunluluğuyla yaşamımız belirlendiğinden) kaderci ve mistik duygulara sürüklenmiştik... Tabii, bestecinin ana duyguya kattığı duygu ve düşünceyi farklı algılamak da mümkün. (Özellikle söz içermiyorsa.) Bir kilise ilahisinin ya da bir İslami tasavvuf müziğinin "mistik/ilahi" mesajını hissetmeden, huzur'a değin ana duygusunu hissederek dinleyebilir, beğenebiliriz. Ya da Carl Orf'un Carmina Burina'sını coşkuya-heyecana değin dugularımızın estetik bir bestelenişi olarak, militarist/ırkçı duyarlılıklarımızı kamçılamadan dinleyebiliriz. Bu *dinleyenin duygularına göre duygu seçiciliğidir*. Beste , olumlu duygulanımları estetik tarzda uyarıyorsa, sırf bestecinin ideolojisi nedeniyle red edilmemelidir diye düşünüyorum. Zaten içsel bir duygulanım değişmesi olmadan red ediş samimi olamaz; duygu ile düşünce çatışması olur...

Üretilen ve beğenilen sanatı (müziği vs.)/ duyguyu birçok faktör etkiler. Bunları kavramakla, öznelliğimizi de bir ölçüde kavrayabiliriz...) Bu faktörlerin çoğu nüfus kağıdımıza işlenmiştir, "*kimlik*"lerimizde yazılıdır... (Bilinçle sorgulanmadığında "*alın yazısı*" gibi belirleyici olabilir...) Nedir bunlar? 1) Vatandaşı olunan ülke. 2) Ait olduğu ulus. 3) Din (ve mezhep). 4) Anne-Baba adı/soyadı. (Aile/soy etkisi). 5) Doğum tarihi. (Tarihsel etkiler ve içinde bulunulan çağın ve yaşın etkileri... Kimilerinde fal/burç aptallığını da besler...) 6) Doğum yeri. (Coğrafi ve kültürel ortamın etkisi.) 7) Medeni hali. (Medeniyet düzeyi... Evli ya da bekâr oluşu ve bunu içselleştirme oranı). Bunların etkisini anlamak, bunlara değin (tarih, coğrafya, kültür vs.) bilginin ve bilincin oluşmasına bağlıdır. "Kimlik"te yazılmayan insan olmaya, içgüdülere, duygulara, düşünceye değin etkileri anlamak için de biyoloji, psikoloji, tıp, felsefe, sosyoloji vs. bilimlerine değin bilginin, bilincin, bilimsel yöntem (bakış)'ın ve kendini sorgulama yeteneğinin/alışkanlığının oluşturulması, geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ekonomik, sosyal, psikolojik faktörlerin önemini de unutmadan *coğrafi faktörün etkisine* kısaca bakalım. Kabaca ve bölgesel bazda bakarsak: 1) *Karadeniz* ikliminin ve doğasının zenginliğinin, kıvraklığının, çabuk değişirliliğinin (bir yağmur, bir güneş vs.), hızlılığının insanların duygularına ve müziklerine de yansıdığını düşünebiliriz. Çabuk kızar, çabuk sakinleşirler, hareketlidirler vs. Müzikleri de hızlı, kıvrak, ritmiktir genelde. 2) *Adana-Konya* gibi ova insanları daha ağırkanlıdır, duyguları da müzikleri de Karadeniz'e göre ağırdır, yavaştır, yavaş değişir... 3) Nehirlerden uzak *Mezopotamya* insanları, (özellikle sarp/tehlikeli/kıraç-verimsiz dağlık bölgelerde, sert/ağır/uzun süren kurak ve zor iklim koşullarında yaşayanları) şiddetli doğa ve çevre koşullarının bir yansıması gibi, sorunlarını şiddete/zora dayanarak çözme eğilimindedirler. Duyguları serttir, derindir, acılıdır ve bir ağıt/ uzun hava gibi süreklidir... müzikleri de... 4) *Ege insanı*, görece rahat iklim ve çevre koşullarıyla daha yumuşak, daha ince, daha yüzeysel... rehavet de duyumsatan müziklerde daha çok bulur duygularını... 5) *Çöl* insanları oryantal bir rehavet içinde, oldukça ağırkanlı ve kadercidir. Müzikleri de öyle...

Peki, *koşullar değişince duygular ve müzik (sanat) yaklaşımı vs. değişir mi?* Evet. Oğlumdan ilk uzun ayrılığımda, uzak bir çölde yalnızlık duygusu ile onu düşündüğümde, özlemi acı veriyordu... Özlem ve acı duygusunu birlikte hissettiğim türküler, "özgün" müzikler dinliyordum... Bir süre sonra, okumaya, yazmaya, durumumun olumlu yanlarını hissetmeye başlayınca acı ile değil, bir sıcaklık duygusuyla anımsamaya, özlem ve sıcaklığın/sevginin estetik sentezi olan (o duyguları veren) senfoniler, sözsüz müzikler dinlemeye başladım. Kendi bestem de (yazdıklarım) başlangıçtaki karamsar/tepkili duygulardan sıyrılmış, umuda, düşünceye, insana yönelmişti... Bencilliği bırakıp, bir de "popüler" örnek vereyim isterseniz. *Zülfü Livaneli*, "proleter" günlerinde, tek sazla Deniz Gezmiş'lerin isyancı motifli müziğini yaparken, şimdilerde "yarı burjuva" günlerinde) çok sazla cücelerin eleştirel itirazcı müziğini yapıyor. *Müziğiyle estetik gelişme gösterip* (bir çok coğrafyasında yaşadığı ve etkilendiği...) *Avrupa'ya yaklaşırken* (yerelliğini de sürdürüp evrensel olmaya çalışarak), *düşüncesiyle de Batı'ya yaklaştı*... Artık, "onun yolunu gözlemiyor... sosyalizm falan..." Zenginliğe, adaletsizliğe de çok karşı değil şimdi. Milliyet gazetesindeki "dünya değişirken" sütununu yazarken, "değiştiğini" gizlemiyor... Yazılı ve müzikli muhalefeti (itirazı) da pasif ve "insan hakları/demokrasi" talebiyle sınırlı... ABD.'ne de çok karşı değil artık, hatta *yeni dünya düzeninin olumlu yanlarını "görebiliyor"*... Orta sol partilerde ifadesini buluyor. Boğaza nazır rahat evinde halkın kendine ihtiyacı olduğunu düşünüp duygulanıyor... Bu yeni "coğrafyasında" ve ortamda, artık kaybedecek çok şeyi olduğunu

düşünüyor mu dersiniz? (Ona "yarı-burjuva" olduğunu söylemeyin, o hâlâ kendini sosyalist sanıyor...) A.Kaya şöyle, Z.Livaneli böyle, Grup Yorum öyle deyince de bize dinleyecek müzik kalmıyor... Yine, bazı (öz ya da biçime değin) eksikliklerine/olumsuzlamalarımıza karşın, kimi duygularımızın karşılığını bulabildiğimiz için (daha iyisi olmadığından...) bunları dinliyoruz zaman zaman da olsa... (*"Eşkiya dünyaya hükümdar" oldu... Zülfü sözcüsü... Biz dinleyicisi...* Neyse... "beterin beteri" var... Ya bir de "hidayete" erseydi...)

Coğrafya değiştirme farklı bir kültür ve ortam ile yüz yüze gelme durumu da yarattığından, "göç" eden ya da gezgin insanlarda eski ve yeni coğrafyaların tüm faktörleri kaynaşıp yeni bir "şey" ortaya çıkarabilir. İşte, (ayrı bir inceleme konusu olabilecek) "*arabesk*", kırdan-kente göç ile hayat bulup yaygınlaşmış, yeni bir "şey"dir... Yaygınlaşmasının ana nedeni de bence, *üzülmeyi seven bir toplumda, acı/h'üzüntü vs. duygulara ve yaygın kaderci düşünceye "tercüman"* olmasınandır.

Duygularıyla düşünen ve davranan bir toplumda yaşamamız ve bunun hem kendimize hem başkalarına (çoğu kez olumsuz; çünkü bilinçsiz) etki etmesi, bu durumu incelemeye yöneltti beni. Bu konuda (duyguların evrimi...) pek kaynak da bulamadım. (Verilerden, gözlem ve deneyimlerimden bir senteze ulaşmaya çalıştım. Eksiklikleri olabilir. Bir ön çalışma olarak değerlenirilmesini umuyorum.) İnsanlığın tarihi/evrimi, düşüncenin tarihi/evrimi ile birlikte ele alınıyor genellikle... Oysa "es" geçilen duygular genelde daha belirleyici davranışlarda... *Kişlik gibi duygulanış biçimi de zor değişebildiğinden*, düşünce değiştirmeye paralel olması beklenen duygu değişimi gerçekleşmiyor. Gözlediğim birçok insanda olduğu gibi bende de *duygu evrimi, düşünce evriminin gerisinde...* Örtüşmüyor çoğu kez... Örtüşmeyince de duygu ve düşünce bütünlüğünün zedelenmesi, birbiriyle çatışması, birbirine, insana ve doğasına yabancılaşması ortaya çıkıyor. Bu da, günlük yaşamımıza, zevklerimize, sanata yaklaşımımıza vs. yansıyor... Daha güzel ve daha estetik olanı, duygularımızı evrimleştirebildiğimiz oranda yaşayabiliyoruz. Bunu bir örnekle somutlayabiliriz. *Cinsel arzu (evrimleşmemiş bir duygu!)* duyduğunuz birisi var diyelim. 1) En ilkel şekliyle arzunuzu tatmine yönelebilirsiniz. Diğer insanın istekliliği belirleyici olmaz. Zorlama, mecbur etme, tecavüz, kandırma vs. yollarla, "sahip olma" ilkesiyle arzu giderilir. Estetiği yoktur... İlkel (evrimleşmemiş) duygular hakimdir. 2) Düşüncenizle (ahlaki değerleriniz/dinsel inancınız/ideolojik doğrularınız/topulumun değerleri-etkileri vs.) bu duyguyu bastırıp reddedebilirsiniz. Arzu güçlüyse düşüncenizle çatışır, sıkıntı hissedilir. (Sıkıntı ve karmaşanızı duyumsatan müzikleri dinlersiniz.) 3) Yoğun arzunuzu "aşk" zannedip (bir de "elde edemezseniz" onu) acı/üzüntü/(u)mutsuzluk vs. hissedip kaderci yorumlarla kendinizi teselliye çalışabilirsiniz. (İdeal müziğiniz arabesktir...) 4) Arzunuzu asil ve saygın bir tören sonrasına saklayabilirsiniz. (Sabır ve olgunlukla Sanat Müziği dinleyerek sevgi de katmaya çalışırsınız arzuya.) 5) Arzunuzu doğrudan, karşılıklı isteklilik temelinde (gönüllü bir ilişki...) "hoşlanma" duygunuza da "sevgi" vs. diyerek yaşabilirsiniz. "Doğal" ihtiyacınız, "doğal" yoldan giderildiğinden, "doğanıza" yabancılaşma yoktur... O an için bile olsa, düşünceniz serbestlikten/hedonizmden (keyfçilikten) yana ise bir iç çatışma da duymayabilirsiniz. "Hoş", fakat biraz boş (anlamı/estetiği eksik) tarzda arzu giderildiğinden, yaşanan sadece cinselliğin (arzunun) estetiği ve insani cinselliktir. Duygu (arzu) evriminin de ikinci aşamasını temsil eder. (Kapitalizmin sürüklediği geri aşama...) (Müzikteki karşılığını, eğlenceli/hareketli Batı ve Türk Pop Müziğinde bulabiliriz.) 6) Arzunuzu bir süre için "hoş" tarzda gidermenin ötesinde, yoğun/insani duygularla estetize edebilir, düşüncenizin/bilincinizin de katkısıyla sanata; aşka yüceltebilirsiniz... Bu, duygu (arzu) evriminin üçüncü aşamasıdır; insani cinselliğin aşka dönüştürülmesi... Yaşanamadığında bu duygu hüzün ve acıya dönüşebilir, ancak insani içeriğinden dolayı sevilene zarar vermeye yönelmez. *Yaşayabildiğinizde arzunun insana* (doğanıza, kendinize, düşüncelerinize, duygularınıza...) *yabancılaşmayan estetik bir güzellik olur.* Yaşanan cinsellik de, daha estetik, yoğun bir haz veren, içeriği zenginleşmiş sanat eseri gibidir artık. Arzunun böyle (aşk olarak) yaşanması, ilgili iki insanda da duygu ve düşünce evrimini gerektirir. (Bu, içsel ve dışsal nedenlerle gerçekleştirilemidiğinden, aşkı ve insanlaşmayı tam olarak yaşayamıyoruz...) (Yüksek bir estetik güzellik olarak duyumsandığında aşkın müzikteki karşılığı, öncelikle Klasik Batı Müziği'nin bazı örnekleri olabilir diye düşünüyorum... Bu, ancak "Klasik Batı Müziği" dinleyenler insani aşk duygusunu duyar, yaşar demek değildir. Klasik Batı Müziği dinleyenlerin arasında çokca hedonist/kapitalist de vardır...)

Sanat, duygularımızın evrimine katkı yaptığından önemlidir ve *insan için kullanıldığında insanlaşmaya*, insana karşı kullanıldığında ilkelleşmeye *katkı yapar*.

Katkı
boyaya
düşünce, emek, sevgi katılmış,
resim olmuş.

yazıya
düşünce, emek, sevgi katılmış,,
şiir olmuş.

insana
düşünce, emek, sevgi katılmış,
aşık olmuş.

... gerisi sıcak bir bakışa kalmış...

(Bu şiiri, bu uzun havaya bir ara nağme gibi "katkı" olarak düşündüm...) "Sıcak bakış"ın oluşması ve bakacağı yön, insanın insanlaşma sürecinin (evriminin) vardığı aşamaya bağlıdır. Evrimleşmiş insan, daha çok güzelliği daha çok boyutta ve yoğunlukta algılar. Ürettiği de ona göre niteliklidir. Ürettiklerime baktığımda, özünü olumlu (insani amaçlara yönelik) buluyorum. Biçiminin/estetiğinin ise geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yine de içtenliği ve insani içeriği önemsediğimden, "gerekli/insanlara ulaşmalı" diyorum. Ağırlıklı olarak düşünce aktaran sanatlarda (edebiyat vs.) düşünceyi (içeriği), ağırlıklı olarak duygu aktaran sanatlarda (müzik-resim vs.) duyguyu daha ön planda görüyor ve daha önemsiyorum. (Bu, bir derecelendirmedir. Özü ya da biçimi red ediş değil.) İnsanların da genelde böyle yaklaştığını gözlüyorum. Edebiyatı, özellikle de şiiri, müzikle düz yazı arasında bir yerde algıladığımdan özünde düşünce kadar duygu da arıyorum. *Bir şiiri beğenme/beğenmeme*, imge yoğunluğundan/biçimden vs. önce, (bir müzik gibi, sessiz bir şarkı gibi) *dile getirdiği duygunun ne olduğuna ne yoğunlukta olduğuna* ve bizdeki duygularla ve duygulanışla *örtüşmesine göre beliriyor.* Yani, "güzel" ve insani mesajlar da içerse, *duygu bulamadığımız şiir "tatsız" gelir...* Biçim genelde "kitleler" duygularına değin birşeyler bulamadığından ya da okuduğuyla bir duygudaşlık kuramadığından da okumaktan uzaklaşıyorlar ya da duygularını bulduğu için basit/niteliktten yoksun/insana karşı eserlere yöneliyorlar. (Şair ve yazarların dikkatine.) İşte bu durum, müzikte çok daha belirgindir. Müzikle (söz ekleyerek) politik mesaj ya da bazı doğru düşünceler iletmeye çalışmak bir yöntemdir. Fakat duygu ve estetik göz ardı edilirse, hedef kitle bile dinlemeyebilir. *Müzikle politik mesaj değil, politik duyarlılık verilmesi daha mümkündür.* Yani düşünceden ziyade, düşüncenin duyguları/duyarlılığı estetik bir gelişim de sağlanarak verilebilir. *Duyguların beslenmesiyle duyarlılığın gelişmesi, düşünceye ulaşmayı hızlandıran güçlü ve içsel bir yoldur... Duygu ve düşüncenin bütünlüğünün korunması, gelişiminin/evriminin birlikte sağlanmıs, insanlaşma yolundaki önemli sorunlarımızdan biridir...* Bunu çözmedikçe, önce duygulanıp/duygularla davranıp... yanlışlar yapıp, sonra düşünmeye, düşünüp doğruyu bulduğumuzda da düzeltme olanağını elden kaçırdığımızı hüzünle fark etmeye devam eder dururuz... Hangi "zevke" neden yöneldiğimizi de anlamadan, giderek daha çok içgüdülerimize teslim oluruz... (Hangi hedonist/kapitalist uydurmuş "o" renkler ve zevkler tartışılmaz" sözünü? Bilen yok!... İnanan çok!..)

Bilenlerden olmanız, duygularınızı evrimleştirmeniz dileğiyle.

\- Bitti-

Popüler Kültür, Pop Sanatı ve Eğitim

Çiçek KUMRAL-Sedat SEVER

Popüler kültür kavramını tanımlamadan önce, "popüler" sözcüğünün anlamını açıklamak gerekmektedir. Bu kavram Latince "popularis"ten türetilmiştir. Popüler kavramının günümüzde kullanıldığı biçimiyle iki temel tanımı bulunmaktadır. Birincisi "yaygın olarak beğenilen, tüketilen" anlamına gelmektedir. Diğeri ise, halkın yaptığı ve yapmış olduğu herşeyi kapsamaya yönelik olarak "halka ait" anlamına gelmektedir. Popüler kültür, seçkin kültürün altında, halk kültürünün üstünde, en genel yaşama alışkanlıklarının görsel ve sözsel olarak yeniden üretilmesini sağlayan bir kitle kültürünü kapsamaktadır.(1) Popüler kültür, toplumsal ayrımları ve çeşitliliği yansıtması nedeniyle; bu kültürü paylaşan,tüketen insanların dahil olduğu grup ve sınıfların belirtildiği ölçüde sınıfsal niteliğe bürünmüştür.(2) Genel olarak gündelik yaşamın kültürü olan bu kavram, sınıf ve grupları birleştiren kültürel yönelimlerden söz edilmesini de mümkün kılmaktadır. Popüler kültürün dar anlamda kullanımı emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olan eğelence öğesini içerir. Geniş anlamıyla kullanımı ise, belili bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını içerir. Popüler kültür, gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylama ortamını yaratır.(3)

Popüler kültürün çıkış tarihi incelendiğinde, konuya ilişkin karşıt görüşler bulunmaktadır. Popüler kültürün, 19.yüzyıl sonundan itibaren gelişmiş ülkelerin kitlesel üretim koşullarının varlığıyla ortaya çıktığını savunanlar, her zaman ve her yerde popüler kültür öğelerinin olabileceğini, ancak popüler kültürün endüstrileşme çağına kadar hakim olmadığı görüşünü savunmuşlardır.(4) Batmaz ise, popüler kültür tarihinin sınıflı toplumların tarihi kadar eski olduğu üzerinde durmaktadır. Tarihin ilk zamanlarından beri kültür, toplumsal sınıflara göre farklı düzeylerde tüketilmiştir. Yöneten ve yönetilenlerin farklı kültürlerine ilk dikkat eden Aristoteles, bu farklılığı kuramsal bir çerçeveye oturtmaya çalışmıştır. *Politika* adlı yapıtında, özgür yurttaşlarla alt kesimde bulunan yurttaşların aynı kültürel etkinliklerde bulunamayacağını belirtir. Zorunlu ve yararlı olmadığı için müziği boş zaman etkinliklerinin en üst ürünü sayar. Yüksek müziğin alt kesim insanlarınca anlaşılıp farkedilmesinin zor olması nedeniyle, alt kesim insanlarının eğlendirici müziği tüketmelerini uygun bulur. 17.Yüzyılda Pascal, modern toplum yapısına geçişle bireylerin huzursuzluklarının arttığı üzerinde durmuş ve insanlara dayatılan her türlü oyalama ve kaçış araçlarının insana zarar verdiğine değişmiştir. Montaigne ise, insanının günlük yaşamda karşılaştığı huzursuzluklara uyum gösterebilmesi ve bu huzursuzluktan kaçışı, sanatlar aracılığıyla meşrulaştırdığını savunur. Sanatta eğlendirici öğe ise, sanatın pazar ilişkileri içinde gelişmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Sanatın pazar ilişkileri içinde gelişmeye başlamasıyla belirginleşen kültür farklılaşmasını üretici ve tüketici açısından ilk kez yetkin biçimde betimleyen Goethe olmuştur. Goethe, Faust'un *'Tiyatroda Öntemsil'* başlıklı bölümünde tiyatro müdürü ile şair'in konuşmasına yer verir. Bu konuşmada müdür, halkın hoşuna gitmek ve "halkın kıtlık günlerinde ekmek kapışır gibi bilet almalarını" istediği söyler. Bunun gerçekleşmesi ise, herkesin beğenisine seslenmekle mümkün olur, bu da çok şey göstermekle gerçekleşebilir. Müdüre göre çok şey gösteren, herkese bir şey vermiş olur. Burada tiyatro yöneticisi seyircinin edilgin bir kitle olduğunu ve sadece eğelenmeyi öngördüğüne inanır.(5)

Antropologlar, kültür ile ilgili çalışmalarında, her kültürün bir yönü olduğu üzerinde durmaktadırlar. Güvenç "her kültürün bilinç ya da bilinçsiz bir amacının olduğu"(6) belirtir. Popüler kültürün de egemen sınıflarca kabul ettirilmek istenen amaçları vardır. Buna popüler kültürün ideolojik işlevi denilebilir. Frankfurt Okulu, yaptığı çalışmalarda popüler kültürün ideolojik işlevi üzerinde durur. Frankfurt Okulu kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasından sonra kültürün bir endüstri haline geldiği savını ileri sürmektedir. Frankfurt Okulunda Horkheimer, Adorno, Marcuse-popüler ve kitle külütürü yerine, kültür endüstrisi kavramı kullanır. Frankfurt Okulu, kültür endüstrisi ile kitle iletişim araçlarının hakimiyetini kasteder. Horkheimer, bireye dayatılan popüler kültür ürünlerine karşı kişi mesafeli davranabilirse kitle içerisinde erimesinin söz konusu olmayacağını; eğer birey kitle içinde erirse yaşama karşı koymasının, direnmesinin ger-

çekleşemeyeceğini düşünür. Frankfurt Okulu, kültür endüstrilerinin insanların isteğini toplumsal gereksinimle değil eğlence endüstrisinin mantığıyla belirlendiği üzerinde durur. Popülerlik ise bu doğrultuda insanların neden hoşlandığı üzerine kuruludur. Bu durum, insana başka bir dünyanın olabileceği tasarımını kurmasını engeller. Bu nedenledir ki Frankfurt Okuluna göre kültür endüstrilerinin yarattığı kültürel ürünler toplumu kontrol edebilmek için ideolojik araç niteliği taşır. Kültür endüstrilerinin ürünleri, kültürel egemenliklerin istekleriyle sınırlıdır.(7) Oskay'a göre popüler kültür, gerçek yaşam yerine başka yaşam olabileceğini düşünmenin yollarını tıkamakta; var olanı benimsemenin acısını, utancını hafifletmektedir.(8) Frankfurt Okulu üyeleri, popüler kültürün insanlar üzerinde bıraktığı olumsuzluklara değinerek, kitle kültürünün insanlarda bir "yanlış bilinç" yarattığını belirtmişler; bu nedenle de kültürü üst düzey, maddi varoluşu alt düzeyde sayan bir anlayışa karşı bıkıp usanmadan savaşmışlardı.(9)

Popüler kültür olgusuna olumsuz bakan Frankfurt Okulu'nun görüşlerine karşıt olarak, popüler kültürün insanlar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görüşleri de bulunmaktadır. Frankfurt Okulunun kültür endüstrileri aracılığıyla insanları güdüp yönettiği tezine karşılık 1970 yılında H.M.Enzenberger "Bir kitle iletişimi araçları teorisinin oluşturucu öğeleri" adlı yazısında kitle kültürünün insanlarda yanlış gereksinimler, yanlış bilinç yaratmadığı aksine kitle kültürü stratejilerinin "gerçek" gereksinimlere hitap ederek başarılı olabileceğini söyler. F.Jameson da Frankfurt Okulunun görüşlerini savunan sosyologları kültürün günlük yaşamdaki işlev ve işleyişlerini göz ardı ettiğine değinip, Frankfurt Okulunun modernist sanatın, özerk ve tek estetik üretim olduğu savını eleştirir. Jameson'a göre; modernizm ve kitle kültürü artık kültürel bunalımın içindedir. İster yüksek kültür/modernizm ya da kitle kültürü/ticari kültür olsun, ikisi de toplumsal yaşamımızın bastırılmış da olsa fantazilerini yansıtır.(10)

Popüler kültüre olumlu bakan birçok düşünür Frankfurt Okulu'ndan etkilenir. Bunlar, popüler kültür ürünlerinin toplumun yapısında dönüştürücü etkilerin olduğunu savunurlarken, bu kültür ürünlerinin, kapitalist sistemin yapısının gereği insanları güdüp yönettiğini de göz ardı etmemişlerdir.(11)

Dyer, kitle kültürünün gerçek gereksinimlere seslenerek, onlara estetik düzeyde çözüm getirerek, ütopik geleneği canlı tuttuğunu; ama bu gereksinimlere yanıt verebilmesinin belli sınırlarda gerçekleşebileceğini belirtir.(12)

Oskay, popüler kültür üretiminin de, tüketiminin de geniş kitlelerin dışındaki endüstrilerin ve toplumsal egemenlik odaklarının elinde olduğunu belirterek; bugün için olumsuz yanlarının üzerinde durulup incelenmesini ister. Ona göre popüler kültürü evrimleştirerek bireylere erişmek için, baskın kültürün çelişkilerini ortaya koyarak bir toparlanma kültürüne dönüştürmek gerekir. Egemen ideolojilerin kültür politikalarının iç tutarlılığının olmadığının ortaya konmasının bile evrimleşmelere yol açabileceğine savunur.(13)

Postmodernistler ise, kitle kültürü ile yüksek kültür ayrımının modernizmin bakış açısının bir ürünü olduğunu belirtirler. Postmodernistler, Frankfurt Okulu'nun sanatı bozulmuş kitle kültürünün üzerinde tutan anlayışına karşı çıkarlar. Modern felsefenin tarihsel geleneğine son vermek amacıyla postmodernizmin birleştirici, uzlaştırıcı anlayışını ortaya koyarlar.(14)

Pop sanatı 20.yüzyılın başında "yüksek", "seçkinci" sanat etkinliğine karşı toplumsal gerçekliğe bağlı bir popüler sanat olma iddiasıyla ortaya çıkar. Geniş bir halk kesimine yayılmayı kendisine amaç edinir. Amacını gerçekleştirmek için popüler öğelere sarılma çabasına girince sirk gösterilerine, kof güldürülere, bayağılıklara müthiş bir ilgi göstermeye başlar. Pop sanatı ile ilgili bu görünümler, kendini daha çok plastik sanatlar alanında gösterir. Pop sanatının plastik sanatlardaki gelişmeyi etkilemesi ilk olarak ABD'de görülür. Warhol, Oldenburg, Linctenstein, Rosenguist, Wesselman gibi sanatçılar grafik objelerini kitle iletişim araçlarından, reklamlardan ve tüketim eşyalarından alırlar. Birçok sanat adamı ve eleştirmeni, pop sanatın kulladığı objeler olan gündelik, bayağı motiflere ve çok sayıda çoğaltılabilir özelliklerine yönelirler. Ancak bu sanatın aşınınca her zaman için atılabileceğini savunurlar. Onay, pop sanatı önce kurtarıcı bir yıldız gibi parlayan öncü sanat olarak değerlendirir. Kendini kabul ettirdikten sonra yüzyılın oyalama aracına dönüştüğünü söyler (15) Pop sanatı, modernist dönemin yüksek sanat ve alçak sanat ayrımına karşı olduğunu ve bu sanat aracılığıyla herkesin sanatsal tüketímde bulunmasını hedefleyerek çıkışını gerçekleştirir.

Özbek, popüler kültürün meta üretimi ve kitle iletişim araçlarında yaşanan hızlı gelişmeyle yaşama ortamını genişlettiğini vurgular (16) Ayrıca kapitalizmin de temel özelliklerinden birinin meta üretimi, yani emek dahil bütün üretim faktörlerinin araç olarak alınıp satılabilir olması popüler kültür ile kapitalizm arasındaki sıkı bağı ortaya koyar. Popüler kültür tartışmalarının ve özellikle popüler kültürün sanata yansıması olan pop sanatın gelişmiş kapitalist ülkelerde yaşanması bu iddiayı daha da güçlendirir. Yani popüler kültürün, kapitalizmle yeni bir boyut kazandığı açıktır. Türkiye'de ise 1980'lerden itibaren dünya kapitalist dizgesiyle bütünleşme konusunda önemli adımlar atılmıştır. (24 Ocak

1980 kararları, kitle iletişim araçlarıyla Amerikan yaşam biçiminin; diğer bir deyişle tüketim ideolojisinin yayılması, özelleştirme çabaları, medya aracılığıyla ideolojilerin yok olduğunun ve kapitalizmin sonsuza dek sürecek ekonomik ve toplumsal biçim olduğunun işlenmesi, reklam sektörünün hızla büyümesi, 2.Cumhuriyet tartışmaları vd.) Bu kapitalistleşme sürecinin Türkiye'de popüler kültürün etki alanını büyüttüğü gözlemlenebilir. Bu yönüyle Batı ve Türkiye'de popüler kültürün dayandığı kuramlar temelinde bir paralellik kurulsa da, Türkiye'nin Batı'dan gerek kültür kaynakları, gerekse kapitalistleşme süreci açısından farklılaşması, popüler kültürün Türkiye'deki yaşanma düzeyini etkiler.

Türkiye'de popüler kültür ürünlerini tüketen kitlelerin bu kültürel ortamda bulundukları doyum şekli eğitimle sıkı bir şekilde ilişkilidir. Örneğin birçok araştırmacı arabesk müziği popüler kültür ürünü kabul eder. Bu müzik çoğunlukla eğitim düzeyi daha düşük kitlelerce tüketilir. Popüler kültürün kitle iletişim araçlarının kazandığı yaygınlıkla etki alanının genişlediği yukarıda vurgulanmıştı. Kitle iletişim araçlarının aynı zamanda bir eğitim aracı olduğu da gözden kaçırılamayacağına göre, popüler kültürün ve eğitimin aynı araçları kullanması karşılıklı bir etkileşimi doğurur. Bu etkileşim daha farklı boyutlarda da ortaya koyulabilir. Çağdaş anlamda eğitimin yaşamın her alanına yayılması gerekliliği ortadadır. Yaşamın her alanına yayılacak bir eğitimin sürecinin var olan kültürel ortamlardan etkilenmemesi düşünülemez. Tanilli'ye göre, eğitimin amaçlarından biri de "toplumsal kültürün bir kuşaktan bir kuşağa aktarılması"dır. Popüler kültürün de toplumsal kültürün bir bileşeni olması yukarıdaki savı doğrular. Çoğu kez dünyadan hayli soyutlanmış bir yer tutan asıl okulun dışında, kişi, yaşadığı ortamdan -her zaman zenginleştirici olmasa da- basın, radyo, televizyon, günlük deneyimler vd. aracılığıyla yığınla uyarı alır. Kişi, ortamla etkileşerek yığınla şey öğrenir, aralarından neden-sonuç bağı olan bir sürü ilişkiyi keşfeder; tek kelimeyle ortam, belli bir biçimde kişiyi eğitir.(17) Öyle olduğu için de kitle iletişim ve onun kültürel atmosferini yansıtan popüler kültür, eğitimcilerin karşısına önemli ve çetin sorunlar çıkarır. Popüler kültür ürünlerinin plastik sanatlar alanında da verilmesi ise, popüler kültür-plastik sanatlar eğitimi ilişkisinin araştırılması sorununu gündeme getirir. Ayrıca, San insanın tüm davranışlarının değişme, kendini aşma ve kendini gerçekleştermek amacında olduğunu, kendini gerçekleştirmenin ancak bireyin iç ve dış engellerini kaldırmasıyla mümkün olabileceğini belirtir.(18) Bunun sağlanabilmesinde en önemli araçlardan biri de plastik sanatlar ve plastik sanatlar eğitimidir. Sanat yoluyla eğitim, çocuk ve gence kişilik kazandırmak ve kişiliğini olumlu geliştirmek için, ona sanat bilinci vermeyi, iyi bir okur, izleyici ve dinleyici yapmayı amaçlar. Ayrıca, eski ve yeni kültür varlıklarını değerlendirebilmeyi ve sanat olayı gibi karmaşık olaylara tek bir açıdan bakmamayı öğretir.(19) Oysa birçok popüler kültür kuramcısının belirttiği gibi popüler kültür, bireyin iç ve dış engellerinin kaldırılmasına engel olmaktadır. Bu da, eğitim ve popüler kültür arasında olumsuz bir etkileşim olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

1- Veysel Batmaz, **"Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar"** İletişim, AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Yayını, 1981, Sayı.11, S.164
2- Meral Özbek, **Türkiye'de Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski,** 1.Baskı, İstanbul. İletişim Yayıncılık, 1991 s.83-92
3- Batmaz, **Ön.Ver.** s.163
4- Özbek, **Ön.Ver.**, s.85
5-Ahmet Oktay, **Türkiye'de Popüler Kültür** 1.Baskı, İstanbul. Yapı Kredi Yay.1993, s.14-15
6-Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, 4.Baskı, İstanbul. Remzi Kitabevi Yay.1984, s.99
7- Özbek, **Ön.Ver.**, s.68
8-Ünsal Oskay, **"Popüler Kültürün Toplumsal Ortamı ve İdeolojik İşlevleri Üzerine"** AÜ BYYO Yıllık AÜ BYYO Basımevi, 1979, s.224-225
9-Martın Jay, **Diyalektik İmgelem**, 1.Basıı, İstanbul, Ara Yay.1989, s.251-315
10-Özbek, **Ön.Ver.**, s.72
11-Özbek, **Ön.Ver.**, s.76
12-Özbek, **Ön.Ver.**, s.76
13-Ünsal Oskay, **"Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri"**, AÜ SBF Dergisi, 1982, s.341
14-Ferhat Özgür, **"Modernite Versus Postmodernite"** Cumhuriyet Kitap, Sayi 213, 1994, s.4
15-Yılmaz Onay, **"Pop Sanat"**, Yarın Dergisi, Sayı 6, Ekim 1981 s.8
16-Özbek, **Ön.Ver.**, s.
17-Server Tanilli, **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?** 1.Baskı, İst.Amaç Yay.1988, s.13-16
18-İnci San, **"Eğitimde Yaratıcı Drama"**, AÜ EBF Dergisi, Cilt 23, Sayı 2, 1990, s.574
19-İnci San, **"Çocuğun ve Gencin Sanat Eğitimi"** Milliyet Sanat, Sayı 162, 1987, s.9

Bozan YAMAN
ÖBÜR YANI DA ATEŞ
Şiirler

İNSANCIL YAYINLARI

İnsancıl'a Mektup

Saygıdeğer İnsancıl Emekçileri;

İnsancıl'ın Eylül 96 sayısında beni oldukça şaşırtan bir yazıyla karşılaştım. Cengiz Gündoğdu'nun Yıldız Güncesi'nde yeralan 30 Temmuz tarihli yazıdan sözediyorum... Toplumsal uzlaşmadan, bunun nasıl gerekli olduğundan sözedilen yazıdan...

Bu güne dek her fırsatta doğru kavramlarla düşünmek gerektiğini söyleyen... doğruya... hakikate ancak bu şekilde ulaşılabileceği üzerinde inatla duran Gündoğdu, nasıl oluyor da sınıfsallıktan bu kadar uzak... sivil toplumculukla, sosyal demokratlıkla, hatta burjuva demokratlığıyla bu kadar yakın duran bir yazı yazabiliyor... nasıl oluyor da böylesine sistem içinden, böylesine marksizm dışından yazabiliyor, merak ediyorum...

Egemen sınıfların emeğe ve insana cepheden saldırıya geçtiği... bu saldırısını her geçen gün daha da pervasızlaştırdığı böyle bir dönemde *İnsancıl*'ın... *İnsancıl Emekçileri*'nin... sınıf mücadelesi perspektifinden ayrılmaması gerektiğini düşündüğüm için yazıyorum.. *İnsancıl*'ın, hele böyle bir süreçte, burjuva hümanizmi batağına düşmemesi gerektiğini düşündüğüm için yazıyorum... Tanıdığım, bildiğim Gündoğdu'nun bu çeşit bir yazıya yakışmadığını düşündüğüm için... "Yoksa ben mi okuduklarımı yanlış anladım" iyimserliğini elden bırakmadan...

Bir toplumsal uzlaşmadan sözediyor Cengiz Gündoğdu. Toplumun sınıflardan oluştuğu, bu sınıflar arasında uzlaşmaz çelişkiler bulunduğu gerçeğini es geçiyor... Bu güne dek defalarca yinelediği sınıf gerçeğini yok sayıyor... ve bunun üzerinden bir toplumsal uzlaşma talebi geliştiriyor. Uzlaşmanın hangi zeminde ve kimler arasında gerçekleşeceği üzerinde hiç durulmamış. Ezenlerle ezilenler, yönetenlerle yönetilenler, sömürenlerle sömürülenler arasında olacaksa bu uzlaşma... nasıl olacağına ilişkin bir belirleme yok. Yalnızca bir temenni olarak gelişen uzlaşma talebinin altında sıralanan sorunların çözümüne ilişkin herhangi bir ipucu da verilmemiş. Yapılmalı, edilmeli türünden gereklilik ifadeleri hiçbir gerçekçi öneri tarafından desteklenmiyor.

"Türkiye'de düşünmek, düşündüğünü dillendirmek çok tehlikeli. Düşünce özgürlüğünün önündeki tüm yasal engeller kaldırılmalı." deniyor.

Bu yasal engellerin ha dedin mi kalkmayacağı bilinmeli. Türkiye'de (ve dünyada) düşünceyi suç, düşüneni tehlikeli sayan bu anlayış üretim araçlarını, dolayısıla da siyasal iktidarı elinde bulunduranların anlayışı... ve rastgele oluşmuş bir anlayış da değil... egemenler egemenliklerini sürdürmelerinin bir yolunun da bu anlayışa uygun davranmak olduğunun bilincindeler. Bu, sınıf bilincidir... bu, kapitalistlerin kendi için sınıf olma bilinçlerinin bir ürünü. Bu bilinç... bu anlayış nasıl değiştirilecek de kapitalistler uzlaşmaya razı edilecek... hem de düşünce özgürlüğü üzerindeki engelleri kaldırıp proleter bilincin önünü açma pahasına...

Gerçek şu ki, burjuvazi kendisini yok edecek olan sınıfı... proleteryayı oluşturup geliştiren... böylece kendi sonunu elleriyle hazırlayan... bunun da bal gibi farkında olan bir sınıf. Bu yüzdendir ki ipler henüz ellerindeyken proleterin bilincini köreltmeyi... onu sınıf gerçeği ve sınıfsal bilinçten uzak tutmayı... böylelikle de kendi yokoluş sürecini olabildiğince uzatmayı bir sınıf tavrı olarak geliştirmiştir. Proleterin gelişimini engelleme tavrı olan düşünce özgürlüğü kısıtlamalarını aşmanın yolu uzlaşma olamaz. "İnsanlık tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir." diyen manifesto yazarları, sınıflar arası uzlaşmaz çelişkileri ortaya koyarken proletaryaya "devrim" öneriyorlardı, uzlaşma değil...

İkinci olarak "Türkiye'de siyasal ve kültürel örgütlenmenin zor" olduğundan sözederek, örgütlenme özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması gerektiği üzerinde duruyor.

Evet, Türkiye'de örgütlenmek gerçekten zor. Egemenlerin bu yöndeki basıncı giderek artıyor. Bu durumda yapılacak olan, basıncı azaltacak yollar aramak yerine, basıncın artan dozlarına karşı yükselen bir direniş ivmesi yaratmaktır. Kapitalist sınıfın bu basıncı ve basıncın yarattığı zorluk karşısında "toplumun uzlaşmaya gereksinimi var, bunun için de örgütlenme özgürlüğü sağlanmalı" demek, burjuvazinin sınıfsal karakterini görmezden gelerek bilinç bozunumu yaratmak olmuyor mu?

Üçüncü maddede şöyle söylüyor Cengiz Gündoğdu:

"Polis, cumhuriyet polisi olmalı, bütün insanlara güven vermeli, kimseye haksızlık etmemeli."

Burada, cumhuriyet polisi diye bir kavram ortaya atılıyor. Bu kavrama göre sınıf farkı gözetmeksizin, bütün insanlara güven verecek, kimseye haksızlık etmeyecek bir çerçeveye yerleştirilerek estetize ediliyor polis. Sınıflar üstü polis, sınıflar üstü cumhuriyet kavramıyla birleşip, "Sınıfsız, imtiyazsız, kaynamış bir kütle" tanımlamasını anımsatıyor. Devletin, egemen sınıfların silahlı zor aygıtı olduğu gerçeği dumura uğratılıyor.

Dördüncü sorun olarak kimliği belirsiz işlenmiş siyasal cinayetlerden sözediyor Cengiz Gündoğdu. TİHV verilerinden yapılan alıntılardan anlaşılıyor ki, bunların bir kısmı resmi devlet güçleri, bir kısmı da muhalif siyasal örgütler tarafından işlenmiş.

Şöyle sürdürüyor Gündoğdu:

"Şimdi bu cinayetler nerede işleniyor Türkiye'de. Peki, bunları işleyenler yakalandı mı. Hayır, bir teki bile yakalanmadı. Böyle devlet olur mu? Toplumsal uzlaşma için bu cinayetleri işleyenler tez elden yakalanmalı. Bu, Türkiye'yi ciddi şekilde rahatlatır."

Burada üstünde durulacak çok şey var aslında. Öncelikle şu söylenmeli: devletin, resmi görevlileri eliyle işlediği cinayetlerle (ki artık gizlemeye bile gerek duymuyor) rejim muhaliflerinin işledikleri terazinin aynı kefesine konmamalı. Kimse bu örgütlerin tavrını beğenip benimsemek zorunda değil... ama eleştirmek yerine devletin (kendi koyduğu hukuksal kuralları hiçe sayarak) yaptıklarıyla, örgütlerin yaptıklarını aynılaştırmak devletin giderek daha da pervasızlaşmasına yolaçacak bir tutum olacaktır... bu görülebilmeli. Her eylem kendi içeriğiyle ve doğru kavramlarla değerlendirilmeli. Gündoğdu, ne yazık ki, böyle yapmıyor.

Kürt sorununa gelince... Gündoğdu sıkça yinelenen demokratik çözümlerin harekete geçirilmesini öneriyor. Ama her zamanki gibi havada kalan bir öneri olmaktan öte gidemiyor Gündoğdu'nunki de. Neden? Çünkü demokratik çözümlerin harekete geçirilebilmesi için öncelikle bunları harekete geçirecek kurumların oluşturulması gerek. Burjuvazi çoktandır demokrasi üretme yeteneğini yitirdi... bununla da kalmayıp demokrasi önündeki en ciddi engel haline geldi. Şimdi, bu çeşit bir egemen sınıf nasıl ve hangi gerekçeyle ikna edilebilecek... Kürdistan'daki savaştan beslenen asalak burjuvaziye bu savaşı bir prestij kaynağı gibi gören asker ve sivil bürokrasi bu kâr ve prestijden nasıl vazgeçirilecek. Ayrıca salt bu toplumsal uzlaşmaya zemin hazırlanacak diye emperyalizmin ortadoğudaki yüzyıllık çıkar savaşının önüne nasıl geçilecek.

Tanımlanmamış demokratik çözümlerin bu toplumsal ilişkiler içinde mümkün olmadığı görülebilmeli. Kürt ve Türk halklarının barış içinde birarada yaşamalarını sağlayacak çözümlerin, birlikte gerçekleştirilecek bir demokratik halk devriminin olanakları arasında olduğunun görülebilmesi zor olmasa gerek. Proletaryanın önderliğinde oluşacak bir demokrasi dışında bir yol, bir çözüm yok... olsa olsa K.Irak (G.Kürdistan) tipi bir barış süreci sözkonusu... Bu barışın da en kanlı savaşları aratmadığı ortada.

Gündoğdu bir sonraki sorun olarak da "psikolojik savaş"tan sözediyor ve bu yöntemin tezelden bırakılması gerektiği üzerinde duruyor. Tekrar etmem gerek, psikolojik savaş yöntemleri de içinde, tüm bunlar kapitalistlerin kendi için sınıf olma bilinciyle tercih ettiği yöntemler. Kapitalistlerin amacı egemenliklerini sürdürmek ve kârlarını maksimize etmek... barış ya da uzlaşma değil!..

Bir de önerisi var Gündoğdu'nun: "Emniyet müdürlerini, valileri, başsavcıları halk seçsin" diyor... "Böylece bu göreve gelen kişiler kendilerini halka karşı sorumlu hissederler."

Sürekli olarak bilinç bozucu, hayali durumlar yaratılıyor bu yazıda. Seçimle işbaşına gelenlerin kendilerini halka karşı sorumlu hissettikleri nerede görülmüş. Parlementoda 550 milletvekili var... halkın seçtiği... o parlementodan çıkmış cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar var... seçilmiş belediye başkanları, muhtarlar, sendikacılar var. Ve yalanın dolanın bini bir para. Hırsızlık, yolsuzluk almış başını gidiyor. Mafya ilişkileri devletin kılcal damarlarına dek yayılmış. Onca ölüm, onca kan onca gözyaşı... tüm bunlar hangi seçilmişin yüreğini sızlattı. Hangi seçilmiş, halka karşı sorumlu hissetti kendini. Sistem yerlebir edilmedikten sonra ne işe yarar, kimi devlet görevlilerinin halk tarafından seçilmesi. Gündoğdu kızmasın ama insanın gülesi geliyor... ağlanacak hallere gülmeye alıştırılmış bir halkın çocuğu olarak.

Yargı, insan hakları ve eğitim konularında'da benzer şeyler söyleyerek sürdürüyor yazısını Gündoğdu. Sonra, bütün bunların 30 gün içinde hallolacağını belirtiyor. Nasılı, nedeni yok... Hiçbir somut öneri, bir sınıf perspektifi... bir proleter bilinç pırıltısı yok bu yazıda. Beklenenin tersine, sosyal-demokrat bir anlayışla uzlaşmaya olmazsa olmaz bir değer biçiyor. Burjuvaya proleterin, tarihsel hakikatın aksine, tüm çelişkilere rağmen uzlaşıp ülkeyi sıkıntılarından kurtarabileceğine ilişkin bilinç bozucu bir gerçeklik yaratmaya çalışıyor.

Türkiye'de sıkıntılar bir toplumsal uzlaşma gerçekleşse bile bitmez... bir uzlaşma ancak yeni sıkıntıların gelişeceği bir toplumsal zemin oluşturabilir... Sıkıntıların çözümü için öncelikle kapitalistlerden ve onların doğal müttefiki olan egemen bloktan kurtulmak gerektiğini Gündoğdu bilmiyor mu? Biliyor olmalı... bunu biraz ondan öğrenmiştik çünkü.

Sıkıntıların biteceği günler de gelecek elbette... insan tarihinin yıldızlı sayfaları yaratılacak... ve o sayfalarda bu günkü egemenlerin yeri olmayacak.

N'oldu Gündoğdu'ya... O mu değişti, biz mi yanlış anladık... Bu içtenlikli bir okurun merakı... o değişmemiştir... biz yanlış anlamışızdır... Bu içtenlikli bir okurun dileği...

Sevgiyle... dostlukla...

Mustafa ELVEREN/İstanbul

"İnsancıl" Diye Bir Sorunu Olanlara Mektup

Kaan ARSLANOĞLU

Yedinci yılına girerken, *İnsancıl*'ı değerlendiren bir yazı tasarlıyordum. Bir gelişme, o yazının içeriğini önemli ölçüde değiştirdi. Bu gelişme, başından bu yana *İnsancıl* sürecinde katkılarını gördüğümüz, "*İnsancıl emekçisi*" sıfatını tümüyle hak eden Nihat Ateş'in ve *İnsancıl* Beyoğlu temsilcisi Hilmi Bulunmaz'ın dergiden ayrılmak zorunda bırakılmalarıdır.

Tasarladığım yazıda özetle şöyle bir ileti vermek istiyordum: *İnsancıl*, kültür alanında altı yıldır zorlu bir mücadele veriyor. Altı yıldır dostun düşmanın takdir ettiği böyle bir mücadele odağı varsa va davası ancak bu denli anlaşılabiliyorsa; bunun asıl nedeni, toplumun ancak o düzeyde bulunmasında, toplumun ancak bu kadar gelişmiş olmasındadır. Başka bir deyişle şunu söylemek istiyordum: *İnsancıl* elinden gelenin büyük çoğunu yapıyor. Altı yıldır yapıyor. Sesi hâlâ çok güçlü çıkmıyor, o ses birçoklarınca duyulmuyorsa, bunda kabahat *İnsancıl*'da değil, toplumdadır; bizim kültür çevrelerinin yozlaşmılığında, demokrat, devrimci çevrelerimizin ufuksuzluğundadır; insanımızın "tırıllığındadır." Demin söz ettiğim gelişmeden sonra bu iddiamı yeniden gözden geçirdim. İddia esasta belki yine doğru. Çünkü az sonra biraz daha geniş açımlayacağım gibi *İnsancıl*'ın işlevi ve yaptıkları hiç de küçümsenecek, gözardı edilecek şeyler değil. Fakat toplumlarda doğruyu, gerçeği araştırmak ve anlatmaya çalışmak değil, yanlışı kullanmak, gerçeklerden kaçmak destek buluyor. O nedenle *İnsancıl*'ın sesinin duyulmaması, büyük çoğunluk için istemli bir durum. İnsanlar doğruyu, gerçeği duymak, bilmek istemiyorlar; asıl sorun burada yatıyor. Ancak *İnsancıl* elinden gelenin gerçekten çoğunu yapıyor mu? Bir bakıma bu soruya hâlâ evet demek olası. Ortada bi yetersizlik, bir tutum yanlışlığı varsa; bu da o çevrenin, o kişilerin yetersizliğinden, gelişmemişliğinden kaynaklanır büyük olasılıkla. Bence yine az sonra açıklayacağım nedenlerle bu durum *İnsancıl* için bir olasılık değil gerçektir. Başka bir deyişle *İnsancıl*, işte bu beğenmediğimiz, her yönüyle eleştirdiğimiz toplumun *İnsancıl*'ıdır. Elinden gelenin çoğunu yapmaması için belirgin bir neden yoktur. Ama elinden gelen bu kadardır. Yine de bize düşen, önce yapılabilecek her şeyi yapmak, sonra toplumdan bir şeyler beklemektir. Yapılabilecek her şey yapılmıyorsa, bunun da kaynağını araştırmak, sorumluları eleştirmektir.

Önceden belirtemeliyim ki, bu yazıyı yazmamın tek nedeni *İnsancıl*'ı ve ondan sonra da *İnsancıl*'a verdiğim emeği önemsememdir. İnsancıl bu ülkede (belki de dünyada) söylenmemiş birçok şeyi söyleme alanı oldu. İnsanların kendi kafalarıyla düşünebilme gereğini, bu düşünceleri bilgiyle emekle oluşturma gereğini savundu ve savunmaya devam ediyor. Her alanda star sisteminin eleştirilmesi, insani değerlerin öne çıkarılması, insan için bilim, insan için felsefe, insan için sosyalizm kavramlarının öne çıkarılması, unutturulmaya çalışılan Marksist bilimsel bakış açısında ısrarı, insani gerçekçilik mücadelesi, yayın tekellerine, düşünce despotizmine karşı tavrı; geleneksel ve her yönüyle aşınmış sol söylemin ötesinde; ülkenin kültür yaşamında iz bıraktı. Bu iz, insanlaşma sürecinde izlenmesi gereken, önemsenmesi gereken, derinleştirilmesi gereken bir izdir. *İnsancıl*'ın işleviyle, söylemiyle ilgili hiçbir problemim yok. Benim sorunum, *İnsancıl*'ın (toplumun duyarsızlığı, insanlaşma sürecindeki gerileme gibi olumsuz etmenleri göz önünde bulundursak bile) neden beklenilen ölçüde güçlenemediği sorusunun yanıtlarını aramaktır.

1996'nın ilk altı ayında dergi nitel ve nicel olarak en yüksek noktasına ulaştı. Okuyucusunun eline geçen ortalama 3500 dergi, *İnsancıl*'ı etkin destekleyen yüzü aşkın yazar ve şair, üst nitelikli yazılar... Bundan sonra düşüş başladı ve bence sürecek. Bunun ana nedeni, *İnsancıl*'daki insan ilişkilerinin, bir türlü dergideki söyleme yakın bir düzeye getirilememesidir.

Altı yıllık süreci değerlendirdim. Bu mücadelede 650 kadar insanın emeği var. Şu an için bu 650 kişinin yedide birinin bile *İnsancıl*'da tutulamadığını, etkin desteğinin sürmediğini görüyoruz. Bu 650 kişinin üçte biri bile tutulabilse, şu anda *İnsancıl* kültür alanın en güçlü çevresi olacak, en azından çok daha iyi bir yerde bulunacaktı. İnsanların uzaklaşmasının birçok nedeni bulunabilir. Bugüne dek söylenen, (tembellik, beceriksizlik, sebatsızlık, para-rahat yaşama yönelme, hizipçilik, tecrit edilmekten, kültürçevrelerinin aforozundan korkma gibi) nedenler

doğru olabilir. Daha doğrusu bunların birinin veya birçoğunun birçok ayrılmada payı bulunabilir. Sanatçı-yazar çevresinde birlik kurmak, dayanışma yaratmak, devamlılık sağlamak tahmin ötesi zordur. Geçmişte ayrılan bir grup arkadaşla uzun uzun konuştuktan sonra, "bu işte Cengiz Gündoğdu %20, siz %80 haksızsınız' demiştim. Böyle şeyleri yüzdeye vurmak yanlış. Ancak son ayrılanlar için durum, Gündoğdu ve Taş için en olumlu değerlendirmeyle tam tersi... Kaldı ki, her ayrılmada Gündoğdu ve Taş'ın hatası yalnızca % 20 bile olsa, ayrılan yüzlerce kişideki payları toplandığında sorunun nereden kaynaklandığı anlaşılabilir.

İnsancıl için Cengiz Gündoğdu'nun önemi yadsınmaz. Derginin gücünün tek başına belki de yarısını oluşturuyor. Geleceğe izi kalacak olumlu bir fikir ve uygulama adamı. Derginin sahibi Berrin Taş'ın da katkısı yadsınamaz. Emeği ve parasıyla topluma önemli bir hizmette bulundu ve bulunmaya devam ediyor. Pek çok kişinin eleştirdiği durum olan derginin mali sahipliğinin tek elde toplanması, belki de onun bugüne dek yaşamasının önemli bir nedeni. Yazın çevrelerindeki mali ortaklıkların, genellikle ayrılma veya iflasla sonuçlandığı biliniyor. Ancak *İnsancıl*'ın olumlu işlevi nedeniyle yeterince onurlandırılan, bu süreçte önemli kazanımlar elde eden bu ikilinin, artık olumsuzlukların sorumluluğunu da yüklenmesi gerekiyor.

Ayrıntılara girmek kırıcı olabileceği gibi, olumlu bir sonuç da vermeyebilir. Ancak özetle şu kadarını söyleyebilirim ki, esas olarak Berrin Taş ve Cengiz Gündoğdu ikilisince belirlenen *İnsancıl*'daki insan ilişkileri bazı yönleriyle başka çevrelerden iyi, bazı yönleriyle kötü... Geneli açısından ise *İnsancıl*'daki insan ilişkileri, hiçbir demokrat, solcu, devrimci kültür çevresine örnek oluşturabilecek düzeyde değil. Bu durum, derginin insani söylemiyle dikkat çeken bir zıtlık oluşturduğundan dostlarımız ya da dost olabileceklerimiz üzerinde daha yıkıcı, kırıcı etkiler bırakıyor. Özetlediğim tabloyu değiştirmek için elinden geleni yaptığıma, bazı olumlu değişimler yarattığıma inanıyorum. Aynı konuda başkalarının çabaları da oldu. Ancak bilinen yolda inatla gidildiği sürece artık bir şeylerin kesin olarak tıkanacağını görebiliyorum.

İnsancıl'ın kitap yayın politikasını dergide eleştirmiştim. Bana, "bizde böyle, istersen kabul edersin, istersen etmezsin" gibi bir şey denilmişti. "Parayı veren düdüğü çalar" sloganıyla özetlenebilecek bu yayın anlayışı ne ticariydi, ne de insani. *İnsancıl*, kitap yayıncılığını yazarlardan para alındığı için bir miktar para kazanılabilecek, ama asla yatırım yapılmayan bir alan olarak görüyor. Sonuçta *İnsancıl Yayınları*'nın gücü ve saygınlığı ortada. *İnsancıl*'ın bu politikası değiştirilemiyor. Parası olan yazarın kitabı parası olmayanın önüne geçiyor. Burada en önemli ölçüt para.

İnsancıl'ın bütçesi de denetlenemiyor. Kişisel harcamalarla tümüyle içiçe geçmiş böyle bir bütçeyi denetlemek ayıp olduğu gibi, olanaksız da. İnsancıl gibi, ülkenin en güçlü kültür dergilerinden biri, aile bütçesiyle, ev ekonomisi kaygılarıyla işletiliyor. Bu durum İnsancıl'a zarar veriyor. Bu açık... kesin... ama değiştirilemiyor.

Herkesten ticari akıl, ekonomi kafası beklemek akılcı değil. Herkesten yayıncılık bilgisi, yeteneği beklemek de mantıksız. *İnsancıl* bu mali yönetimiyle de benimsenebilirdi. Daha kötüsü *İnsancıl*'daki yönetim demokratik de değil. Böyle bir iddiası da olmadığını sevgideğer Gündoğdu'nun ağzından duyabilirsiniz. Demokrasi budalası olmadığımdan onu da kabullenebilirim. Ancak akılcı ve iyi bir yönetim, kafama uygun bir yönetim koşuluyla. "*İnsancıl emekçisi*" ve buna benzer söylem aldatmacalarının bırakılması koşuluyla. Hilmi Bulunmaz *İnsancıl*'daki mali sahiplik tekelin kırmak için ciddi bir girişim başlattı. Kim olduğu önemli değil demiyorum; ama o veya başkaları eliyle bu tekel kırılsaydı İnsancıl'ın önü açılacaktı. (Belki de gerçekten batacaktı... Fakat riski göze almak, bu aşamadan sonra böyle yaşamasından daha uygun olacaktı çizgisine.) Daha önemlisi dergideki insan ilişkileri olumlu yönde değişecekti. Berrin Taş ve Gündoğdu dahil herkes belki daha özgürleşecekti. İnsanları bir şekilde kaçırtmak ya da kovalamaktan adeta garip bir zevk alan anlayış belki de son bulacaktı.

"*İnsancıl emekçisi*" söyleminden bahsetmiştim. Daha önce ayrılan arkadaşlar için kararlar hep birdenbire verildi ve uygulandı. Hiç kimseye bir şey sorulmadan... Bana da bir şey sorulmamıştı. Hadi o zaman *İnsancıl*'ın tam "emekçisi" değildim diyelim. Durum son ikibuçuk yılda da aynı şekilde devam etti. Bu son arkadaşların *İnsancıl'la* ilişkisi için de, birlikte oturup karar almak şöyle dursun, hiç kimsenin fikrini almak akla gelmedi. Durumun nasıl bir "emekçilik" olduğu ortada. Söylediğim gibi buna da katlanılabilir. Belki faydacı bir bakışla... *İnsancıl*'ı güçlendirmesi koşuluyla... Ancak toplum o kadar da aptal değil. Söyleminizin hakkını biraz olsun verirseniz güçlenirsiniz. Aksi halde bir süre yükselme, sonra düşüş... Biraz ilerler, sonra gerilersiniz.

Ben hâlâ *İnsancıl*'ın önemli bir toplumsal işlevi olduğuna ve desteklenmesi gerektiğine inanıyorum. Şu an için İnsancıl dışında bir seçenek göstermiyor, görmüyorum. Zaten seçenekler lafla ya da göstermekle değil, nayat içinde yapılan işle kendini belli eder. *İnsancıl*'ın güçlenmesi için bir önerim var: *İnsancıl*'ın mali sahipliği bölüşülsün. Beş-altı ya da on kişinin ortak olduğu bir şirket kurulsun. Tüm yönetim şirket yönetim kuruluna devredilsin. (KAR-YA'nın kuruluş amacında aslında bu vardı. Ancak KAR-YA felsefi olarak *İnsancıl*

çizgisinden uzaklaştı. Yani bilgiyle donanarak özgür düşünme ve tartışma alışkanlığından uzaklaşma yoluna girdi. Yine de bir seçenek olarak değerlendirilebilir.) İlki kadar hayati olmakla birlikte ikinci önerim, genel yayın yönetmenliğiyle ilgili. Genel yönetmenlik dört ya da altışar aylık dönemlerle dönüşümlü olarak değişik kişilerce yürütülsün. Gündoğdu danışman ve manevi lider olarak kalsın. *İnsancıl* yönetimince büyük bir olasılıkla kabul edilmeyecek bu önerilerimin yine de düşünülmesini, eğer benimsenirse temsilciliklerin, okur ve yazarların toplantılarla, mektup ve kişisel görüşmelerle bu yönde baskı yapmasını istiyorum.

Peki gelişme, önerim doğrultusunda gerçekleşmezse ne olur? *İnsancıl* yuvarlanarak bir süre daha gider. Ben de onun ara sıra yazılar veren bir yazarı, bu da kabul edilmezse yalnızca bir okuru olarak kalırım. Tabii bu kişisel temelde değerlendirme ve tasarımım.

İnsancıl diye bir sorunu olanlar *İnsancıl*'dan daha fazla şeyler bekliyorlarsa, gereğini yapmalılar. Kültür mücadelesi politik mücadeleden de nankör, belki on katı nankör bir mücadeledir. En ileri insanlar bile işi bir an gevşettiklerinde, ilkel düşünmeye, davranmaya başlarlar. Gelişmiş bir insan gibi, gelişmiş bir çevre gibi düşünmek, duygulanmak, davranmak, sürekli uyanıklığı, sürekli çabayı gerektirir. İnsancıl için de böyledir bu. Çabanızı gevşetirseniz, *İnsancıl* sizin *İnsancıl*'ınız olmaktan kolaylıkla çıkar.

Not: Bu yazıyı, yayımlanması için 28.8.1996 da sevgideğer Cengiz Gündoğdu'ya verdim. Yazının neredeyse üçte birinin altını çizerek, bunların yanlış görüşler olduğunu söyledi ve yazının bu haliyle yayımlanamayacağını bildirdi. *İnsancıl* okur ve yazarlarına seslenme hakkımı böylece kullanamadım. Gündoğdu'nun 'bunlar yanlış görüşlerdir' diye bir yazıyı yayımlamaktan kaçınması, İnsancıl için alışmamış bir ölçüt ortaya çıktığını gösteriyor. Ancak durum beni şaşırtamdı. Yazının içeriğinde en küçük bir değişiklik yapmam gerekmedi. *İnsancıl* ile ilgili görüşlerim ve kişisel tasarımım yine yukardaki yazıda belirttiğim gibidir. Sorun Nihat Ateş ya da Bulunmaz'a alınan tavır sorunu da değildir. Onlara gösterilen tavır uzun bir zincirin son halkasıdır.

İnsancıl'la ilgili tesbitlerimin yanlış çıkması beni sevindirecektir. Ancak önemsediğim ve onca emek verdiğim dergi üzerine düşüncelerimi, önerilerimi hiç değilse bir bölüm yazar ve okuyucuya aktarma hakkım olduğuna inanıyorum.

Bu yazı, tümüyle ya da belli bölümleriyle iznim olmaksızın hiçbir yerde yayımlanamaz.

SEVGİYLE... TEŞEKKÜR...

Abone etkinliğimize beklentimizin üstünde ilgi gösteren İnsancıl okuruna... yolarkadaşlarımıza, bu ilgilerinden ötürü sevgiyle teşekkür ediyoruz.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

İnsancıl'a Mektup

Sevgili Cengiz Gündoğdu
İnsancıl Dergisi Genel Yayın Yönetmeni,

Tanışıklığımız 10. yılını doldurdu. Dostluk ilişkilerimiz de bugüne değin çeşitli sınamalardan geçti. Size kızdığım günler de oldu. Kim, gerçekten sevip saydığı insanların yapıp etmelerinden-yazıp söyledikleri ağır basar bu bağlamda- yakınmamıştır, onlara kızıp da içinden ya da orda burda ileri geri söylenmemiştir ki... Ben de sizinle ilgili kimi eleştirilerimi gün geldi yüzünüze, gün geldi arkanızdan söyledim. Belki siz de benim gibi yapmışsınızdır. Kim bilir...

Pek sık olmasa da görüşebildiğimiz için, doğrusu size mektup yazmayı düşünmemiştim. Ancak ilginç bir gelişme oldu: Derginizin son sayısında (Eylül 1996) *İnsancıl Yayınları* arasında çıkan *Bir Dilcinin Günlüğünden Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi* (İstanbul 1996) adlı kitabımın bir ilanı yayımlandı. Buraya olduğu gibi aktarıyorum: "YUSUF ÇOTUKSÖKEN, BİR DİLENCİNİN GÜNLÜĞÜNDEN OKUL SÖZLÜĞÜ'NÜN ELEŞTİRİSİ, İNSANCIL YAYINLARI" (s.39) Dilci nasıl oluyor da dilenci diye çıkabiliyor? Bu, bir dizgi yanlışı mı, tatsız bir şaka mı?.. Ne olursa olsun tatsız, gönül kırıcı. Kişilik haklarını zedeleyen bir yanlışlık... İlkin böyle düşündüm, kırgınlık ve öfkeyle. Ne yalan söyleyeyim.

Bu gibi dizgi yanlışlarıyla karşılaştığımda ünlü Divan şairimizin Fuzuli'nin, metinleri yanlış kopya eden katipleri yeren ünlü dörtlüğü gelir hemen usuma:

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrirün
Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzı şûr eyler
Gâh bir harf sükutuyla kılur nâdiri nâr
Gâh bir nokta kusûrıyla gözü kör eyler

"O kötü yazı yazan katibin eli kalem gibi kurusun,
Bir rakam yanlışıyla sevincimizi acı eyler,
Bazen bir harf düşürerek nadir'i (az bulunur) nâr (ateş) eyler,
Bazen de bir nokta eksiğiyle gözü kör eder."

Ne yazık ki ne yaparsak yapalım, ne denli dikkatli olmaya çalışırsak çalışalım dizgi yanlışlarından kurtulamıyoruz. Bana öyle geliyor ki dizgi yanlışlarımızla bilgi yanlışlarımız iyice birbirine girdi. Artık neyin dizgi, neyin bilgi yanlışı olduğunu çıkaramaz olduk. Kimilerimiz, özellikle de eleştiriye katlanamayanlarımız, bilgi yanlışlarını da dizgi yanlışları kategorisine sokuveriyorlar. Ne yapsınlar, var olduklarını sandıkları bilimsel saygınlıklarının gerçekte olmadığını görmekten korkuyorlar, herhalde.

Bu yanlışlık benim başıma ilk kez geliyor değil. Özellikle soyadımın, benden söz eden yazılarda, benim yayımlanması için verdiğim yazılarda, bana gönderilen mektuplarda... çok değişik yazıldığına tanık oldum... Birkaç örnek verebilirim:

Çotüksöken, Çötüksöken, Çotuzsözen, Çotuksezen, Çutuksöken, Çutuksüzen, Çutukseken, Çeltiksöken, Çabuksöken, Çubuksöken, Çubuksokan, Çubuksüren, Çoluksöken, Çotursöken, Çoltuksöken, Kütüksöken, Kütüksezen, Koltuksöken, vd.

Son aylarda katıldığım kimi bilimsel toplantılar ile söyleşilerde söylediklerimi aktaran basın-yayın kuruluşları benim Profesör Doktor (Prof.Dr.) olduğumu yazmaya başladılar. Kim veriyor bu bilgileri onlara, doğrusu çok merak ediyorum. Ben profesör falan değilim. Bunu yazdım da. Eşim Profesör Doktor Betül Çotuksöken'den örnekseme yaparak benim de böyle olduğum sonucunu çıkarıyorlar herhalde. Gerçeği bilen dostlar gülüp geçiyorlar... Ama dostlarımın yanı sıra düşmanlarım da var. Sizinkiler kadar çok olmasa bile... Bilindiği gibi bileğinin hakkıyla bu sanları kazananların yanı sıra kayırma, hatır fonu, çalıp-çırpma... yöntemleriyle bu sanı haksız kazanç olarak edinenlerin de olduğu söyleniyor. Bir de YÖK profesörleri varmış. Bana da herhalde *basın profesörü* denilecek bu gidişle. Ne diyeyim : *Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrirün...*

Bugüne değin yayımladığım kitaplarımın adlarında da zaman zaman birtakım yanlışlıklar oluyor. Öyle ki, denetimimden geçen kitaplarımda bile, nasıl olup bittiğini anlayamadığım bir biçimde bu yanlışlar görülebiliyor. Benim elimdeki son düzeltme provalarında hemen her`şey düzgün, yanlışsız... Kitap basılınca alıp okuyorum. Yanlışlardan geçilmiyor... Doğal olarak sorumluluk bende görülüyor. Öyle de... Sizin derginizde de *dilci* sözü *dilenci* olarak çıktı. Ama bunun sorumluluğu bende değil, genel yayın yönetmeni olarak sizde.

Biraz önce de söylediğim gibi, *dilci*'nin *dilenci* olarak yayımlandığını görünce önce bozuldum. Pes doğrusu dedim, Cengiz Gündoğdu da böyle yaparsa... Sonra düşünmeye başladım. *Dilenci* kime denir diye. Sözlükleri bir daha karıştırdım. *Dilenci*, *dilenmek* eyleminden, *dilenmek* eylemi *dilemek*'ten, *dilemek* eylemi de *dil*'den geliyor; diyeceğim sözcüğün sözcüğün kökü *dil*'e dayanıyor. Bence bu, önemli. *Dilenci* sözcüğünün özgün biçimi de *dilenici*, vurgusuz orta hece ünlüsü düşünce

dilenci olmuş. Gördüm ki *dilenci* ilkin "geçimini dilenerek sağlayan kimse"ye deniyor. Bir de "sürekli olarak yoksulluktan yakınan, bir şeyi arsızca ve ısrarla isteyen kimse"ye de *dilenci* diyorlar. Dilenciler çeşitli sanat dallarına da konu olmuş. Resim sanatında Bruegel'den Picasso'ya kadar pek çok ressamın *dilenci* resmi yaptığını görüyoruz. Kimi film, kitap adlarında da bu sözcüğe rastlıyoruz. Dilencileri konu edinen bir müzik parçası var mı bilemiyorum. Vardır kuşkusuz. Şu an anımsayamadım. Dilimizde bir de *aşk dilencisi* sözü kullanılıyor. Gerçekte dilenci sözcüğünün duygu değeri olumsuzdur. Ama aşk dilencisi denilince iş değişiyor. İşin içine aşk girince dilenci sözü de bundan olumlu yönde etkileniyor gibime geliyor.

Sonunda bu sözün de belirli bağlamlarda farklı bir kullanımı olduğu gerçeğine vardım. Şöyle: Yaşam boyu, isteklerimize kavuşmak, mutlu olabilmek, insanca yaşayabilmek... için bir şeylerin dilencisi olmuyor muyuz? Dinsel inançları güçlü olanlar, Tanrı'dan hem bu dünya hem de öbür dünya için birtakım dileklerde bulunuyorlar, yani dileniyorlar. Siyasetçiler iktidar denilen gücü elde edebilmek için her tür yolu deneyip halktan oy dilenmiyorlar mı? Merhamet dileniyoruz, aşk dileniyoruz, para dileniyoruz, insanlık dileniyoruz, bilgi dileniyoruz, kardeşlik dileniyoruz... Demek ki dilenmek eylemi insani bir eylem. Ancak bu arada onur kırıcı dilenmelerin bulunduğunu da söylemeliyiz. Hak etmediklerimizi dilenmek, sanırım en onur kırıcılarından biri.

Sevgili Gündoğdu,

Son yılların moda arayışları arasında kimlik arayışı sanırım en güncellerinden biri. Herkes kimliğinin peşine düştü. Bireyler etnik, ulusal, dinsel, kurumsal... kimliklerinin tanınmasını diliyorlar, dileniyor. Bu süreçte benim dikkatimi çeken şu: Hemen hiç kimse, her şeyden önce, her şeyin üstünde insan olduğunu, insan kimliğinin önde geldiğini anımsamıyor. Oysa: Benim bir tek kimliğim var; o da, insan kimliğim. Onun ötesindekiler bunun içinde birer renk, sadece. Felsefece söylemek gerekirse tözsel olan insan kimliğim, öbür kimliklerim ise ilinekseldir... Hiç biri, insan kimliğimin üstüne çıkamaz. Ne dinsel kimliğim, ne etnik-ulusal kimliğim, ne de başkaları...

İnsan kimliği insanı neleri dilenmeye, elde etmeye yöneltiyor derseniz. Onu da kısaca yanıtlayayım: Bu dünyada insanca yaşamak istiyorum. Bu dünyanın nimetlerinden evrensel hukuk kuralları çerçevesinde yararlanmak benim en doğal hakkımdır diye düşünüyorum. Demokrasiyi, özgürlükleri, insan haklarını, laikliği, kısaca insani olan her şeyi dileniyorum. Kimden, nerelerden diye soruyorsunuz gibime geliyor. Önce kendimden. Çünkü insanlar arasında en iyi kendimi tanıyabildiğimi sanıyorum. Bu dilenme bana birtakım sorumluluklar ve yükümlülükler de yüklüyor. Dilenmek, onu yapma gücünü de bir ölçüde kendinde görmek demektir. Ben, insan olarak benim yaşamımı tehdit eden kısıtlamalardan, siyasal, toplumsal, törel... kısıtlamalardan, yoksullaştırmalardan uzakta değilim bu toplum içinde. Bunu öncelikle iyi saptamam gerekiyor. Gerçekleri bütün çıplaklığıyla görebilmesi için insanların bilinçlenmesi kaçınılmaz. Bunun için bilgi dilenmeli, bireylerden, kitaplardan, yaşamdan... İstemesini, benim söylemim içinde dilenmesini bilen bir insan, sanırım önce birey, sonra kişi, daha sonra da yurttaş olduğunu anlamakta gecikmeyecektir.

Kimi düşünürler insanın uyumsuz (disharmonik) bir varlık olduğunu savlıyorlar. Uyumsuzluk insan türünün biryazgısı, olmazsa olmaz koşulu sanki... Bütün iyi-kötü yapıp etmelerinin bu uyumsuzlukta düğümlendiğini belirtiyorlar. Sanıyorum, doğru bir yaklaşım. İyi-kötü eylemler sürecinde kendi varlığımızı oluşturabiliyoruz. Başka türlüsü de düşünülemez galiba. Her bir kötünün/kötülüğün iyiye/iyiliğe dönüştürülebilmesi ancak ve ancak insanın insan olma sürecinde ilkeli tutum takınmasıyla mümkün olabilir. Bunun da ilk adımı dile (n)mektir... İyiyi/iyilikleri...

Evet, küçük bir ilanda DİLCİ/DİLENCİ yanlışının bana öfkemi yatıştırdıktan sonra düşündürdükleri bunlar, Sevgili Gündoğdu. Bilmem dediklerim ne kadar doğru, ne kadar gerçek, ne kadar insani.

Saygı ve sevgilerimle...

Yusuf ÇOTUKSÖKEN/İstanbul

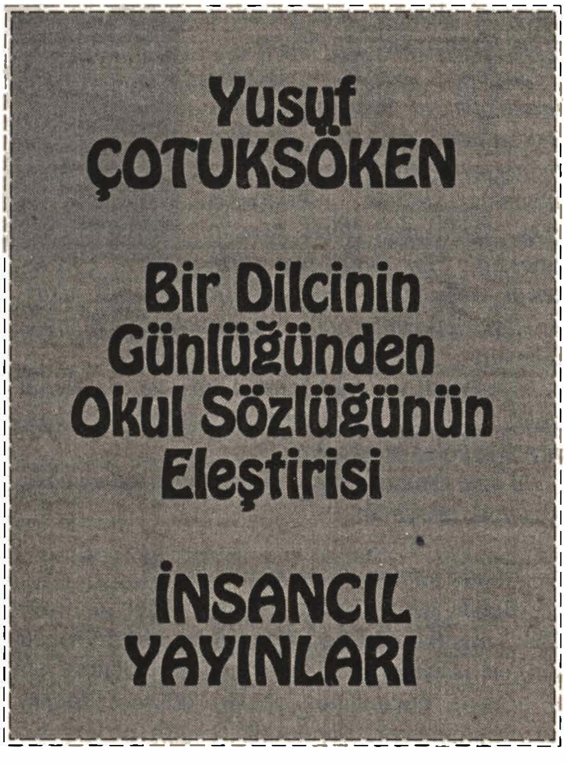

Zühtü Bayar; "*Sanat ve yaşam değişim ve gelişim isteyen etkinliklerdir.*"

Yılmaz ELMAS

Zühtü Bayar'ı başlangıçta Çaltı'ya gönderdiği yazılarıyla tanıdım. Daha sonraları izlediğim diğer dergilerde çıkan yazılarıyla, yayınlanan kitaplarıyla izledim.

İlk karşılaşmamız iki yıl önce Tüyap Kitap Fuarı'nda Güngör Gençay'ın Gerçek Sanat Yayınları standında oldu. Şiirden, kültür sanat konularından sözedildi söyleşimiz sırasında. Çaltı'lı yıllara o günlerin kültür, sanat ve politik ortamına değindik.

Gerçek Sanat Yayınları Bürosu'na uğradıkça güncel sanat konularıyla birlikte yayıncılığın sorunlarına değinen konuşmalar yanında geçmişte birlikte yaşadıkları ortak anıları tazeledikleri oldu Güngör Gençay'la.

Bilimkurgu öykülere, filmlere, şiirlere tutkun. Söyleşilerinde kültürümüzü sanatsal gelişmeleri, marksizmi, şiirin kurgusunu ve yapısını, felsefeyi iyi özümsediği anlaşılıyor. İnsanlara ulaşmak için kendine ortam yaratmasını da biliyor.

Gerçek Sanat Dergisi Bürosu'nda ve Bulunmaz Kültür Merkezi'nde sık sık görüşüp söyleşiyoruz. İnsancıl Dergisiyle Bulunmaz Kültür Merkezinin ortak düzenlediği Nihat Ateş'in yönettiği "Şiir İşliği"nde şiirin içeriği, anlamı ve yapısı üzerine yaptığı açımlamaların izleyenler için çok yararlı olduğu inancındayım.

Böbrekleri ve sağlığı elverirse ve de kendi sağlığını korursa yeni yetişen kuşaklara yeterince yararlı ürünler sunacaktır.

Bu özlü tanıtımdan sonra onu kendi kaleminden tanıyarak izleyelim.

- Özgün yanlarıyla özgeçmişiniz?

- Benim için: "Zamanla dalga geçen bir eski tüfek" diyorlar. Bu herhalde iyi bir bilimkurgucu olup, bir yazardan beklenen "çağdaş olabilme"nin de ötesine geçebilme çabaları gösterebildiğim için olsa gerektir. Diyalektik felsefe bizlere bu olanağı sağlıyor. Bu yüzden hem çağdaş anlamda bir "marksist" hem de "bilimsel-ütopik" anlamda bir bilimkurgucu olmak mümkündür."

Çocukluğum, varlıktan yoksulluğa geçişin bir çocuk ruhu üzerinde doğurduğu dramatik çatışmalarla geçerken; ben çizgi romanların, Jules Verne'nin ve 50-60 arası Amerikan bilimkurgu filmleri altın çağı ürünlerinin gözkamaştırıcı hayal dünyası içinde yaşıyordum. Bu, biri realist, öbürü de alabildiğine hayalci, iki yönlü ama birbirlerini tamamlayan bir paralel dünyaydı. Bir yandan çocuk yaşlarda emeğimi satıp, istismarın ne olduğunu öğrenirken, öbür yandan atalarımın ve soylu insanoğlunun 2.500 yıllık bilimselmücadelesiyle, bu mücadeleye önayak olan hayalciliğini öğreniyordum. Böylece, ilkokul, ortaokul ve lise yılları bir yandan çalışıp yaşamımı kazanırken, öbür yandan da "öğrenme" mücadelesi ile geçti. Gençlik yıllarımda bana hocalık eden, beni eğiten saygı duyduğum bilim ve sanat adamlarının başında şu isimler gelir: S.Günay Akarsu, Haldun Taner,Dr.Rafet Kayserilioğlu, Prof. Nermi Uygur ve Prof. Mazhar Fuat İbşiroğlu... Lise yıllarımdan unutamadığım iki isim ise edebiyat öğretmenim Seyyit Kemal Karaalioğlu ile Sanat tarihi öğretmenim Haşim Özonur...

Emeğin istismarına karşı mücadelem genç yaşlarda başladığı için, siyasi polisin ve Emin Oktay gibi tutucu Milli Eğitim Müfettişlerinin marifetiyle lise öğrenimini bitirmem olanaksızlaştı. Ama adına "diploma" denen o mühürlü kağıt parçasını ele geçiremeyişim; ne İ.Ü.Ed.Fakültesinde Haldun Taner ile Nermi Uygur'u izlememi, ne de Barcelona Üniversitesi'nde İspanyol Dili ve Edebiyatını incelememi engelleyemedi. Bu musibette bir hayır vardı. Böylece ben, burjuvazinin önerip de dayattığı "resmi bilim"in dışında gelişmiş olmanın avantajlarını

yaşadım. Dört yabancı dille ünsiyet kurup, numismatikten Hint felsefesine kadar uzanan ve arada: Gazetecilik, sahaflık, yabancı dil hocalığı, turist rehberliği ve radyoculuk gibi çok çeşitli konaklarından geçmiş olmam, bana adına yaşam denen o "bıçkın" üstüne derli toplu bir bilgi kazandırabildi. Askerlik ve mahkumluk da meslekten sayılırsa; iyi bir topçu çavuşuydum. Hesabını yaptığım 155 mm'lik obüs mermileri mutlaka gidip hedefin üstünde patlayarak yakası kırmızı işaretli kurmayları sevindirirdi. Mahkumiyetime gelince: En öğündüğüm fiilimdir; Ne mutlu emeği ve sosyal adaleti savunma yolunda hapis yatanlara!

Bir iki başarısız evlilik ile bir iki düşkırıklığıyla sonuçlanan aşk ilişkisi bahse değmez ama bahse değecek bir şey varsa: o da oğlum Gazeteci ve şair Atılgan Bayar'ın istediğime çok yakın bir şahsiyet olmasıdır. Beni izlemese de beni anlıyor ya, o yeter.

Sizi çeşitli yerlerde konuşmalarınızı ilgiyle izliyorum. Güzel konuşuyorsunuz. Bu arada şunu da sorayım. Radyo söyleşilerinizde hangi konuları ele alıyorsunuz.

Konuşmalarımı ilgiyle izlediğiniz için teşekkür ederim. Şunu belirtmem gerek. Ben herşeyden önce bir "konuşmacıyım". Yazmadan önce, daha çocuk yaşlarımda konuşmaya başladım. Annem, babam, akrabalarım dışında başta hocalarım olmak üzere konuşmalarımı hep severek ve ilgiyle izlemişlerdir. Yakın dostlarım benim bir "geveze" olduğum konusunda fikir birliğine varmış görünüyorlar. Ancak arada bir, bir aklıevvel mikrofonu burnuma uzatıyor ya da teybinin düğmesine basarak önüme itekleyiveriyor. Elli yıldır konuşuyorum. Anfilerde, konferans salonlarında, açıkhava toplantılarında, halk kahvelerinde, İspanya ve Türkiye radyo ve TV'lerinde hep konuştum. Bu konuşmalarımda ahmaklığa, sömürüye ve aldatmacalara karşı çıkarak, aklın sağduyunun ve bilimin savunuculuğunu yaptım. Diyaliz makinesine bağlıyken bile konuşurum ya da ilginç konuşmaları ilgiyle izler, mini-recorder'ıma kayıtlar alır, sonra da bunları çalışma odamda dingin kafayla yeniden ve dikkatle dinlerim. Beni en çok üzen, insanların konuşurlarken ya da dinlerlerken, büyük bir düşünce tembelliği içinde olmaları...

Radyo konuşmalarım genelde her konuyu kapsamakla birlikte ağırlık edebiyat ve bilimkurguda. Arada bir Hint felsefesi, arkeoloji, sanat tarihi gibi çok uzak "Ada Evrenler"e de uğradığım oluyor. İlk kez on yedi yaşımdayken TRT İstanbul radyosunda konuşmuştum, konu bilimkurgusal bir konuydu: "Astronotik!"

Bugüne kadar yayınlanmış yapıtlarınız nelerdir?

Yayınlanmışları bilenler biliyor: Bir roman, bir şiir, iki çeviri, iki antoloji ve üç eleştiri-inceleme... Ben asıl yayınlanmayıp da sıra bekleyenlerden sözaçmak isterim. Yayın sırası bekleyen kitaplarımın sayısı kırkın üstünde. Bunların arasında; romanlar, kısa öyküler, denemeler, şiirler, çeviriler ve konuşmalar yeralıyor. Türkiyeli yayıncıların "beleşçiliğine" kızdığım için yayınlamıyorum. Oğluma kalsın...

Telif konusunda düşünceleriz?

- Bu soruya bana sormamalıydınız. Çünkü ben yalnız yazıların parasıyla geçinen ve kendi vergi ve sigorta primini kendi ödeyen profesyonel bir yazarım. Kısaca şunu söyleyeceğim: Amatör yazarlar bir yana ama Türkiyeli yayıncı eğer asgari namus ölçülerine sahipse, TYS'nin Telif Ücretleri tarifesinin yarısını ödesin, yeter. Utansınlar be! Sokaktaki arzuhalci bu ülkenin yazarlarından daha çok kazanıyor. Ha bu teliflerin vergisini de devlete ödemeye unutmasınlar.

Türkiye Yazarlar Sendikası ve diğer yazar örgütleri konusunda düşünceleriniz nelerdir?

- Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna çok emeğim geçti. O yılları yaşayan kıdemli yazar arkadaşlarım bunu çok iyi bilirler. Ancak birçok basın kuruluşuna üye olduğum için TYS'ye resmen geçen yıl üye oldum. TYS, devletin yaptığı küçük bir maddi yardımın dışında geliri olmayan bir kuruluş. Üyelerinin aidat borçları ise ayyuka çıkmış durumda. TYS bu koşullar altında, bir meslek kuruluşu olarak, yazar üyelerinin toplumsal ve ekonomik sorunlarıyla başa çıkamaz. Bu koşulların değişmesi gerek. Basın kuruluşları içinde en güçlü olan, Türkiye Gazeteciler Cemiyetidir. Bu kuruluş, yardım sandıkları dispanserleri ve dinlenme evleriyle olanakları geniş ve zengin bir kuruluştur. TYS'nin, TGC'nin izlediği gelişim yollarını izlemesi gerek. Benim önerim şu: Sendikaya; yayıncıları ve yazarları telif ücretleri açısından denetleyecek olanağı veren bir yasa tasarısı hazırlanmalı ve bu yasa en kısa zamanda TBMM'de onaylanarak yürürlüğe konmalı. Sendika, yazar ile yayıncı arasında yapılacak olan sözleşmelerde "aracı-taraf" olmalı ve her telif ücretinin % 5'i, ilerde korunması gereken yazarlar için harcanmak amacıyla sendika fonuna aktarılmalı. Böylece Türkiye'de oynanan telif şaklabanlığına da bir son verilebilir.

- *Sanat ve yazınımızda yerellikten evrenselliğe nasıl ulaşabiliriz?*

- Elbette ki, "yerel olan"a, evrensel bir bakış açısıyla... Evrensel olan yerel sanatçılarımıza bir bakın; hep bunu yapmışlardır. Aşık Veysel, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve benzeri ulusal sınırları aşabilmiş sanatçılar,

"yerel"in dar bakış açısından sıyrılmış, insanî olanı yakalayabilmiş sanatçılardır. Sanat ve yaşam, değişim ve gelişim isteyen etkinliklerdir. Sanata ve yaşama durağanlık egemen olduğu an, her ikisi de susuz kalmış begonyaya dönerler. Sanatın beslenme kaynakları ise, sürekli değişim, gelişim ve genişlemedir. Hoşgörünün payı da unutulmamalı...

Bireysel ve toplumsal sanat konusuna nasıl bakıyorsunuz?

- Sanat bireysel de olabilir toplumsal da... Bu o kadar önemli değildir. Sanata, edebiyata salt sosyolojik ya da ekonomik kriterlerle bakma, bir sanatçıya yakışmaz. Bu sosyologların ve ekonomistlerin problemidir. Bir estetikçinin problemi ise sözkonusu sanatın toplumsal ya da bireysel olup olmadığı değil,kherşeden önce "sanat" olup olmadığıdır. İşçi sınıfının sorunlarını dile getiren şiirsiz bir söylemi, kişisel sevdasını dile getiren şiirli bir söyleme, bir sanatçı olarak nasıl yeğ tutarız? Has sanat yapan; Baudelaire, E.A.Poe.Hawthorn ve Dostoyevski, toplumsal sanat yapmakla ünlenmiş bir çok beceriksizden çok daha toplumsaldırlar. İyi bir şairle biz yalnız kendimizi değil, yaşamı ve toplumu da yorumlama olanaklarına kavuşuruz. Yapabilirsek elbette...

- İleriye dönük çalışmalarınız nelerdir?

Çalışıyorum... Bir tür halk filozofu olan babamın sözleri kulaklarımdan gitmiyor: "Yaşamın anlamını bir tek şeyde buldum: Çalışmakta..." İleriye dönük bir çalışmam yok. Ben sadece duvar ören bir duvar ustası gibi, ayakkabı diken bir kundura işçisi gibi, sevdalısına aşk şiirleri yazan manyak bir şair gibi laboratuarında sabahlayan deli doktor gibi çalışıyorum. Zaman geçtikçe bunlar belki "ileriye dönük" olurlar. Sanki; "Birtakım sorusu henüz sorulmamış" sorulara karşılıklar getiriyormuşum gibi geliyor bana. Az da olsa beni anlayanlar ya da sezebilenler var. Bu da beni ölesiye mutlu ediyor ve diyaliz engizisyonu içinde beni yaşama daha da bağlı kılıyor.

İlk şiiriniz ve yazınız nerede, hangi yılda yayınlandı?

- Herşeyin "ilk"i ne kadar güzel, tad ve heyecan vericidir? "İlk gözağrısı" sözünü halkımız boşuna söylememiş. İlk yazım onyedi yaşımdayken, T.M.G.T'nin yayınlamakta olduğu ve benim de sekreter ve düzeltmen olarak çalıştığım "Gençlik" dergisinde, 1961 yılında yayınlandı. Derginin yönetmenleri, bana çok emekleri geçen iki kişi S.Günay Akarsu ile Nurten Tuç idiler. İlk şiirim ise düşkırıklığıyla biten bir aşkı anlatan sekiz on mısralık bir şiirdir. Yönetmenliğini yaptığım "Oturum" dergisinde "Güngör Okan" takma adıyla yayınladım, 1964 yılında. Bugün, bu yazıların ve şiirlerin sayısı bini çoktan aşmış bulunuyor. İlk "telif ücreti"mi de unutamam. Hikayeci Mübeccel İzmirli'nin elinden aldım. Gıcır gıcır üç onluk, 1964 yılında... Numismatlar bu on liralıkları, arkasında Merİç köprüsünün resim olması nedeniyle: "Meriç Köprüsü Onluk" olarak anarlar. Çok duygulu bir insan olan İzmirli, beni çok severdi ve o sıralar Rüknettin Resuloğlu'nun "Yelken Dergisi"ni yönetiyordu.

Kurgu bilim yazın, bu günlerde dünyada ve bizde ne aşamada?

Bilimkurgu söylendiğine göre bizde "Altın Çağı"nı yaşıyormuş. Sadece gitgide büyümekte olan okur kitlesine bakılarak yakıştırılmış bir nitelendirme bu. İddiaya edebiyat olayı olarak baktığımız zaman Türkiye bilimkurgu edebiyatının "Altın Çağı"nı değil, "Karanlık Çağı"nı yaşamakta olduğunu görürüz. Çünkü telif yapıtlar, ilerici ve aydınlık kesimden değil, daha çok islami kesimden geliyor. Hem de ne tutarsızlık ve türkçe hatalarıyla. Bilimkurgu edebiyatı artık Türkiye'de para getiren bir nesne oldu. Para kokusunu alan yayıncılar ise işi ciddiyetle ele aldılar. Ancak şimdilik yapılan bilimkurgunun klasik ve en iyi örneklerinin türkçeye aktarılması... Orhan Duru Selma Nine ve Müfit Özdeş'in dışında kayda değer Türk bilimkurgucusu yok gibi...

Dünyada ise bilimkurgu William Gibson ve yandaşlarının açtıkları "Cyber-punk" akımı ile almış başını gidiyor. Benim azıcık muhalefet ettiğim bu türe ne yazık ki, Türk okuru ve seyircisi bayılıyor. Çünkü "Cyber-punk'ın kötü örnekleri, bizdeki futbol maçlarına benziyor. Bu türün kötü örneklerini hemen her akşam renkli kanallardan izleyebilirsiniz. Hırsız-polis hikayaleri gibi hep birbirlerine benzerler ve insanı düşündürücü yönleri hemen hemen yok gibidir.

Dünya edebiyatı bilimkurgu klasmanında kendinden saygıyla sözettiren "Sovyetik bilimkurgu" ise, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra can çekişiyor. Yeni Rus bilimkurgu edebiyatının filizlenmesini umutla bekliyoruz. Bilimkurgunun Rusya'da sağlam ve köklü bir geçmişi vardır. Ta çarlık dönemlerine kadar uzanır. Bu yüzden yeni Rus edebiyatında dikkati çekici bir bilimkurgu akımının filizlenmesini haklı olarak bekliyoruz. Orijinal Türk bilim kurgusu ise yazarların geleneğe ilgisizlikleri yüzünden boy gösteremiyor. Bir Evliya Çelebi'yi, Bir "Yedi Uyuyanlar Efsanesi"ni, bir Ebu'l İz'i bir İbn-î Batûta'yı bilmeden özgün Türk bilimkurgu edebiyatı yapılamaz.

İki Genç Aşık... Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner'le Söyleşi(*)

Aydın ÖZTÜRK

A.Öztürk: Sennur Sezer, Adnan Özyalçıner'i yaşamdaki kalın çizgiler ile anlatabilir mi?

S.Sezer : Adnan Özyalçıner 1934'de İstanbul'da doğdu. İşçi ailesinin çocuğuydu. Babası 2 defa meslek değiştirmiş bir işçi. Önce demirci, sonra dokumacı. Annesi ev kadını. Her ikisi de okur yazar değil. Her ikisini de küçük yaşta yitirdi. Kızkardeşiyle halasının yanında büyüdü. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nde okudu. Öğrencilik yıllarında çalışmaya başladı. Çalıştığı yerlerden biri Cumhuriyet Gazetesi'nin düzelticilik servisi; sonra Yazko'da yazı işleri müdürü olarak çalıştı. 1967'de evlendik. Adnan Özyalçıner'le biri kız biri oğlan iki çocuğumuz oldu. Bir torunumuz var, şimdi ikibuçuk yaşında. İlk öyküleri 1953'de arkadaşları ile birlikte çıkarttıkları Demet Dergisi'nde yayınlandı. Adnan Özyalçıner ve kuşakdaşlarının tanındıkları dergi yine arkadaşları ile birlikte 1956'da çıkarttıkları A Dergisi'dir. Bu dergideki öyküler gerçeğin öteki yanlarını da belirtmeyi amaçlayan öykülerdi. Biraz da kitapları analım. İlk kitabı Panayır 1960, ikinci kitabı Sur 1963 Sait Faik Hikaye Armağanı'nı almıştı. Yağma 1971, Yıkım Günleri 1972, Gözleri Bağlı Adam 1977 yine bir Sait Faik öykü armağanı. Cambazlar Savaşı Yitirdi 1991, Alaycı Öyküler 1991, Cambazlar Savaşı Yitirdi Haldun Taner öykü armağanını aldı. Bir Seçme Öyküleri var 1992'de, Taş, Sağanak 1993 ve biliyorsunuz ilk iki kitabı Panayır ve Sur geçtiğimiz günlerde yeni baskı yaptı. Çocuklara yönelik öykü kitapları var, bir de çevirisi var.

A.Öztürk: Teşekkür ederim. Adnan Bey, siz Sennur Hanımı nasıl anlatırsınız?

A.Özyalçıner: Biz Sennur'la 1967'de evlendik. Ama ondan önce tanıyorum. Sennur'u önce bir şair arkadaşım olarak tanıdım ve Sennur Sezer'in Gecekondu kitabının çıktığı yıllardı bu; daha doğrusu bu yıllardan önce tanışıklığımız Sennur Sezer'in bana Panayır kitabını imzalatmak için hayranım olarak geldiği yıllara rastlar. Yani 1960'lı yıllardır onlar. Cumhuriyet Gazetesi'ne gelip benden kitabı imzalamamı istedi.

A.Öztürk: Acaba niye özellikle sizi seçmiş onu düşündünüz mü?

A.Özyalçıner: Öykülerimden dolayı.

A.Öztürk: O dönemde başka öykücü yok muydu?

A.Özyalçıner: Başka öykücü vardı ama demek benim öykülerimi ilk planda tutmuş. Ondan sonra ben de arkadaş olarak onu ilk planda tuttum. Çünkü gerçekten 1967'ye kadar bizim bütün beraberliğimiz arkadaşlıktı. Yenikapı'da bir kahvemiz vardı, o kahvede oturup sohbet ederdik. 1964'de dediğim gibi Gecekondu'yu çıkardığı zaman ilk önce tahsihlerini göstermek için bana gelmişti. Hatta biraz da eleştirerek o tahsihleri yapmıştım. Neyse Sennur'u böyle tanıyorum. Sennur 1943 doğumlu yani...

A.Öztürk: Adnan abi lütfen, kadınların yaşını ifade edecek ibareler kullanmayalım!

A.Özyalçıner: Hayır onu telafi ediyorum hemen. Benden on yaş küçük, benim yaşım da belli olmadığına göre Sennur'da,

A.Öztürk: Şairler ve öykücüler hep genç kalırlar.

A.Özyalçıner: Yaşlanmıyorlar çünkü yazılarıyla ve şiirleriyle onlar hep gençliği ve geleceği ifade ettikleri için genç kalıyorlar. Sennur gene de 1943'de doğdu diyelim. Eskişehir'de bir bozkır kasabasında doğdu. Babası demiryolcuydu, annesi ev kadınıydı ama, Sennur Sezer okuma açısından benim yaşadığım talihsizliği yaşamadı. Çünkü kitaplar okunan bir evdi. O evde Tevfik Fikret okunuyordu. İlk dinlediği şiirlerden biriydi belki de Sennur Sezer'in Fikret. Jule Verne okunuyordu ve o zamanın alışkanlıkları ile akşamları Jule Verne sayfa sayfa daha doğrusu bölüm bölüm okunuyordu. Tıpkı arkası yarınlar gibi, bugünkü arkası yarınlar ya da televizyon dizileri gibi. Çünkü evlerde ne doğru dürüst radyo vardı ne televizyon vardı ama evlerde, okuma yazma bilen evlerde kitaplar okunurdu. Ardından çalışma hayatı başladı. Taşkızak'ta işçi olarak çalıştı. Ardından VarlıkYayınevi'nin redaktör ve düzelticisi olarak sürdürdü bir süre yaşamını. İlk şiirini 1958'de Sanat Dünyası adlı bir dergide yayınladı. 1980'de yazı ve şiirlerinde kadın haklarını savunduğu için Kadınların Sesi dergisince 8 Mart ödülüne değer görüldü. 1987'de yayınladığı Bu Resimde Kimler Var kitabıyla da Halit Kocagöz Şiir Ödülünü aldı. Sennuz Sezer'in kitaplarına geçersek daha baştada söylediğimiz gibi şiir kitapları şöyle sıralanabilir: Gecekondu, Yasak, Direnç, Sesimi Arıyorum, Kimlik Kartı ki bu ilk üç kitabından yapılan seçmeleri içeriyor. Bu Resimde Kimler Var, Afiş ve bir de şiir

seçkisi olan Uçuk Seçik Şiirler. Sennur'un çocuklara yönelikte kitabları da var. Bir şiir masalı olan Gerçeğin Masalı yine bir şiir masalı olan Sümüklü Böceğin Masalı, Keloğlan ile Köse. Bu öyküyü de beraber yazdık. Sıtkı Dost edebiyat ödülünü aldı. O ödülü de dolayısıyla paylaşmış olduk. Hasırören Padişah bir başka öykü kitabı Sennur Sezer'in. Bir de Robin Hood kitabı var son olarak da çocuklara yönelik şiir kitabı da Pencereden Bakan Çocuk. Bir de 1995'de yayınlanan toplu şiirleri, Direnç Şiirleri. Sennur'un bu demin saydığımız kitapları arasında yer alıyor. Yine birlikte yazdığımız ikinci kitap olan bir düzyazı, bir inceleme kitabı olan İstanbul'un Taşı Toprağı Altın. Bu eski İstanbul anlayışını ve folklorunu anlatan bir kitap. 1995'de çıktı. Bir de Sennur'un şiir üstüne yazdığı bir kitap var, Şiir Gündemi adını taşıyor bu denemeleri.

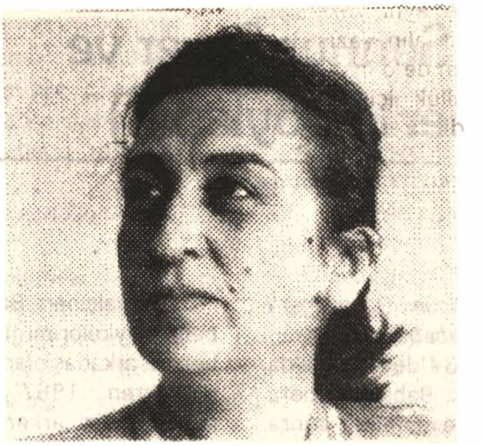

A.Öztürk: Teşekkür ederim. Sennur Sezer'e sorumu yöneltmek istiyorum. Bir süre önce Evrensel Kitaplığı arasında toplu şiirlerinizden oluşan Direnç Şiirleri yayınlandı. Aslında bir telefon sohbetinde bu kitaptan sözetmiştik canlı yayında. Sizi Radyo Umut dostlarının evlerine konuk etmiştim, ama derli toplu bir söyleşi olmadığı için yeniden gündeme almak gerekti. Şimdi... Bu aslında yıllar önce yazdığınız şiirler. Yıllar sonra derleyip toplayıp biraraya getirmek... şöyle bir soru takılıyor aklıma bugün. Şiirinizin geldiği noktadan, yıllar önce yayınlanmış şiirlerinize baktığınızda neler hissediyorsunuz? Yani bu şiirlerinizin yüreğinizdeki karşılığı ilk yayınlandığı kadar taze ve şiir serüveninizin içerisinde de bu günkü kadar yetkin mi? Toplu eserlerinizin yayınlanması nasıl bir duygu .

S.Sezer: Önce şunu düzelteyim.$Bu toplu şiirlerde benim ilk kitabımdan son kitabıma kadar olan kitaplardaki bütün şiirler yer alıyor. Yani yaklaşık bir otuz yıllık serüvenin tamamı. Elbet bu bir şair için kendisiyle yüzleşme. Belli şiirlerin dışında yani başlangıçta kitabın dışında bıraktığım şiirlerin dışındaki bütün acemiliklerini de göğüslemek demek bir bakıma. Yalnız, Gecekondu yayınlandığı dönemde sevgili Asım Bezirci'nin bir tartışması yüzünden gündeme gelmişti, değişik bir sesi anlatan kitaptı. Daha az imgeye yer veren, başka bir dünyayı yani parasızlığın, sıkıntıların, çalışan bir genç kızın dünyasını anlatan şiirlerdi. Bugün de baktığımız zaman bana aynı sevinci veriyor mu? Bana şiirlerim belli bir tasa veriyor önce... Acaba sesimi doğru kullanabildim mi? Hep aynı tasayı duyuyorum ve 32 yıllık bir tasa üst üste gelmiş oluyor.

A.Öztürk: Gerçekten zor bir gözlem oluyor bu bana göre. Benim demin vurgum şuydu: Kitaplarınızın tümünü kapsadığını biliyorum ama ilk kitabınızdan bugüne gelindiğinde o gel-gitlerde yaşanan bir şiir serüveninin ustalık, yetkinleşme, vardığı doruk anlamında. Zaten siz de onu net bir şekilde yanıtladınız.

S.Sezer: Başka bir şey daha var Aydın Öztürk; Ben hep benim benzerim olan insanların sesi olmayı denediğim için o dönemde anlattığım herşeye rağmen bir genç kızdır. Sonraki kitaplarımdakiler eş ve anadır. İnsan gençliği yine de bağışlıyor, kaygılar var ama...

A.Öztürk: Teşekkür ederim. Ben hemen Adnan Özyalçıner'e döneyim. Şimdi sizinle ilgili Cumhuriyet Dergi'de yazılar yayınlandı. Daha doğrusu Cumhuriyet Kitap Dergisi'nin kapağına girdiniz bir sayı. Sağolsun Sennur Sezer,sizlerle ilgili hazırlanırken, özellikle Adnan Özyalçıner ile ilgili hazırlanırken bayağı kolaylık yaşadım. Çünkü Sennur Hanım Adnan Özyalçıner'in öyküsünü temel omurgalarıyla öyle bir özetlemiş ki ben de bu özetlerden sorular çıkarmaya çalıştım. Sennur Sezer'in yazdığı o yazının bir yerinde şöyle deniyor; Panayır ilk yayınlandığından 35, Sur 32 yıl sonra yeniden okur önüne çıkıyor. Yeni bir kuşak okuyacak Özyalçıner'in öykülerini. Öykülerinin çoğunun varsayımdan gerçeğe dönüştüğünü, insanı kuşatan panayırlarla surların ekranlarla odalarımıza girdiği günlerde üstelik, yani böyle günlerde Panayır ve Sur yayınlanıyor. Sennur Hanım burda şunu vurguluyor. O kadar uzun zaman geçmiş olmasına rağmen Özyalçıner'in öykülerinin zaman tarafından da doğrulanan bir gerçekliği de sergilediğini söylüyor. Şimdi ben Sennur Hanıma sorduğum sorunun bir benzerini bir öykücü olarak size sormak istiyorum. Bugünden bu öykülere baktığınız zaman neler hissediyorsunuz? Onların yeni baştan yayınlanması hem de 30-35 yıl sonra yeniden yayınlanması, okuyacak yeni kuşakları da göze alarak sizde nasıl bir kaygı veya nasıl bir duygu uyanırıyor?

A.Özyalçıner: Panayır ve Sur yayınlandığı zaman, özellikle Panayır'dan önce yayınlanan öykülerimde, dergilerde yazdığım öykülerde... Öyküye başladığım zaman Mahmut Makal'ın Köy Notları çıkmıştı. Ben de bir işçi mahallesinde yaşıyordum, İstanbul'un kenar semtlerinden biriydi. O zaman şöyle düşündüm; Mahmut Makal'ın Anadolu köyünde

anlattığı yoksulluklar acaba bu işçi mahallesinde de yaşanıyor mu diye. Baktım gerçekten benim yaşadığım işçi mahallesinde de aynı yoksullar, yoksulluklar sürüyordu. Yani bir alın yazısı birlikteliği vardı bu yoksullukta. Ben de o insanların, koskoca bir kentin içinde yoksulluk içinde kendi yarattıkları zenginlikten, kendi üretimlerinden yararlanamayan ve yoksul kalan insanların zengin kentle olan çelişkilerini anlatmayı denedim. Bu anlatmayı denerken kendime bir de anlatış biçimi seçtim. Bugünden alırsam geçmişe dönük olarak, bugün de anlattıklarım bunlar. Koca kent ile bu kentte yaşayan insanın çelişkisi, yönetenle yönetilenin çelişkisi. Bu öykülerimde değişmedi. Anlatış biçimi olarakta değişen belki biraz yalınlaşma oldu. Son öykülerim daha yalın ilk öykülerime göre. İnsanlarım ve anlattığım konular değişmedi. O yüzden yetkinlik ve anlatım açısından büyük bir uçurum yaşanmıyor öykülerimde. Onun için bu Sur ve Panayır öykülerini özellikle genç kuşağın okumasını istiyorum. Sennur'unda belirttiği gibi, belki o günlerde daha duyumsanan şeylerin bugün gerçekleştiğini zaten kendileri yaşadıkları için göreceklerdir.

A.Öztürk: Teşekkür ederim. Sennur Sezer'e soruyorum. Günümüz şiirinde yaygınlık kazanan bazı eğilimler var. Yeni biçim arayışları uğruna içeriğe kıyılan, özü sakatlayan bir duman giderek büyüyor. Elitist, gerçeküstücü, postmodernist, sadece dizelere dayalı eğilimler yeşerecek zeminler buluyorlar. Kendi dışındaki şiir ve bu şiirleri küçümseyen dayanaklar oluşuyorTürkiye şiirinde. Üretimini yetkinleştirmiş, birey hüviyetine kavuşmuş bir şair olarak altını çizdiğim bu olgulara nasıl bakıyorsunuz?

S.Sezer: Önce benim için söylediğin cümleye teşekkür ederim. Ben hâlâ sesimi yetkinleştirmeyi arıyorum. Belki öyküde de görülen bir hastalıktan söz etmek gerekiyor. Şiire başlayan arkadaşlarımız o günün ünlü şairlerinden yola çıkıyorlar. Bu ünlü şairler temeli çok iyi bilen ve eğer bir biçim bozma yapacaklarsa, yeni bir form yaratacaklarsa temelden yapan arkadaşlar. Oysa yeni yola çıkanlar bu arkadaşların şiiri üstünden yola çıkıyorlar. Diyelim ki Ece Ayhan, isimlendirelim. Ece Ayhan'la şiiri öğrenmek için yola çıkan bir arkadaş asıl formun bozulmuşunu görür. Oysa Cahit Sıtkı'yla, Yahya Kemal'le hatta halk şiiri ile şiiri öğrenir de şiiri kendine göre değiştirmeye çalışırsa daha doğru bir forma girer. Ece Ayhan şiirini temel alıp bu şiiri değiştirmeye kalkışıldığı zaman anlaşılmaz bir şiir ortaya çıkıyor. Benzer bir yanlışlığı öyküde de görüyoruz. Temel anlatıcılardan değil son anda moda olan formu değiştirmişlerden yola çıkıyorlar ve iki defa kırılınca bir olay aslında dediğiniz gibi sürrealist falan olmuyor, somutun anlaşılmaz biçimde karmaşıklaştırılması oluyor. Aslında soyut da olmuyor.

A.Öztürk: Hemen ben Adnan Bey'e belki bunun devamında değerlendirilebilecek bir soru soruyorum. Yıllar önce 1950 öykü kuşakları içersinde sizinle ilgili tartışmalar gelişiyor. Bu tartışmaların birinde size gelen bir eleştiriye verdiğiniz yanıt var. Ben de burda bir soru oluşturdum. Şöyle... Yeterince açık olmakta ölçü kimdir? Yani sizin anlattıklarınızın değerlendirmesinden bir bölüm okuyorum. Ölçü bir Oktay Akbal, bir Orhan Kemal, bir Haldun Taner hikayesi ise yanılıyor yazar. Bu hikayeler açıktır ama açık olduklarından ötürü eksiktirler. Gerçeği açık ve seçik, sıkıntısız yenebilmek için gerçekte bir takım budamalara girişmişlerdir onlar. Gerçeği budamalarından ötürü de birer sahte gerçekçi durumuna düşmüşlerdir. Hikayeler salt aydınlık, açık seçik olsun diye, hayallerle, düşlerle budanır ya da kesin sınırlarla belirtilmeye kalkışılırsa gerçek hiçe sayılmış olur... diyorsunuz. Bu çok önemli bir saptama. Bugün de gerçeklik, yalınlık, derinlik veya sığlık tartışmaları aynı şekilde devam ediyor. Yine de anlaşılır olmak gibi bir kuyrukçu eğilim edebiyatın üstünde bir gölge gibi dolaşıyor. Şimdi bu anlamda öykülerinizin gerçekleştiğini tartışma konusu ettiğinizde bu paragrafla birlikte bize ne söylemek istersiniz?

A.Özyalçıner: Şimdi bunu şöyle açıklayabilirim. Bu 1950 kuşağının bir saptamasıydı aslında. 1950 kuşağı gerçekçi öykücüleri ele aldığı zaman bu gerçekçi öykücüler de gerçeği, üstün anlatma, tek boyutlu anlatma saptaması yaptı. O yıllarda öyküye başlayan arkadaşlar Onat Kutlar, Ferit Edgü, Demir Özlü, ben, Orhan Duru böyle bir saptama içindeydik. Bizim amacımız gerçeği bütün boyutlarıyla verebilmekti. Bütün boyutlar neydi? İnsan yalnız hareketlerinden, edimlerinden ibaret bir yaratık değildi. Onun hayalleri vardı, düşleri vardı ve düşünceleri vardı. Bütün bunların birleşmesinden o insanın gerçekliği doğuyordu ve gerçeğe bakışta o açıdan verilmek istendi. Yani çok boyutlu bir gerçek, anlatımda

çok boyutlu bir gerçekçilik denendi, denedik, deniyoruzda hâlâ.

Burda tabii yalınlığı dışta tutmuyorum. Anlaşılır olabilir ama anlaşılır olmak için derinlikten vazgeçmemek şart. Anlaşılır olabilmek için düşünceden, hayallerden, düşlerden vazgeçmemek şart. Örneğin; gerçeküstücülükten bile yararlanmak gerekir, imgelerden yararlanmak gerekir. Bu imgeler yoluyla, hatta gerçeküstücü görüntüler yoluyla gerçeği daha etkileyici biçimde okura verebilme olanağı doğar. Ama bu hiçbir zaman gene de karanlık bir atmosferin içine itilmemeli derim.

A.Öztürk: Sennur Sezer'e dönüyorum. Çok şiir okunan, çok şiir yazılan, şair hüviyetini haketmiş ya da amaçlayan çok insanın yaşadığı bir coğrafyadayız. Şiirdeki bu yaygınlığın tarihsel eğilimlerimizden kaynaklanan bir boyutu var elbet ve edebiyat türleri içerisinde de şiirin bir ayrıcalığı var, bir şansı var daha doğrusu. Siz bunu neye bağlıyorsunuz? İkincisi de kısa yanıtlanmak koşulu ile şiirinizin kalın çizgileri ile bir haritası dersem ne dersiniz?

S.Sezer: Biz şiiri seven bir ulusuz. Dün konuştum daha. Şiiri seven bir emekli işçi arkadaş bana bazen bir dizeye bir roman girebilir dedi. Ama bence bunun tarihsel boyutunda tatlı şeyler yok. Bir şiiri ezberlersiniz, bir romanı ezberleyemezsiniz, saklamanız da güçtür. Biz galiba kitapları hafızamızda saklamayı seçtiğimiz için, kitapların başına hep birşeyler geldiği için şiiri seçmiş bir ulusuz. Sonra şiirde söylediklerinizi bir başka zamana da taşıyabiliyorsunuz. Bazen tek kelimeye bütün dönemleri sığdırabiliyorsunuz. Ölüm gibi, zulüm gibi, ayrılık gibi. Benim şiirim kalın çizgileri ile bir kadının şiiridir. Bazen bulaşık tasının başında bir yaşamı düşleyen, bazen uçup gitmek isteyen ama yere bağlı olduğunu bilen bir kadının şiiri ve onun çevresindeki herşey, çocuklar, zulüm, dünya, herşey o kadar...

A.Öztürk: Teşekkür ederim. Siz bir öykücüsünüz, sizinde bir şanssızlığınız var, bireysel olarak söylemiyorum öykünün bir şanssızlığı var. Şimdi edebiyat türleri içerisinde öykü, Türkiye'de özellikle zor bir süreç geçiriyor diyebilirim. Öykülerin toplu halde yayınlandığı daha doğrusu sadece öykü yayınlayan dergiler yok gibi. Adam Öykü var şu an yayınını sürdüren, bunun dışında dergilere sızmaya çalışan veya yer almaya çalışan öyküler var, böyle bir şanssızlık. Bilmiyorum eskiden böyle miydi, siz bunu neye bağlıyorsunuz? İkincisi de Sennur Hanıma sorduğum soruyu biraz da size farklı bir şekilde şöyle sorayım. Öykücülüğümüzün dünya öyküsü içerisindeki yeri ile ilgili bir saptama ve sizin öykülerinizin yine kalın çizgileri diyelim.

A.Özyalçıner: Öncelikle öykünün şanssızlığı dediniz. Zaten öykünün dünyada bir şanssızlığı var. Çünkü roman öyküyü alıp götürdü. Çünkü roman kullanılabilir bir meta. Filmi yapılabiliyor, kullanılabilir hale gelen birşey. Öykü pek kullanılamıyor, tıpkı şiir gibi. Zaten öykünün planı da anlatımı da şiir gibi belli bir kapsam içide oluyor. Onun için öykü bu bakımdan Türkiye'de de az yazılıyor ama dünya edebiyatı içinde ele alırsak Türk öyküsü, Türk şiiri de buna dahil gerçekten dünya öyküleriyle, şiirleri de dünya şiirleri ile boy ölçüşecek hatta onları geçecek düzeyde. Ama ne yazık ki bizim dilimiz işlevsel bir dil olmadığı için, geçerli bir dil olmadığı için dünyada bilinemiyor ve tanınamıyor şiirimizde öykümüzde. Benim öyküme gelince, benim ve çağdaşlarımın öyküleri de az önce söylediğim gibi dünya öykücülüğü içinde önemli yeri olan öyküler ve ben öykü sanatını, roman sanatından daha kapsamlı ve daha değerli buluyorum. Çünkü romanda siz yaptığınız bir yanlışı ilerki bölümde düzeltebilirsiniz. Ama öykü içerisinde yaptığınız bir yanlışı öykünün diğer bölümlerinde düzeltme olanağı bulamazsınız. Öykü o kadar dar bir kalıp içerisinde olmak zorunda ve bütün sözcükleri tıpkı şiirde olduğu gibi tek tek seçilmek zorunda. Roman gibi savruk değil.

A.Öztürk: Sevgili Sennur Sezer, şiir sizin de bildiğiniz gibi duygularla yazılmıyor. Bir çok kişi güzel bir manzaranın, vahim bir aşkın, trajik bir olayın... şiir yazdıracağını sanıyor. Oysa şiir sözcüklerle yazılıyor. Bu da şiirin omurgasındaki kuyumculuğun dille-sözcüklerle yapılacağını gösteriyor. Bu bağlamda şairlerin dil içerisinde düşünürken, yeni bir dil, buna yaslanan imge düzeni bunların üzerine oturan sözcük ustalığı... Şairlerimizin üretiminde belirleyici ve yaygın bir özellik haline gelebildi mi?

S.Sezer: Sevgili Aydın Öztürk, ne yazık ki, günümüzde şairlerimiz sözcüğün ve imge düzeninin önemini ayırdettiler ama yaşamı elden kaçırdılar. Şiirin yalnızca yaşamı yansılamasına tepki olarak doğan imgecilik, söz ustalığı gösterme neredeyse divan edebiyatını yeniden yaratmaya başladı. Elbet, şiiri kuru bir bildiri sayanlar da var. Bence, şiirdeki gerçek söz ustalığı, okurun gözüne sokulmayacak onu boğmayacak bir biçimde olmalı. Usul usul, okudukça farkına varılmalı hatta. Nazım Hikmet'in şiirlerindeki gibi, düz okura da, şiiri iyi bilene de ayrı tadlar vermeli.... Yaşamdan da kopmamalı.

S.Sezer ve A.Özyalçıner'e ortak soru: Bergama-Akrapol'e çıkarken gözlemlediğim bir şey var. Sennur'a çiçekler toplayan bir Adnan Özyalçıner. Eksilmeyen, imrendiren bir aşk. İnsanın herşeye yabancılaştırıldığı bir dünyada, bu aşkın şifrelerini verebilir misiniz? Şiirlerinizdeki, öykülerinizdeki aşk?

S.Sezer: Ünlü bir söz vardır, duymuşsunuzdur: Aşk, birbirine değil birlikte, bir yere bakmaktır. Bence bir aşkı diri tutan, ortak bir dünya görüşü, ortak ilkelerdir. Bu arada sevdiği insanın dün-

yasını, duygularını tanımaya çalışmak da var. Onu kendinden fazla düşünmek de. Kıskanmak, esirgemek de var arada. Kısacası onun için savaşmayı göze almak da... Bir yaşama tutkusu belki.

A.Özyalçıner: Yaşamayı çoğullaştıran, güzelleştiren, dünyayı dayanılır kılan bir duygu olmalı aşk. Doğayla içiçe, insanlarla yanyana, hep bir arada olabilmenin en güçlü duygusu. Yaşama sevincinin her türlü olumsuzluklarla acılarla direnmenin biricik yolu aşk olmalı. Onun için insan, her durumda aşkı besleyecek sevgiyle sevinci yaratacak güzellikleri bulabilmeli. İlk günkü gibi elele tutuşmayı, birbirinin sıcaklığını duymayı savsaklamamalı. Doğanın güzelliğini, yaşama kattığı coşkuyu, sevinci birbirine çiçekler vererek paylaşmalı. Aşkın anlamı yaşamı paylaşmak olmalı.

A.Öztürk: Sevgili Sennur Sezer, Bergama'daki toplantıda trajediyi tartışırken, "... Ozanın yalnız tanıklıkla yetinmemesi gerektiğini" söylediniz. Bu benim de onayladığım, önemsediğim bir saptama. Sanatçının tanıklığın ötesindeki sorumluluklarını konuşalım mı biraz?

S.Sezer: Sanatçı, yalnızca yapıtının tanıklığıyla yetinemez artık. Yaşama müdahale etmek de zorundadır. Tıpkı sıradan yurttaşlar gibi, örgütlenerek, yürüyüşlere katılarak, bildiriler imzalayarak. Yalnız gözden kaçırmamak gereken bir şey var, bu yaşama müdahale, içtenlikli olmalı. Yapıtlarında toplumsal olayları küçümseyenlerin kamu vicdanını etkileyecek olaylarda, göstermelik bir biçimde ortaya çıkışı beni kandırmıyor. İçtenlik arıyorum. Ayrıca, sanatçıların bireysel çıkışlarından çok, örgütsel davranışlarını önemsiyorum. Bence sanatçı, işçiden pek farklı konumda değil. Biri kol gücünü öteki el ya da kafa hünerini satıyor. Her ikisi de ancak örgütlenerek etkin olabilir. Bu örgütlenme de emek temelinde olmak zorunda.

A.Öztürk: Sennur Hanım, özel sohbetlerimizde bir şiir dosyası ile boğuştuğunuzu ve şiirinizde çok özel bir yer edineceğinden söz ediyorsunuz. Bu dosya ile aranızdaki heyecan dalgasını kabartan duygularınızdan söz eder misiniz?

S.Sezer: Boğuştuğum dosya bir sığınmacının duygularını anlatacak. Elbet dilediğim yetkinlikte olursa. Göçün, yani iç ve dış göçün bir yanı sığınmacılık. Bu da bizim insanımızın beyniyle kabullense bile yüreğiyle sindiremediği bir durum. Ülkemizde, sanırım herkes, düşsel de olsa bu iç kavgayı yaşar... Ne ki ben, bu dosyada yer alan şiirleri bir türlü istediğim biçime getiremiyorum. Bir tek köyünü bırakanın duygularıyla ilgili bir bölüm yayına hazır.

A.Öztürk: Evet size dönelim Adnan Özyalçıner: Sennur Sezer Cumhuriyet Kitap Dergisi'nde, 1950 kuşağı içersinde öykücülüğünüzün yerini saptarken sürecinizi ikiye bölen eleştirmenlere dair bir görüşü var. (Öykücülüğünüzü İkinci Yeni/ Varoluşçu, Siyasi/Toplumcu olarak ayıran) Şunu soralım hemen, öykücülüğünüz böyle bir bölünme yaşadı mı? Toplumcu öyküye-büyütecinizi tutarsanız- Toplumcu Gerçekçiliğe nasıl bakıyorsunuz? Öykülerinizin ütopyasında bu sanat disiplininin etkileri diyelim.

A.Özyalçıner: Ben öykücülüğümde böyle bir bölünme görmüyorum. Gerçeklikleri aktarıştaki anlatım özellikleri bu yanılgıya düşürmüş olabilir kimi eleştirmenleri. Ben öykülerimde gerçeği bire bir, yalnızca gözle görülebilen tek boyutlu bir gerçeklik olarak algılamadım hiçbir zaman. Gerçeğin çeşitli boyutlarını içten, dıştan, edim, duygu, düşünce bütünlüğü içinde yansıtmaya çalıştım. Gerçeği aktarırken anlatım gereği kullanılan gerçeküstücü imgeler, bitemlemeler, iğretilemeler neden ikinci yeni sayılsın. Düşler, düşlemeler, düşünceler insan gerçeğini, toplum gerçeğini daha kapsamlı anlatabiliyorsa neden gerçeğin dışına düşmüş gibi gösterilmek istensin. Anlamıyorum. Gerçeği daha iyi yansıtabilmek için her türlü anlatım olanaklarından yararlanmak, çağdaş düşüncelerle ilişki kurmak insanı hiç de ikinci yeniciliğe ve varoluşçu düşüncenin yandaşlığına götürmez. Önemli olan bu kapsam içinde sanatçının kendi siyasal ve toplumsal görüşünü en etkili, en doğru biçimde yansıtmış olmasıdır. Ben de onu yapmaya çalışıyorum. Dün de, bugün de değişmedi bu düşüncem.

Bizde toplumcu öykü, yalnızca düz bir anlatımla, kestirmeden anlatılabilir sanılıyor. Katı gerçeğin dili de, anlatımı da katı, kaba, sabit olmalı gibi bir yanılgı bu. Öykü, bir dil tadı, bir sanatsal coşku, estetik bir haz verilmek isteniyorsa, ortaya konulan gerçeklerin insanı etkilemesi söz konusuysa hiçbir zaman gerçeğin bir tutanağı olmamalı. Dünü, bügünü anlatırken geleceğe de ilmikler atabilmeli. Anlatılan gerçekler nice acı, çözümsüz gibi görünseler de geleceğe yönelik bir umut ışığı taşımalı.

Ben öykülerimde baştanberi kenti, kentin yoksul insanlarını anlattım. Onların günlük yaşamları içinde koca kentle savaşımlarını vermek istedim. Yoksulluklarının kısır döngüsünü. Bunu kırma çabalarını. Kendi elleriyle yarattıkları uygarlıktan eşit ölçüde pay alamayışlarının çelişkisini anlattım. Bu da bir yöneten-yönetilen çelişkisiydi. Egemen sınıfın karşısındakine dayattığı yoksulluklar, yoksunluklar, acılar, ölümler, öldürümlerle onları ezmek isteyişiydi bu. Karşısında, bütün bunlara karşılık, yaşama sevincini yitirmeyen, direnen insanı, yani gerçek yaşamı bulunca da yenileceğini, en azından gerileyeceğini belirtmek istedim.

Öykülerimde insana yaşama sevincini, direnme gücünü, paylaşmanın gereğini, geleceğe güvenmeyi öğreten hep bu duygudur.

A.Öztürk: Adnan Bey, biraz da öykülerinizin insanlarından sözedelim. Panayır ve Sur'dan bugüne

akan öykü nehrinizde, Adnan Özyalçıner'i özgünleştiren öykü kişilerini çağıralım mı geceye?

A.Özyalçıner: İlk öykülerimin üst başlığı Kenar Mahaleden Notlar'dı. Bu mahalle benim doğduğum mahalleydi. İstanbul'un kenar köşe semtlerinden biri. Surlara bitişik Edirnekapı, Karagümrük, Çarşamba, Fatih dolayları. Bizim oturduğumuz yer, Haliç'in üstündeki tepelerdi. İşçi mahalleleri yani. O zaman Haliç kıyısında onlarca fabrika vardı. Benim insanlarım bu işçiler oldu önce. Çünkü babam da onlardan biriydi. Sonra kadını, çocuğu, genç kızları, delikanlıları, bakkalı, manavı, gezginci satıcıları, arabacıları ile işçi mahallelerinin yoksul halkı. Kentin ve düzenin kenara ittiği birileri. Onların kentle, kenti yönettiklerini sanan varsıllarla olan çelişkileri ve savaşımları.

Koca kent insanının dışında Doğu insanını da yazdım. Köyü, köylüyü. Yoksul ve yoksun bırakılmışlıkta onların da kenar mahalle insanlarıyla aynı yazgıyı paylaştıklarını gördüm. Kenara itilmişlik onların da değişmez yazgısıydı. Çelişkiler değişmiyordu da savaşım konusunda onların sınırı büsbütün daratılmıştı.

A.Öztürk: Adnan Bey, sizin de şu sıralar yoğunlaştığınız bir projeniz var mutlaka. Bir ipucu verebilir misiniz?

A.Özyalçıner: Bir yazar için projeden çok ne var? Önemli olan onları ortaya çıkarabilmenin koşulları. Ekmek parası kazanmak için parça bölük yazılan yazılardan arta kalan vakitlerde onları gerçekleştirebilmek. Vakit kalır mı kalmaz mı bilmem ama bir İstanbul Öyküleri projem var. Gerçi var olan öykülerimin çoğu İstanbul'la ilgili. Bu başka. Bunlar eski İstanbul öyküleri. Ama bugünle de ilişkileri olacak.

A.Öztürk: Sennur Sezer ve Adnan Özyalçıner'e teşekkürler.

(*) Bu söyleşi, Aydın Öztürk'ün Radyo Umut'ta hazırlayıp sunduğu Edebiyat İklimi Programı'nda gerçekleşti. Dile fazla müdahale edilmedin, cümleler değiştirilmeden olduğu gibi, kendi doğallığına bırakıldı. Okunurken bu gözardı edilmemeli.

Bu söyleşiyi kasetten çözen Deniz Bilen'e teşekkürler.

SEVDALINDIR

Sevdalındır geçen pencerenin altından
Sevdalındır canatan görmek için seni.
Sevdalındır kaldırımları durmadan
Arşınlayan
Ve açılır mı diye gözucuyla
Pencereni izleyen

Geçer, bir daha geçer, ıslık çalar ve durur...
Gülümsemek geçer içinden o an...
Ama adımları gider-gelir ve durur.
İnatla oynadığımız bir zalim oyundur,
Bir zalim oyundur bu bizi acıya boğan.

Ve yüz yüzeydik buğudan ıslanan
Donuk ve parlak sabaha dek
Ağlamaya yoktu cesaretin
Bendim seni yatıştıran
Yarı gülümseyerek yarı gücengin.

AH! SEVİYORUM SENİ

E.için

Ah! seviyorum seni! Nerdesin!
Biliyorum, zaten şiirlerimdesin
İşte mevsim kış, onunla geliyor
Yine inatçı, kara kederlerim.

Tir tir titriyor akasyalar
Üzerlerinden rüzgar eserken...
Gömleksiz kan-ter içindesin,
Çır-çıplak ocak köşesinde sen.

Yağmur vuruyordu pencereye...
Koruluk hışırdıyordu yayarak ısısını.
Bekliyorum bir berrak sabahın
Camlarda yeniden ışımasını!

Francis CARCO
Türkçesi: Faruk SUR

Ekmeğin Düştüğü Yere Koşan Köpek İle...

Ali BALKIZ

Köylü kısmının evi kalabalık olur. Kardeşler, amcalar, dayılar, teyzeler... Gelinler, oğlanlar, kızlar, bebeler.. Hısım, akraba, gelen giden... Bir de köpekler; kangallar, kırmalar, tazılar, bocular... Alabaşlar, karabaşlar... Kapıköpekleri, çobanköpekleri...

Kangallar adam boyudur neredeyse, Bocular ufacık...

Kangallar öyle her karartıya, her çıtırtıya kulak kabartmaz, başını kaldırmaz, istifini bozmazlar... Ama o sesin, o ırgalamanın ne olduğunu da bilirler...

Bocular, cüsselerine bakmadan, havlar dururlar her yana... Kapılarının önünden bir çocuk geçse, köye bir çerçi gelse, daldaki karga yer değiştirse... Ellerinden birşey gelse neyse... Amaç; ortalığı velveleye vermek, Kangalları dolduruşa getirmek, sahibinin gözüne girmek... Havaya atılacak ekmeğe koşmak...

Bocuların aksine, Kangallar köyde gecelemez. Gölgeler şöyle devrilince akşama doğru, çobanın sesini duyar duymaz, tembel tembel yattıkları söğüt gölgelerinden kalkar, sürünün peşine düşerler... Her sürüye bir; bilemedin iki, üç Kangal bekçilik eder. Çoban, sürü ve Kangal arasında öyle bir iletişim, öyle bir etkileşim vardır ki, bilen bilir... İnceden sızılı bir kaval sesinin, seher vakti ne anlama geldiğini bütün sürü bilir. Uzağa fırlatılan bir taşın peşinden koşan sesin ne anlama geldiğini de Kangal bilir. Çobana da; bacaklarına sürtünen bir koyun sırtının, omuzlarına uzanan Kangalın iki ayağının ve yüzyüze geldiği bir çift kara gözün ne dediğini bilmek düşer.

Güneşle ay nöbet değiştirince, başlar sürü, yazının bu ucundan yayılmaya... Ufacık dereleri, küçücük yamaçları geçe geçe, dalga düzenini hiç bozmadan koyağa kadar gelir. Çoban seslenmese de buranın dinlenme yeri olduğunu hepsi bilir. Kangal yine de öne geçer, yüzünü sürüye döner, kıçının üstüne oturur. Sürü dolanıp kendi içine bürünüp yatınca, o da uzanır... Ne uyur ne uyumaz, hem uyur hem uyumaz... Bir yarasanın, gece kuşunun, farenin, kirpinin sesini, kıpırtısını da; bir tavşanın, tilkinin, gelinciğin kokusunu da ayırt eder kurdunkinden...

Derler ki; yedi dağın ötesinde de olsa kurt; bu yana doğru hiç rüzgar esmese de, Kangalın burnu oraya kadar uzanır... Yine derler ki; gecenin zifiri karanlığında, yeni sürülmüş kara tarlanın ortasındaki kara kuzuyu taa o dağın başından görür kurt...

Çoban başına abasını çekmiştir. Kangal başını kendi ayaklarının üstüne koymuştur. De ki gece karanlıktır. N'edereder yaklaşır sürüye kurt... Kurt dediğin sürüyle... Sinsice, sürüne sürüne, birkaç koldan ilerlerler... Örgütlüdürler. Herkesin bir görevi var. Son hamle... Salyalı ağızlar, alev alev gözler, keskin dişler, kan fışkıran boğazlar... Isırıp ısırıp koparmıyor, koparıp çiğneyip yutmuyor... Kesip kesip atıyor... Kangal şaşkın... Yine de şaha kalkmış... Kime saldıracağını bilmiyor... Atlıyor ileriye... Ayaklarının altındaki bir koyun... Koyun diyor ki; "Kurttan kurtulmuşken, bu Kangala da ne oluyor?.." Çoban çaresiz, Kangala kızıyor... "Tut Karabaş tut..." Karabaş neyi tutsun?.. Kurt tutmuş, boğazını kestiği son koyunu, atmış sırtına, koşuyor ileriye... Her kurtun sırtında bir koyun... Her adımda boğazı kesilmiş bir koyun... Sağ kalanlar kayalara çarpan dalgalar gibiler... Bir o yana, bir bu yana...

Durulup dinleninceye, sağsalim olanlar bir araya toplanıncaya kadar sabah oluyor.

Ne Kangal Çobanın yüzüne bakabiliyor ne de Çoban Kangalın... Daha da önemlisi bu yüzle köye nasıl gidecekler? Bocuların dilinden nasıl kurtulacaklar?..

Bu işin bir de kışı var.

Kış olunca, bodur çalılar da kar altında kalıp cümle mahlukat kendini gizleyince ne yapacak aç kurtlar?.. Köpeklerden de öğrenmemişler etin fazlasını toprağın altına gizlemeyi... Düşecekler köyün yoluna. Derelerin içinden, kavakların arasından sürüne sürüne köyün kenarındaki ilk ağılın, ahırın, kümesin ucuna dek gelecekler, gece karanlığında... Burunlarını uzatıp bir kapı aralığı, pencere, baca deliği arayacaklar... Doru atlar kişneyecek, koçlar kuzular meleşecek, horozlar ötecek... Kangallar hâlâ uyuyacak mı?..

Hav... Hav... Hav... Bütün Kangallar hücumda... Kurtlar toplanmış, vurmuşlar kendilerini bayıra. Ay altında, kepek kar üstünde uçmaktalar... Kırçıl kurtları kovalayan, boz köpekler her kar zerresiyle milyonlarca gümüş olmaktalar... İki el silah sesi bütün köylüyü dışarıya dökmüş... Kazma, kürek, balta, sopa... Bol gürültü, çokça küfür, Kangalları yüreklendirmekte...

Kurtlar yine örgütlü. Başlarında beyleri, bir o yana yönelmekteler, bir bu yana... Uçup uçup düşmekteler kendilerini yutan kepek karın içine...

Ayaklarını sert zemine vurup öyle sıçramaktalar ki öne doğru, hangi Kangal yetişe?..

Kangalların yemini var... Biliyorlar, yazın kendilerini faka bastıranlar da bunların içindeler. Kokularından belli. Unutmadılar.

Örgüte karşı örgüt gerek. Her örgüte bir önder. Karabaş ne derse o oluyor. Ama şimdilik bütün yaptıkları kovalamak. Daha hızlı, daha hızlı... Kanat olup uçmak... Ama bu gümüş tozu kepek kar, aman vermemekte... Bunu biliyor kurtlar. Bildikleri içinde derin karlı koyaklara, dere içlerine doğru koşmaktalar.

Kaç dere geçtiler, kaç tepe... Bu köy, o köy... O saat bu saat... Sabah olmakta... Son gayret, köpeklerden son gayret... Yetişecekler... Yetiştiler... Ama kurtlar durdular birden. Durup yan yana dizilip sıraya girmekteler. Hep birlikte arka ayaklarıyla, bir kar savurmaktalar, bir kar savurmaktalar ki arkaya doğru. Ortalık toz duman için kalmakta...

Köpekler, son bir hamleyle, tam da şaha kalkacaklarken; bu kar tozunun, kar bulutunun içine girmekteler. Yüzleri gözleri karmakarışık... Önlerinde ne var? Kim onlar? Bilene aşkolsun... Kurtların yönlerini değiştirecekleri an; köpeklerin şaşkınlığa düştükleri bu an'dır...

Köpekler, kurtların yarattığı bu kar fırtınası içinde boğulayazdıklarında anladılar ki bu taktik eski, bildikleri taktik. Geçici bir yenilgi bu. Taktiğe karşı taktik gerek. Önlerini çevirip onları, karın sığ olduğu, rüzgarın savurup kararttığı sırtlara doğru sürmek gerek...

Kurtlar adelelerindeki son güçleriyle, ciğerlerindeki son soluklarıyla dereye doğru koşmaktalar...

Karabaş ne yapacağını biliyor. Arkadaşlarını iki kola ayırıyor... Kestirmeden önlerini çevirecek... Önlerini çevrip, kurtları kar savuramayacakları karartılara doğru sürecek. Bu kolun başında kendisi...

O köyün gürültüsü bu köyün gürültüsüne kavuşuyor.

Karabaş dediğini yapıyor.

Kurtlar önlerinde birden Karabaşı görünce, yön değiştirip vuruyorlar sırta...

Sırtta rüzgar karı savurmuş, taş toprak donakalmış... Işıl ışıl gümüş tozu paslanmış yere yapışmış...

Karabaş kestiriyor birini gözüne... Herkes gözüne birini kestiriyor... Son bir gayretle hücum... Arka ayakları ön ayaklarını geçiyor. Gözleri burunlarını... Fırlıyorlar gökyüzüne, göğüsleriyle düşüyorlar kurtların kıçına... Kıçtan darbe yiyen her kurt takla atıp yere seriliyor, toparlanamadan, fırlayıp doğrulamadan daha, hayalarına Kangalların dişleri geçiyor...

O gün köyde bayram oluyor.

Kırmalar, Bocular, kuyruk sallayıp efendilerinin havaya fırlatacağı ekmeğin düşeceği yeri kestirmeye çalışıyorlar.

Kangallar, başları çobanların elleri arasında soluklarını dindirmeye çalışıyorlar...

ŞAİRLER BAHŞIŞ ALMAZ

Yolunu şaşırdı yağmur
ve dahi insan
Sevgili yaradan
Eskiden senden gelen yağmur
şimdi balkanlardan geliyor
gözünü dört aç
insanlar şaşıyor.

\- Merhaba
bugün nasılsınız.
(Hep bir ağızdan)
kuralına göre.

Derler ki şairler bahşiş almaz.
ve yine derler ki
bütün şairler puşttur
herkes gibi.

Rahman ve rahim olan şiir
seni bir celsede boşuyorum
metresim olur musun

Ölüyorum ben, ben ölüyorum
şimdi sevişebilir ihanetler sadakatle
herkese benden sütlü kahve

Şiir bitti makasını kullan.

İbrahim ÖKSÜZ

ÖLÜLERİMİZ

Ölülerimiz
kanıtıdır hayata duyduğumuz sevginin.
Özgürlük ağacında açan her tomurcuk
bilir bunu,
geleceğin kıyısında taş kaydıran her çocuk
bilir.

Alınterimizin her damlası,
tekmelediğimiz idam sehpası,
sırtımızı dayadıkları delik deşik duvar,
üzerimize örtülen gazete parçası
bilir.

Bu yüzden,
ölülerimizin anıldığı yerde
gerek duymayız dokunaklı sözlere.
Kavgamız
onların adından daha yalın
ve daha yüce
nasıl özetlenebilir!

Bırakalım
kutsal ölüler pineklesinler mezarlarında,
ya da volta atıp dursunlar gökyüzünde
sıkıntıyla.
Bakın!
Bir bebek daha doğuyor savaş meydanlarında.
Ölülerimiz
ebelik ediyor
ve göbek adlarını fısıldıyor kulaklarına.

Ölülerimiz
bir ayna gibi asılı durur duvarımızda.
Sabahları, uyandığımızda
karşılarına geçip
kendimize şöyle bir çeki düzen veririz.
Bakımlı ve tertipli olmalı her zaman
beynimiz ve yüreğimiz.

Ölülerimiz
ilk saldırı müfrezemizdir.
Bir kasırga gibi yol açarlar önümüzde.
Ve biz daha elimizi süremeden
düşmana ilk tokatı patlatırlar.
Hayat ve ölüm
öylesine sıkı kenetlendi ki saflarımızda
karşımızda, ayakta duramaz hiç bir düşman.
Kaderlerini simgeleyen son sözler
ölülerimizin adlarıyla birlikte
dökülüverir dudaklarından.

Ve zamanı geldiğinde
bir gümbürtü yükselir
ülkenin dört bir yanından.
Bir davettir bu
en büyük kapışmaya.
Ölülerimiz
ellerinde kendi kaval kemikleri
ve bir kasnağa gerdikleri
kendi derileriyle
isyan davulunu çalmaktadırlar.

Bülent CELAL

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

5 Eylül Perşembe

ABD, günlerdir Irak'ı vuruyor. ABD Başkanı Bill Clinton, "Saddam bundan sonra hattı aşması için bedel ödemesi gerektiğini biliyor" demiş. Haberler... yorumlar okundukta olagelenler net görünüyor. Talabani'yle Barzani çekişiyor. Iran, Talabani'ye arka çıkıyor. Bunun üstüne Irak Barzani'ye arka çıkıyor, Barzani'de Erbil'e giriyor. ABD'de de Irak'ı, "Sen bu işe karışma" diye bombalıyor. Olgular net görünüyor ama, olguları başlatan hakikat en azından benim için net değil.

Hakikat, karanlıkta duruyor. Hakikat görünmediği için biz, ne var, n'oluyor demeye kalmadan kapışma başlıyor. Sonra sessizlik. Bize de bu işi yorumlamak kalıyor. Bu karmaşada net olan bir nokta var. ABD, dünyayı kendi mahallesi diye görüyor. ABD'de bu mahallenin kabadayısı. Kim mahallenin "huzurunu" bozarsa, ABD iki tokat atıyor. "Kendine gel. Burda her bir iş benden sorulur." diyor.

Gerçekten de herbir iş ABD'den soruluyor. İşte olagenlerin cansıkıcı... tatsız noktası bu. ABD'nin tokadı hepimizin ensesinde. Fazla ileri gidip "huzuru" bozarsan iki tokatlık işin var... o kadar.

Peki, bu tatsız durumda n'apmalı. Önce şunu bilmeli. Bu tatsız durum yerel... bölgesel... kişisel mücadelenin geçersizliğini gösteriyor.

Şimdi bir yazı var önümde. Temel Demirer'in *İnsancıl*'ın Ekim sayısında yayımlanacak *Dünyanın Balkonu'ndaki Don Kişot(lar) ve Umut Enternasyonali.* Temel Demirer, yazısının bir yerinde şöyle diyor "Farklılıkları bastıran ve inkar eden bir sosyalizm anlayışından artık vazgeçilmeli... Çeşitliliğin ve çoğulculuğun bir zenginlik olduğunu unutmamalı... Farklılıkları meşru görmeyen bir dayatmaca, sosyalizm için yenilgilerin miladını oluşturdu hep... İçinden geçilen neo-liberal saldırı dönemde, farklılıklarımızla (bunu ortak cephemizde ayrılık "gerekçesi" ilan etmeden) herkes kendi yolunda, ortak düşmana karşı savaşarak ilerlerken küresel bir direniş cephesi örülebilmeli... Bu yolda Neo-liberalizme karşı militan bir mücadele veren herkes dostumuz, kardeşimiz, yoldaşımız sayılmalı..."

Peki bu mücadele nasıl olacak. Temel Demirer, onu da söylüyor. Kasım ayında Avrupa'da bir toplantı düzenlenecek.Toplantının amacı şu. "Daha iyi bir dünya için kansız, silahsız, nefretsiz bir proje" oluşturmak... Neo-Liberalizme Karşı Direniş ve İnsanlık İçin Mücadele...

Temel Demirer'in söyledikleri son derece net. Neo-liberalizme karşı militan bir mücadele veren herkes dostumuz, kardeşimiz, yoldaşımız sayılmalı. Neo-Liberalizme Karşı Direniş ve İnsanlık İçin Mücadele için yekinmeli.

Peki, Türkiye'de durum nasıl. Türkiye'de durum bunun tam tersi. Solda en küçük ayrılığın üstüne düşmanca yürüyoruz... gücümüz neye yeterse onu yapıyoruz ayrı düşünene. "Çeşitlilik ve çoğulculuk zenginlik" değil bizim için. Ne tuhaf değil mi. Emperyalizmi, tektip insan yaratıyor diye suçluyoruz. Buna karşı biz tektip insan yaratıyoruz. Bizcileyin düşünmeyen, mutlaka ama mutlaka "karşı devrimci". Şunu göremiyoruz. Böyle bir tavır, yalnızca... yalnızca emperyalizmin işine yarar.

Buna bir örnek vermek istiyorum. Toktamış Ateş, hoşgörüyü hayatının temel ilkesi ilan ediyor. Gerçekten de islamcılara ciddi bir hoşgörü gösteriyor. Ama bu Toktamış Ateş, benim küçük bir eleştirime hoşgörü gösteremedi. Elinde imkan olsayıdı, ezip geçecekti beni.

Şunu da söylemeliyim. *İnsancıl*'ın tartışılması için gündeme getirdiği birçok sorun tartışılmadı. *İnsancıl*'ın üstüne kazma kürekle yüründü. Oysa *İnsancıl*, sol kültür zenginleşsin diye nice görüşlere sayfalarını açtı. *İnsancıl*'ın bu tavrı, kimi aymaz kişilerce zaaf diye değerlendirildi.

En son Sivas'tan sonra uyardım. Kimse ayıkmadı. Şimdi ABD'de Irak'ı bombalıyor. Yine uyarıyorum. Sol, dışlayıcı tavrı bırakmalı. İnsan için mücadele için yekinmeli. İşte yeni bir yasa çıktı. Güvenlik güçleri, istediğini istediği yerde vuracak. Ayıkmamız... yekinmemiz gerekiyor. Ayıkmazsak, yekinmezsek... bizcileyin düşünmüyor diye onu bunu dışlarsak bu, hem Türkiye'nin hem Türkiye solunun yıkımı olur... olacak. Bu yıkımdan kimse kurtulamayacak... yerleb ir olacak herkes.

7 Eylül Cumartesi

Kış, uzaktan yüzünü gösterdi. Önce günler kısaldı. Sonra arada bir kolaçan ediyor... bir yağmur, bir fırtına. Gerçi yaz önünde sonunda baskın çıkıyor ama kışın geleceğini biliyorum. Kış, zaten söylüyor. "Yola çıktım. Geliyorum. Hayatınızı ben yöneteceğim" diyor. Karanlık... kısa... soğuk

günlere iç dünyamı hazırlamılıyım. Yoksa karmakarışık olurum.

Yaz kış mücadelesi sürerken, güzel çirkin mücadelesi de sürüyor. Biliyorsunuz *İl Yönetimi* yasası değişti. Bu yasayla yargı denetimi... yargılama gündem dışı bırakıldı. Dün *Özgür Radyo*'da, *Platform Kuşağı*'nda, bu konuyu konuştuk Ali Rıza Dizdar'la.

Bizler birbirimizi çekiştirmekle, ona buna çelme atmakla çok meşgul olduğumuz için bu yasanın getirdiklerini düşünmedik. Uyarılarımın da etkisi olmadı. Bütün insanî haklar... bütün yarım yamalak özgürlükler valinin iki dudağı arasında bundan böyle. Hele vur emri... Dur dediler de boş bulunup durmadın mı bir kurşunla beynin parça parça.

Dün *Özgür Radyo*'da uzun uzun konuşuldu bunlar. Ben, bir ara şunu merak ettim. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı... hukuk prof'ları n'apıyor... niye susuyor bu ülkede. Onlara ulaşmak mümkün değilmiş. Peki Baro. Aramışlar. Baro "Bu iş için gönderebileceğimiz biri yok" demiş.

Hadi bu yasayı çıkaranları eleştirelim. Peki ama hakkı, hukuku korumakla görevli kişilerin suskunluğuna ne demeli.

Kışın soğuğu da karanlığı da geçici. Kış n'aparsa yapsın en sonunda ilkyaz gelecek. Peki ama bu ülke... Türkiye, üstelik "yasal" yoldan karanlığa gidiyor. Bu karanlıktan çıkış da pek öyle kolay olmayacak.

10 Eylül Salı

Yağmurları anlatacaktım. Günlerdir yağmurlu İstanbul. Yağmur üstüne güzel bir yazı yazacaktım. Ama günlerdir beni rahatsız eden bir yazı var. Unutmak istiyorum... üstünde durma geçer rahatsızlığın diyorum, olmuyor. Bu sabah, yine, dergiye geldikte o yazıyı bir kez daha okudum. Anladım. Yazı... yazının rahatsızlığı yakamı bırakmıyor. En iyisi, bu yazı üstüne düşüncelerimi söylemek. Şimdi bunu yapacağım. Ama işin tatsız bir yanı var. Beni rahatsız eden o yazı *Varlık* dergisinde yayımlandı. *Varlık*, benim 1957'den beri 39 yıldır okuduğum bir dergi. Bugün *Varlık* 1068. sayıda. Bu, son derece önemli. Nerden bakarsam bakayım *Varlık* benim için saygın bir dergidir. 39 yıldır okuduğum bu dergiye hep özen göstermişimdir. Sevgideğer Kemal Özer *Varlık*'ı yönetirken ben de ucundan tuttum derginin. Filiz Hanım, Ekin Hanım saygıdeğer insanlardır. *Varlık* dergisini beğenmeyen olabilir... bunda haklı da olabilir. Ama *Varlık* üstüne konuşmadan önce 64 kez düşünmek gerekir. Çünkü *Varlık*, 64 yıldır yayınına devam eden bir dergi. Yalnız bu, *Varlık*'a saygı duymamız için bir nedendir.

Beni rahatsız eden yazı, böylesine saygı duyduğum... her sayısını dikkatle okuduğum *Varlık*'ın eylül sayısında çıktı. Yazının adı *Bir Küçük Canavar*. Yazının yazarı Tuğrul Tanyol. *Bir Küçük Canavar* adlı yazısında Tuğrul Tanyol, düşüncesini eleştiren Süreyyya Evren'e yanıt veriyor.

Tuğrul Tanyol, yazısının tahrif edilmesine çıldırırmış. Haklı. Birine yanıt verilecekse, o ne söylemişse ona yanıt verilmeli. Ama bizde kötü bir gelenek vardır. Biz, söylenene yanıt vermeyiz. Söylenenin orasını burasını çekiştirir, yazarın söylediğini istediğimiz biçime sokar, o biçime yanıt veririz.

Tuğrul Tanyol, daha sonra şöyle devam ediyor. "Beni çıldırtan bir başka nokta da bilmediği bir şeyi bilirmiş gibi görünenlerdir" Tuğrul Tanyol burda da haklı. Bilirim, böyle "bilirmiş gibi görünenlerin" insanı ne noktaya getirdiğini. Böylesi kişiler yüzünden az daha beyin kanaması geçirecektim. Burnum kanadı da kurtuldum.

Tuğrul Tanyol devam ediyor. "Buna son örneğini de adı bol 'y'li bir genç adam oluşturuyor. Adını yazmak beni yorduğu için kendisine kısaca S. diyeceğim" İşte beni rahatsız eden birinci nokta. Neden rahatsız oldum, şimdi bunu söyleyeceğim. Yer adlarıyla... insan adlarıyla uğraşmak bizde kötü bir gelenek. Mutlaka kırılması gereken bir gelenek. 27 Mayıs'tan sonra Bayezit Meydanı'nın adı Hürriyet Meydanı oldu. Bizde Belediye Başkanlarının ilk işi budur. Hemen yer... sokak, alan adlarını değiştirirler. Siz Türkiye'de kendinize... çocuğunuza istediğiniz adı veremezseniz. Nüfus İdaresi "Hayır" der "bu adı kullanamazsınız."

Yazarlarımız da bu kötü geleneğin çukuruna düşer.

Enis Batur'la Ömer Madra da bu çukura düştüler. Kemal Bekir Özmanav'ın soyadını sarakaya aldılar. Şimdi Tuğrul Tanyol, Süreyyya Evren'in adını sarakaya alıyor. Çukura düşüyor. Kötü geleneğin çukuruna düşüyor.

Peki ama Tuğrul Tanyol çukura düştüyse düşsün, bana ne bundan. İyi işte. İyi de Tuğrul Tanyol çukura düştüğünün farkında değil. İşte beni rahatsız eden bu. Dostları da uyarmıyor Tuğrul Tanyol'u. Belki de "iyi yaptın, ağzının payını verdin Evren'in" diyorlar. Öyleyse size söyleyeyim, hep birlikte düştüğünüz o çukurun adını. O çukurun adına faşist kültür derler.

Şimdi beni iyi dinle Tuğrul Tanyol. Süreyyya Evren'den özür dile. Özür dilemezsen ne söylersen söyle hep o çukurda kalacaksın. Özür dilemezsen sana bunu hep hatırlatacağım. Çukurunu göstereceğim. Gökhan Cengizhan için de "yıllar, bana bu kişinin ruhsal açıdan rahatsız biri olduğunu öğretmişti" diyorsun ya, çukura düştüğün için söylüyorsun bunu.

Sen, bildiğim kadarıyla ruh hekimi değilsin. Peki nasıl oluyor da bir insana "ruhsal açıdan rahatsız" diyorsun. Bu bir yana ruh hekimlerinin bu konuda yetkesi bile tartışmalı.

Sen o küçük çukurdan çık. Daha büyük çukura gir istersen. Bu devletin sana gereksinmesi var. O

büyük çukurda istediğinin adını değiştirir... istediğini akıl hastanesine kapatırsın.

Tuğrul Tanyol devam ediyor. "S.Evren'in kitapların yalnızca kapaklarını okuduğu anlaşılıyor. Bol dipnotlu yazısında neden sayfa numaraları göstermediği konusundakl merakımı da böylece tatmiş etmiş oluyor" Çok... çok eski bir öğüttür. "Sana yapılmasını istemediğini, başkasına yapma" denir. Tuğrul Tanyol, yazısı tahrif edilirse çıldırırmış. İyi ama kendisi de Evren'in yazısını tahrif ediyor. Bir yazıda... bir kitapta alıntının sayfa numarasını yazmamak, nasıl oluyor da o kitabı okumamak anlamına geliyor. Bu akıl yürütmenin öncülleri nelerdir. Tuğrul Tanyol, tekilden nasıl tümele gidiyor, bunu açıklamasını bekliyorum.

Celali isyanlarına geldikte... Tuğrul Tanyol, "Celali İsyanları'nın ideal anlamda bir köylü ayaklanması" olmadığını söylüyor. Bunu okudukta güldüm. İdeal köylü ayaklanmasını kim saptamış. Burda Tanyol, Platoncu dilin tuzağına düşüyor. Platon'a göre her bir nesnenin... her bir olgunun bir ideası vardır. Kavram, tam bu ideyi karşılamalıdır. Sözgelimi Tanyol'a göre köylü ayaklanmalarının bir idesi var. Tek bir ide. Bütün köylü ayaklanmaları bu ideye uyacak. Bizim ikidebir gerçek dostluk... gerçek demokrasi dememizin nedeni işte bu... Platoncu dilin tuzağı.

Tarihte hiçbir ayaklanma ideal değildir. Hiçbir ayaklanma örnek tip... ide olamaz. Tuğrul Tanyol'un dediklerini düşündükte gülüyorum. Diyelim bir ayaklanma başlayacak, "Bu ayaklanma ideal değil, şurası şurası eksik. Durun" diyecek.

Tuğrul Tanyol *Felsefe Arkivi*'nin 14-15. sayılarında çıkan Hüseyin Batuhan'ın *Dilin Tuzakları* adlı yazısını okusun. Platoncu dilin tuzağına nasıl düştüğünü net bir biçimde görür. Ben bu yazıyı *İnsancıl*'da yayımlamayı düşünüyorum.

Şimdi işin en tatsız yanına geliyorum. Tuğrul Tanyol şöyle diyor. "S.Evren ve türlü sataşmaları konusunda bugüne değin şunu düşündüm demokrasilerde saçmalama özgürlüğü de bulunabilir. Ama saçmalamalar alınıp kitap olarak yayınlanmaya, dergilerde yazı olarak görünmeye başladığında insan Türkiye'deki editörlük kurumundan da kuşku duyuyor.

Bu küçük canavarları kim yaratıp durmadan paçamıza salıyor?"

Bu bir yöntem. Bu yöntemin amacı şu. Senin düşünceni eleştiren birine, yazılabilecek en ağır sözlerle saldıracaksın. Böylece sağa sola şunu göstereceksin. "Kimse beni eleştirmeye kalkmasın... kimse bana gözünün üstünde kaşın var demesin. İşte ben insanı böyle yaparım."

Buna alikıran başkesen yöntemi derim. Tuğrul Tanyol şunu bilsin. Ben, bütün hayatım boyunca alikıran başkesenlerin tam karşısında durdum. Bu, bundan böyle de devam edecektir.

Tuğrul Tanyol özür dileyip çukurdan çıkarsa, ben buna sevinirim. Ama bu yazıyla düştüğü çukurda kalacaksa, o, kendi bileceği iş. Yoksa düştüğü çukurda sağa sola hakaretler yağdırarak kimseyi yıldıramaz. Kalemiyle açtığı çukurda boğulur gider.

Editörlük kurumuna geldikte. Enver Ercan, 39 yıldır okuduğum *Varlık*'ın çizgisine hiç yakışmayan bu yazıyı hangi amaçla yayımladığını anlatmalı. Ondan sonra Enver Ercan'a söyleyeceklerim olabilir.

Bitirmeden önce şunu da söylemeliyim. Tuğrul Tanyol "Hep söylüyorum, söylemeye ve yazmaya devam edeceğim, servetlerini bu halkın sırtından kazanan iş adamlarının kültüre ayırmaları gereken paranın onlardan alınması ve doğru işlerde kullanılması gerekiyor" diyor. Tuğrul Tanyol'un bu dedikleri son derece doğru. Yıllardır söylüyorum. Her sınıf, sanatçısını desteklemeli. Gerçi kapitalistler... Tuğrul Tanyol iş adamı diyor... sanatı desteklemeye başladı. Ama yeterli değil bu. Burjuva sanatçılarının bile sıkıntıda olduklarını biliyorum. Tabii buna karşılık işçi sınıfı da kendi sanatçısını desteklemeli. Böylece durum netleşir Türkiye'de.

Yalnız bu konuda Tuğrul Tanyol'un önemli... ciddi bir yanlışı var. Kapitalistlere iş adamı demesi, kapitalist açıdan doğru. Kapitalist, kendine kapitalist denmesini istemez. O iş adamıdır. Ama iş adamı, iş kadınını kızdırabilir. Bunun için işveren en doğru kavramdır onlar açısından. Tanyol'un ciddi yanlışı şu. "Servetlerini bu halkın sırtından kazananlar" diyor Tanyol. Hiçbir 'işveren' servetini halkın sırtından kazandığını kabul etmez.

Düşünebiliyor musunuz "işveren" çıkacak, "Ben halkın sırtından para kazandım. Şimdi bunu sanata yatıracağım" diyecek. Böyle dedikte halk "Benim sırtımdan kazandığın parayı, şiire... öyküye... romana niye yatırıyorsun. Benim sırtımdan kazandığını bana ver. N'apacağıma ben karar vereceğim" derse. Dahası var. Ya halk, "Solcular yıllardır bunu söyleyip duruyordu. İnanmıyordum onlara. Demek sen benim sırtımdaymışın. İn bakalım sırtımdan" derse n'olacak.

Tuğrul Tanyol, burda anlatımını değiştirmeli. Halkın sırtından kazanan filan dememeli. Bu, işverenleri kızdırır.

İkincisi Tuğrul Tanyol'un gerekçesi çürük. Gerekçe şu "Varlığını südüremeyen bir toplumda kazanç sağlamak mümkün değildir." diyor. Bu, umurunda değildir "işverenin" Türkiye'de halkın sırtından kazanç sağlayamayan "işveren" gider başka yerde sırtına bineceği bir halk bulur.

Bu dünyada sırtına binilecek halk mı yok, kardeşim. Hele burjuva sanatçıları olduğu sürece.

Söylemek istediğim şu. Tuğrul Tanyol, üslubunu değiştirsin. Gerekçesini sağlamlaştırsın. Özetle akıllı olsun burjuvaziyle dans edecekse.

17 Eylül Salı

Geçen hafta cuma... cumartesi günü

Antakya'daydık. "Aydınlanma, Sendikal Mücadele, Sanat" konulu iki panel için gittik. Berrin Taş'la. Pelin de geldi. Berrin Taş'ın kızı.

Antakya, İstanbul'a göre çok uzak... git git, bitmez tükenmez yollar. Perşembe günü 20.00'de çıktık yola... cuma günü saat 13.00 sularında Antakya'daydık. Müslüm Kabadayı'yla buluştuktan sonra Samandağı'na gittik. Zübeyde'yle Cuma'nın evine. Çardak altında oturduk biraz. Evin çocukları Sevinç'le Coşkun... ikisi de pek güzel.

Akşamüstü oturup dinlendiğimiz çardak altında ertesi gün güzel bir kahvaltı yaptık. Kahvaltıdaki peyniri... zeytini Türkiye'nin hiçbir yerinde bulamazsınız. O çardağın altında bütün gün oturabilirdim. Ne yazık, ikinci panel için Antakya'ya gitmemiz gerekiyordu. Şimdi birdenbire ikinci panele geçtim. Önce birinci paneli anlatmalıyım.

Birinci panel *Halkevi Samandağ Şubesi*'nce düzenlenmiş. Paneli Müslüm Kabadayı yönetti. Ben, Berrin Taş, Munzur Pekgüleç (Disk Deri-İş Genel Başkanı) Mevlüt Oruç (Halkevi Üyesi) konuşmacı.

Panel 20.30'da başladı, 23.00 sularında bitti.

Şu görüldü. Samandağ'da panele gelenler, aydınlanma sorununu iyi kavramışlar... aydınlanmayı sorun diye bellemişler. Bundan ötürü, sorulara geçildikte, panelin düzeyi her dakika yüksele yüksele üst düzeye çıktı. Samandağ'da hem konuşmacılar... hem dinleyenler sorunun hakkını verdikleri için bir güzellik yaratıldı.

Ertesi gün *Antakya İnsancıl Temsilciliği*'ndeki panele geldikte... Bu panelde konuşmacılar şunlardı. Ben, Berrin Taş, Munzur Pekgüleç, Emir Ali Şimşek (Eğitim-Sen Hatay Şubesi Başkanı)

Emir Ali Şimşek panele hazırlanmış ama, Şimşek'in sorunu aydınlanma değil. Eğitimcilerin sorunlarını, bu sorunları çözmek için neler eylediklerini anlattı. Emir Ali Şimşek'in bu yanlış yöntemiyle panelin konusu değişti. Dinleyenlerin de sorumluluğu vardı bunda.

Şu görüldü.Panele gelen Antakyalılar, aydınlanma sorunu kavramamış... aydınlamayı sorun diye bellememiş. Ama bu sorunu, sorun diye belleyen iki kişi vardı. Birinin adını saptayabildim. Kırıkhan'dan gelen Beyazıt Bilgin. Öbürünün adını belleyemedim. Sorusu şuydu adını saptayamadığım kişinin. Aydınlanmada dil sorunu.

Bir dinleyen giderken sesizce yanıma geldi. "Siz nerdesiniz... biz nerdeyiz. İşte gördünüz. Umutsuz musunuz Gündoğdu" dedi. "Hayır" dedim, "umutsuz değilim"

Pazar günü saat 10.00'da İstanbul yoluna düştük otobüsle. Geceyi Müslüm Kabadayı'nın evinde geçirmiştik. Adana'dan arkadaşımız Muhittin Çoban da vardı. Müslüm Kabadayı, *Güneyde Kardelen* adlı dergilerin 2,3,4... sayılarını vermişti. *Güneyde Kardelen* adlı dergiyi otobüste okudukta, umutsuz değilim derken haklılığımı anladım. Derginin 2.sayısının giriş yazısında Mehmet Güzel şöyle diyor. "Dergiyle birlikte etkisiz de olsa bir hastalığın izlerinin hâlâ devam ettiğini gördük. Fikirlerin içeriğinden çok sahiplerinin karakterlerinin sorgulanması. Bu yöntemle yapılan sorgulama ve buna göre hüküm verme anlayışının aşılması gerektiğine inanıyoruz. fikirleri sorgulamamız ve bunu yazılı hale getirip yine dergimiz aracılığıyla kitlelere ulaştırmamız daha sağlıklı değil mi? Dedikoduyu aşmalıyız.

Bu dergiyi kendine göre ilkeleri yayın çizgisi olan bir platform olarak düşündük ve bunu birinci sayımızdaki sunuş yazısında açıkladı. Bu açıklamaya karşın yine de sorunlar çıkmış. Mehmet Güzel "Demek ki" diyor "demokrasi mücadelesi vermeye kalkışmadan önce kafamızın içini demokratlaştırmalıyız."

Mehmet Güzel'in bu dedikleri son derece doğru.

Dergiyi inceledikte, S.Kadir'in *Devrimciler ve Din*, Mehmet Güzel'in *Renk Armonisi Hatay*, Müslüm Kabadayı'nın *Dilin Felsefi Boyutu* adlı yazılarını beğendim. Üçüncü sayıda S.Kadir'in *Legal Solculuk Çıkmaz Sokaktır* adlı yazısı var. Böyle bir kesinlemeyi doğru bulmuyorum. Bu yazının ciddiyetle tartışılması gerekiyor. Bu yazıda her şeyden önce yöntem yanlışlığı var. S.Kadir tekillerden tümele gidiyor, tümevarım yöntemini yanlış uyguluyor.

Anadolu Kültür Merkezi'nin hazırladığı *İşçi Sınıfı Halklaşmalıdır* adlı yazı önemli. Şu açıdan. "Feodalizmin egemen olduğu bir dünyada hangi sınıf kapitalizmi kurdu, serfler mi? Elbetteki değil. Kapitalizm adım adım evrimleşerek eski feodal dünyanın yarıkları arasında biçimlenerek yepyeni önceden bilinmeyen ve tanık olunmayan modern bir sınıf ve sistemle yaşama egemen olmuştu" diyor yazı. Burdan yola çıkarak şöyle deniyor işçi sınıfı için "Yeni toplumda işçi sınıfı olarak kalmaya karşı da savaşacaktır. Ancak işçi insan olarak, soy olarak yeni toplumda yeni kategorilerle yerine alacaktır, zira tarihin ana konusu insandır."

Bu, son derece önemli. Yazıda "Reçeteci çeyrek sosyalistlerimiz" denenler bunu kavrayamıyor. Bu kavranmadığı için kültürde, sanatta işçinin hep işçi kalması son derece yanlış bir biçimde vurgulanıyor.

Güneyde Kardelen'deki yazıda şu saptama son derece önemli "İşçi sınıfı bu mücadelelerinde halklaşmak zorundadır. Demokrasi mücadelesinde tüm güçlerle birlikte hareket etmek, ulusal sorunda milliyetçilikten kurtulmak durumundadır. Bunu başarması için işçi sınıfının kendi gerçekliğini fabrika dışında da kavraması zorunludur."

Güneyde Kardelen'de daha birçok düşündürücü yazılar var. Dergide beğendiğim bir noktayı söylemeliyim. Türkiye'de marksistler fikirsiz kaldı. Bu fikirsizlik yüzünden ya nakilcilik yapıyorlar, ya da doldur boşalt biçminde "sert sözlerle, sert savlarla" yazıyorlar. Bunun marksizme... insana bir kıymıkcık yararı olmadığı bilinmeli. *Güneyde Kardelen* dergisi işte bu tatsız burgaca

düşmemiş. Yazılarda fikir var, çözümleme var. İşte bundan ötürü dergiyi pek beğendim.

Güneyde Kardelen'e emeği geçenleri kutluyorum. İnsandan umut kesilmez. Kapitalizmin burgacında fikirsizlik, şahsiyetsizlik yüzünden yerlebir olanlar var. Bu üzüntüyle yaşarken *Güneyde Kardelen* "Ben burdayım. Merhaba insan" der. İnsana güvenin boş olmadığını gösterir.

Merhaba *Güneyde Kardelen.* Bu yıkıntılı toplumda her ay seni görmek ne güzel bir duygu. Bunu bilesin istedim.

19 Eylül Perşembe

Bir mektup-yazı geldi. Kuzguncuk'tan. Mustafa Elveren göndermiş. Bu, mektup-yazıyı *İnsancıl*'ın kasım 73. sayısında yayımlayacağım. Şimdi bu mektup-yazı üstüne düşüncelerimi söyleyeceğim.

Önce şu. Benim bir ülküm var. Nedir o ülkü. Kimsenin kimseyi sömürmediği... sınıfsız bir dünya. Bu dünyada yabancılaşma kırılacak... insan özgürleşecek... insan, insanlaşacak.

Türkiye'de... dünyada birçok insan bu ülkü için mücadele ediyor. Şimdi sorun şurda. Böyle bir dünya nasıl kurulacak. Bu konuda şöyle bir yöntemi savunuyorum. Önce toplumsal erk için mücadele edilmeli. Bu mücadele en azından 20 yıl sürer. Bu mücadele dümdüz yürümez tabii. Burda taktik mücadele gerekir. İşte benim uzlaşma üstüne söylediklerim taktik mücadelenin bir örneği.

Şimdi bunu anlatayım. O yazıyı yazdığım günlerde bir uzlaşma havası oluşturulmak istenmişti. Halka şu söyleniyordu. Biz uzlaşmak istiyoruz, ama onlar... solcular bunu istemiyor. İşte bunun üstüne ben, siz uzlaşmak mı istiyorsunuz, pekala... gelin uzlaşalım. Uzlaşmak istiyorsanız, şunları şunları yapın dedim.

Elimde imkan olsaydı, bütün iletişim araçlarında ciddi propagandaya girişirdim. Taş taş üstünde bırakmazdım. Her köşede burjuva politikacılarını... burjuva ideologlarını sıkıştırırdım. Milyonlarca broşür bastırır... bunu ev ev dağıtırdım. Sözgelimi, ne diyorum, yargı düzeltilmeli diyorum. Türkiye'de kim yargı düzeltilmesin diyebilir. Böylece ben, bu sistemin yargıyı düzeltmediğini... düzeltmeyeceğini gösterirdim.

Türkiye'de halk, burjuvazinin elinde. Her şeyden önce ideolojik açıdan bu elin kesilmesi gerekiyor. Bu elin kesilmesi için sosyalistlerin her türlü insani özlemleri önde tutması... diri tutması gerekiyor.

20 yıl, 30 yıl sonra kurulması düşünülen bir toplum tasarımına halk yüzvermez. Hemen... bugün ne varsa... neyi sorun edinmişse halk, bu sorunların tasarımıyla burjuvaziye yüklenmeli. Güvenlik sorunu... ekmek sorunu... konut sorunu... kira sorunu... sağlık sorunu... eğitim sorunu.

Sen bizi destekle... bizi desteklersen bütün bu sorunları biz çözeriz dersek, halk yüzünü azdırır.

Ben ne demişim. "Polis, cumhuriyet polisi olmalı, bütün insanlara güven vermeli, kimseye haksızlık etmemeli."

Ne güzel insani bir istek bu. Polis cumhuriyet polisi olsun... bütün insanlara güven versin... kimseye haksızlık etmesin.

Kimden istiyorum bunu. Kapitalist devletten. Kimin için istiyorum. Kendim için... halk için. Bunun yapıp yapamayacaklarını tartışmıyorum. Ben, khalka gidip, sınıflar üstü cumhuriyet olamaz... sınıflar üstü polis olamaz demiyorum. Hayır. Bu konuya hiç girmiyorum. Elimde imkan olsa bütün yurdu şu sözlerle kuşatırdım. Polis, bütün insanlara güven vermeli, kimseye haksızlık etmemeli.

Gördünüz mü... son derece yalın bir istek.

Bunu yapamazlarsa... tabii yapamayacaklar... o zaman halka dönüp, "işte yapamıyorlar" diyeceğim.

İnsan öldürmelere geldikte... Ben önce toplumsal erkin ele geçirilmesini savunduğum için, insan öldürmelerde "şu haklı... öbürü haksız" demem.

Şunun bilinmesini isterim. Devrimci terör başka bir şeydir... insan öldürmek başka şeydir. Bu ikisini karıştırmamak gerekiyor.

Kürt sorununun demokratik yoldan çözümüne geldikte... Bu önerimin havada kaldığı doğru. Çünkü hem Türkler... hem Kürtler demokratik çözümden yana değil. Bir panelde bir Kürt arkadaşa "Ben Türklüğümü bıraktım, sen de şu Kürtlüğü bırak" dedim. "Ben Kürtlüğü bırakmam" dedi. Anladım. Ben Kürt değilim ya, nerdeyse beni insandan saymayacak.

Mustafa Elveren "Kürt ve Türk halklarının barış içinde bir arada yaşamalarını sağlayacak çözümlerin, birlikte gerçekleştirecek bir demokratik halk devriminin olanakları arasında olduğunun görülebilmesi zor olmasa gerek" diyor.

Bir halk devrimi yarın olsa, bu mümkün. Ama sorunların çözümü gelecekteki halk devrimine bağlamak. İşte bu mümkün değil. Şunu söylemem gerekiyor. Yani ben, şu sorunun çözümü demokratik halk devrimindedir dersem, önerimin ayakları yere mi basmış olacak.

Bu konuda fazla konuşmak istemiyorum. Şunun için. Benim eleştirilerime... benim önerilerime yanıt verebilecek kişiler bu imkandan yoksun. Ben önce bu imkanın oluşması için mücadele ediyorum. Önce İsmail Beşikçi'yi hapisten çıkarmalıyız. Ondan sonra önerimin nasıl somutlaştığını gösterebilirim. Az önce ne dedim. Ben Kürt değilim ya nerdeyse beni insandan saymayacaklar. Öyle bir hava var. İnsanla Kürtlük özdeşleştiriyor. Demokratik çözümler derken, önce bunu tartışırız. İşte bütün bunlar için halk devrimini şimdilik bir kenara bırakıp, Türkiye'de demokrasi için mücadele etmeliyiz.

Hani emniyet müdürleri, valiler, savcılar halkın oyuyla seçilsin dedim ya, bunun için şöyle diyor Mustafa Elveren "Sürekli olarak bilinç bozucu, hayali durumlar yaratılıyor" Ben yapıyormuşum bunu.

Peki, bunu... benim bilinç bozduğumu nasıl temellendiriyor Elveren. Şöyle "seçimle işbaşına gelenlerin kendilerini halka karşı sorumlu hissetmeleri nerde görülmüş"

Bir düşünceyi temellendirirken olguları mutlaklaştırmak son derece yanlıştır. Elveren'in dedikleri doğru. Seçimle gelenlerin hiçbiri halka karşı sorumluluk hissetmiyor. Bizim burda bu olguyu mutlaklaştırmamamız gerekir. Bizim işimiz bu olguyu değiştirmektir.

Halk, niçin seçiyor bu insanları. Umarsızlıktan. Şimdi soru. Hangi sosyalist hareketin... ya da partinin, sözgelimi İstanbul'la ilgili... İstanbul'un sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri... tasarımları var.

N'apmalı bakın. Halkın başını ağrıtan her sorunla ilgili bir dosya hazırlanmalı. Sözgelimi, su sorunu nasıl çözülecek... en ince ayrıntısına kadar anlatılmalı halka.

Halk devrimi, halk devrimi halk devrimi diye olmaz. Halk devrimi belediyelerden başlar.

Türkiye'de hiçbir sol siyaset... hiçbir sol parti taktik mücadele bilmiyor. Taktik mücadele konusunda Refah'tan bir örnek vermek istiyorum... iyi bir örnek. Refahlı yöneticiler, illerde açıkta içki satışını... 18 yaşından küçüklere içki verilmesini yasaklıyor. Gerekçesi ne. İçki insana zararlı. Siz hiç Refahlı bir yöneticiden "İçki İslamda haramdır. Onun için yasaklıyorum" dediğini duydunuz mu.

Şu bilinsin. İçki insana zararlıymış umurunda değil Refahlının. Dinin gereğini yerine getiriyor o. Ama bunu söylemiyor. İçki zararlı diyor. Şimdi kim çıkıp da içki zararlı değil diyebilir.

İşte buna taktik mücadele denir.

Bitiriyorum söyleyeceklerimi. Mustafa Elverer'in yazımı bu kadar önemsemesine... bu kadar etkilenmesine şaştım. Etim ne... budum ne. Şimdiye kadar ne bilinç açabildim... ne bilinç bozabildim. Bir kişinin bile bilincini bozabilsem sevinirdim. Ne güzel, bir kişiyi... en azından bir kişiyi etkilemişim derdim. Aldırmayın bana. Belki Mustafa Elveren de etkilenmedi de "Dur şu Gündoğdu'nun ağzının payını vereyim" diye düşündü.

Mustafa Elveren "N'oldu Gündoğdu'ya... o mu değişti, biz mi yanlış anladık" diyor. Yok. Ben değişmedim. Değişmem de. Ama şu tanıdığım tekil insanlara sorumluluğumdan değil. Açıkca söylemeliyim. Bana hiç kimse aldırmıyor ya, ben de hiç kimseye aldırmıyorum. Bugün *Yeniyüzyıl*'da güzel bir söz okudum. Şöyle. "Hiçbirşeyi istemediğin halde, başkalarının beklentilerini gerçekleştirmek üzere yapma" Ben, bu yaşıma kadar hiçbir şey istemediğim halde başkalarının beklentileri için mücadele ettim. Bu mücadele bana üzüntüden, zordan başka bir şey vermedi. Bütün hayatımı baştanbaşa yanlış yaşamışım. Şimdi, hiç olmazsa bir beklentim olsun diye, beni panele, seminere çağıranlardan iki paket 2000 cigarası istiyorum. Geçen gün *Özgür Üniversite*'den geldiler. *Düşünme Yöntemi* konusunda ders vermemi istediler. Veririm, ama ders başına iki paket 2000 cigarası isterim dedim.

İşte benim beklentim, iki adet 2000 cigarası. Böylece niçin benim cigara istediğimi merak edenlere de yanıt vermiş oluyorum.

Peki, güzel bir dünya için neden mücadele ediyorum. Anneme söz verdim. "İnsana ekmek borcun var. İnsan için mücadele etmelisin" dedi. İşte bunun için mücadele ediyorum. Yoksa onca söze... onca pratiğe... onca kitaba karşın "Biz savaşmıyoruz. Alın silahlarınızı" deyip kardeşçe yaşamayı düşünmeyen... ayıkmayan bu insan için kılımı bile kıpırdatmazdım.

Yanlış anlamaya geldikte... Hayır. Ben derdimi anlatamamışım. Tatkit bir yazıydı o. Sol güçler bu önerileri dikkate alır, bu öneriler doğrultusunda burjuvaziyi sıkıştırır, halkın gözünde burjuvazinin ipliğini pazara çıkarır diye hayal kurmuştum. Boş bir hayaldi o... biliyorum, yine de hayal kurmuştum. Mustafa Elveren dışında kimse önemsemedi. Elveren de kibarca döndün mü Gündoğdu dedi.

En iyisi uzayla ilgili düş kurmak... Bir tirene binsem... tiren beni uzak bir yıldıza götürse... şöyle dünyanın minicik göründüğü bir yıldıza... Orda kardeşçe yaşayanlar olsa... o kardeşçe yaşayanlara "Şu minicik dünyayı görüyor musunuz. Orda insanlar birbirini öldürüyor" desem. İnsanlığın kanlı... acılı tarihini anlatsam.

İşte o kadar.

21 Eylül Cumartesi

Orası burası derken Mehmet Sabit Çalışkan'ın yazısı üstüne düşüncelerimi söyleyemedim. Şimdi bunu yapacağım. Mehmet Sabit şöyle diyor. "Gündoğdu'nun kimlik sorunundaki görüşleri toplum bilimsel açıdan bir gerçekliğin yadsınması olmuyor mu?"

Topluma milli açıdan bakarsak, benim görüşlerim "toplumbilimsel açıdan bir gerçekliğin yadsınması" oluyor. Çünkü bu bakışa göre, tarih, milletlerin mücadelesidir. Ben sınıf açısından bakıyorum tarihe. Tarih, sınıflar mücadelesi diyorum. Bu açıdan bakıldıkta milli kimlik, toplum bilimsel açıdan gerçekliğin yadsınması olmuyor.

Mehmet Sabit, şöyle devam ediyor. "Gündoğdu'nun örneğinden yola çıkarsak evet güneş doğmuyor ama güneş yine de bize doğuyor gibi görünüyor ve biz güneş doğuyor demeyeceğiz de ne diyeceğiz."

Güneş göründe deyin efendim.

Ben, milli kimiğin nasıl kırılacağını net bir şekilde ortaya koyamıyormuşum.

Bunu okudukta güldüm. Milli kimliğin kırılmasına evet diyorsanız, bunu siz yapın. Milli kimliğin nasıl kırılacağını net bir şekilde siz gösterin. Her şeyi niye benden bekliyorsunuz. Milli kimliğin kırılmasına karşıysanız, sevinin buna. "Ne güzel" deyin, "Gündoğdu milli kimliğin nasıl kırı-

lacağını net bir şekilde ortaya koyamıyor. Biz de milli kimliğimizle yaşayacağız"

"Gündoğdu'nun düşünceleri gerçekçi olup olmaması açısından da tartışılabilir. Bu toplumda kaç kişi, "Ben Türk değilim, Kürt değilim, Sunni değilim, Alevi değilim, ben insanım" diyebilir. " Böyle söylüyor Mehmet Sabit. İyi ama bunun gerçeklikle bir kıymıkçık ilişkisi yok. Bu olguya tutsaklıktır.

Bugün milli kimlik birer olgu. Bundan ötürü olgusal bilinçte hemen karşılığını buluyor. Ben, bu olgulara karşı, bu olguları doğru diye belleyen olgusal bilince karşı mücadele ediyorum.

Şunu iyice bellemeliyiz. Bugün milli kimliği öne çıkaran her kim olursa olsun olgusal bilincin tutsağıdır.

"Yanlış bilinç durumundan kurtulmak için o yanlış bilinç durumunu oluşturan maddi şartların ortadan kalkması gerekmez mi?" diyor Mehmet Sabit.

Gerekmez. Bilim... felsefe... sanat yanlış bilinci kırar. Sonra insan maddi şartları da değiştirir.

İnsanın selamına geldikte... Kaç yüzyıl sonra insan bana merhaba diyecek, bilmiyorum. Şunu da söyleyeyim. İster merhaba desin, ister demesin. Dert değil. Ben, doğru bildiklerimi söylemeye devam edeceğim.

Gözden düşüp düşmemeye geldikte... Kimse beni, kimsenin gözünden düşüremez. Çünkü ben kimsenin gözünde değilim. Onun bunun gözüne gireyim diye de uğraşmadım.

Yangeldimcileri zehirlemeye kesin kararlıyım.

25 Eylül Çarşamba

Pazar günü bir film seyrettim. Nazım Hikmet'in *Yolcu*'sunu. Filmi Başar Sabuncu yönetmiş. *Yolcu* anlamlı bir film. Karda kışta, bir tiren istasyonunda üç kişi. İki erkek... bir kadın. Dış dünyaya kapalı bir ortam. Bu ortamda birbiriyle didişen üç insan.

Böyle olur hep. İnsan ne biçimde olursa olsun dış dünyaya... hayata kaparsa kendini didişme başlar. Bunu durup dururken söylemiyorum. Kaan Arslanoğlu'nun yazısı okudum da bunu düşündüm.

Şimdi en baştan işi anlatmak gerekiyor. Nihat Ateş gönüllü bir *İnsancıl Emekçi*'siydi... *İnsancıl* Yazıişleri Sorumlusu. Daha sonra bir seçkinin (Mum) Genel Yayın Yönetmeni oldu. Hem *İnsancıl* sorumlusu, hem bir seçkinin genel yayın yönetmeni çeşitli sakıncalar doğurabilirdi. Bu, en azından *İnsancıl*'ın ilkesine aykırıydı. Nihat Ateş'le konuştuk. O, *İnsancıl*'ı değil, o seçkiyi seçti. Sorun benim için bitti.

Ben Nihat Ateş'i severim. Hastanede bana gösterdiği özeni yaşadıkça unutamam. Ateş'in başarılı olmasını isterim. Ama bir nokta iyi anlaşılmıyor. Ben sinirli... titiz... sert... bir insanım. Çabuk kızarım. Sert eleştiririm. Ama bu o insanı sevmediğim anlamına gelmez. Bir insanı sevmezsem, onu da söylerim. Seni sevmiyorum derim.

Nihat Ateş ayrıldı. Üzüldüm. Sonra Kaan Arslanoğlu bu sayıda okuduğunuz yazıyı getirdi. Şunu söyledim kendisine "Kimi değerlendirmelerin yanlış. O bölümleri çıkarıp hemen yayımlayalım. Yoksa tamamını yayımlatmak istiyorsan biraz bekle. Şu tatsız günler geçsin... ortalık durulsun. Yine ısrarlıysan, o zaman yayımlarız."

Arslanoğlu kimi bölümlerin çıkarılmasını kabul etmedi. Yazıyı çantasına koydu gitti. Bir süre sonra bu yazıyı oraya buraya gönderdiğini öğrendim. Yazıya eklediği notta "Yazının nerdeyse üçtebirinin altını çizerek, bunların yanlış görüşler olduğunu söyledi ve bu yazının bu haliyle yayımlanmayacağını bildirdi" diyor benim için. Ama "Gündoğdu, bir süre bekle, sonra yayımlayalım dedi." demiyor.

İşte beni sinirlendiren nokta. Arslanoğlu benim söylediklerimin bir yarısını söylüyor, öbür yarısını söylemiyor.

Neden böyle yapıyor. Haklı çıkmak için. Haklı çıkmak istiyor. En azından haklılık oranını %20'nin üstüne çıkarmak istiyor. Bunun için benim söylediklerimin yarısını buduyor.

Açık konuşmanın... net konuşmanın karşılığı bu olmamalı. Ben Arslanoğlu'nun bir başka yazısınında da uzunca bir bölümü şimdi zamanı değil diye yayımlamamıştım. Bir tarihte de çok geç kaldığı için giriş yazısı önerisini geri çevirmiştim. Romanlarında da kimi değişiklikler yapması gerektiğini söylemiştim. Arslanoğlu bütün bu önerilerimi dikkate almıştı, "Gündoğdu beni sansürledi" dememişti. Son yazısında da aynı davrandım. Arkadaşça önerilerim oldu. Arslanoğlu, arkadaşça bir öneriye, "*İnsancıl* okur ve yazarlarına seslenme hakkımı böylece kullanamadım" diye sansürcü damgasını vuruyor. İki arkadaşın arasında geçen bir durumu... bir konuşmayı öbür arkadaştan izin almadan, üstelik eksik bir biçimde sağa sola duyuruyor.

Arsanoğlu'nun bu davranışı beni ciddi bir biçimde üzdü. Ben Arslanoğlu'ndan şunu beklerdim. "Cengiz ağabey, görüşlerim yanlış da olsa, bu görüşlerimden ötürü sonradan üzüleceksem bile, bu yazının tamamını, virgülüne dokunmadan yayımlamanı isterim." Bunu yapmadı. Beni... düşüncelerimi dedikodu öğesi diye kullandı.

Güzel bir tutum... doğru bir tutum değil bu.

Şimdi o yazıyı yayımladım. Tabii düşüncelerimi de söyleyeceğim.

Önce şu. *İnsancıl*, bütün Türkiye'de emekten yana bir kültür örgütlenmesini savundu. Bunun için uğraştı. *İnsancıl Emekçileri* işte bu süreçte benim buluşum

Neydi *İnsancıl Emekçisi*. Her şeyden önce gönüllü. Bütün hayatını insani kültür örgütlenmesine veren, bu amaç için mücadele eden... iradeli... disiplinli... kararlı bir insan. Tam burda

şunu da söyleyeyim. *İnsancıl Emekçileri*, İstanbul merkezde 25'i geçmemiştir. Kaan Arslanoğlu, *İnsancıl*'a ürün gönderen... *İnsancıl*'da ürünü yayımlanan herkesi *İnsancıl Emekçisi* sayıyor. Böylece *İnsancıl Emekçisi*'nin sayısını 600'e çıkarıyor. Keşke 600 insan İnsancıl Emekçisi olabilseydi... O zaman Türkiye'nin yapısı değişirdi.

Şimdi şunu söylemem gerekiyor. *İnsancıl Emekçileri*, Türkiye'de insani kültür alanında güzel işler yaptı. Bütün *İnsancıl Emekçileri*'ne bugün *İnsancıl*'da olmasalar bile teşekkür ederim. O arkadaşların emeklerini eleştiren tek bir yazı çıkmamıştır. Buna ciddiyetle özen gösterdim. Ama şunu söylemeli. Bizler, insani kültür örgütlenmesini başaramadık. Bunun sorumlusu şu ya da bu kişi değildir. *İnsancıl Emekçileri* yalnız burjuvaziye karşı değil, kimi sol kurumlara karşı mücadele vermek zorunda kalmıştır. Ayrıca Türkiye'nin nesnel koşullarını değiştirememiştir.

Peki bizlerin sorumluluğu ne bu işte. Her mücadele... özellikle kültür mücadelesi çok zordur. Yıllarca mücadele edersin bir milim yol alırsın. Bunun için kültür mücadelesine girişecek kişilerin son derece iradeli... son derece kararlı... son derece disiplinli olması gerekir.

Sözgelimi, sen, Mehmet Fuat'ın Nazım Hikmet'i sansürlemesine karşı çıkarsın. Yazılar yazarsın. Sonra *Edebiyatçılar Derneği* bu kişiye ödül verir. Kararlı...iradeli... disiplinli değilsen içdünyan kararır. "Bu ülkede mücadele verilmez" dersin gevşersin. Son derece haklı konularda derdini anlatamazsın. kİçin kırılır.

İşte bizler yeterince iradeli... kararlı... disiplinli olamadık. Ben Kaan Arslanoğlu gibi haklılık oranları çıkarmadım. Çıkarmam da. Bu o arkadaşlara ciddi bir haksızlık olur.

Ama ben bu soyut savları somutlamak istiyorum. Bu işin somutunu Kaan Arslanoğlu'nda göstereceğim. Kaan Arslanoğlu bir yazar. Romanları var. Romanlarıyla hakkını alabilmiş değil. Tabii birçok sanat emekçisi hakkını alamıyor. Bunlardan biri de Arslanoğlu.

Arslanoğlu romanlarının okunmasını istiyor. Haklı. Ama eserleri gereken ilgiyi görmedi. Bunun sorumlusunu aradı. Kendince buldu. *İnsancıl* okuru roman okumuyor dedi. Olmadı. Bu kez *İnsancıl*'ın kitap yayınına yanlış dedi.

Bilenler bilir *İnsancıl*'a bir öneri... bir eleştiri geldikte ben "Buyurun yapın" derim. Arslanoğlu'na da "Gel kitap bölümünü yönet" dedim. Güldü. Ama bu işi üstlenmedi. Daha sonra "*İnsancıl* kitaplarının dağıtımı yapılmıyor. Bu işi çözelim" dedi. "Buyur çöz" dedim. Kadıköy'de bir, Beyoğlu'nda bir kitapeviyle anlaştı. Yine olmadı.

Bugün bu iş çözüldü. Aydın Öztürk'ün katkısıyla üç dağıtımcıyla anlaştık.

Neyse... devam ediyorum. Arslanoğlu, kitaplarının okunmayışıyla ilgili sorumlu aramaya devam etti. Bu kez "Sizin basınla ilişkiniz iyi değil. Ben gidip ilişki kuracağım" dedi. "Peki" dedim. *İnsancıl*'ın ilkesini zorlamasına hoşgörüyle baktım. Gitti. Konuştu. Mektuplar yazdı. Yine olmadı.

Şimdi, Arslanoğlu bu işin yeni sorumlusunu buldu. Berrin Taş'la benmişim. Ona geleceğim. Ama önce şu. Arslanoğlu yanlış yerde mücadele verdi. Bunu bilerek yapmadı. Sınıf mücadelesinin kültürde de son derece sert olduğunu kavramadı. Saf, temiz bir insandır arkadaşımız. Konuşarak iletişim kanallarındaki sorunu aşabileceğini sandı.

Peki n'apması gerekiyordu. İnsana... *İnsancıl* okuruna gitmesi gerekiyordu. Gitmedi. Bizcileyin yazarların arkasında okur yok. Biz sisteme karşı okur yaratmak zorundayız. Sistemin yazarı armut piş, ağzıma düş diyebilir. Ama bizler okur için ciddi, disiplinli bir mücadele vermeliyiz. Bunu yapmadı. Konya'ya git dedik, gitmedi. Kaç kez Adana'dan çağırdılar. Gitmedi. Antakya'ya, İzmir'e, İzmit'e, Gaziantep'e gitmedi. Okurla ilişki kurmadı. İradeli... kararlı... disiplinli davranmadı. Rahatını bozmak istemedi. Bu anlamda mücadele etmedi. İstanbul'da birçok konferans önerilerimi geri çevirdi. Nazım Hikmet'in *Yolcu*'sundaki kişiler gibi dış dünyaya kapandı. Ciddi bir kötümserlikle şimdi Berrin Taş'la beni suçluyor.

Berrin Taş'ın ticari tekelini kırmak kişisel bir sorun değildir. Örgütsel bir durumdur. Arslanoğlu insani örgütlenmeyle işi çözeceğine kişisel girişimleri yeğliyor. Buna tabii izin vermem. Gelirsiniz... rahatınızı feda edersiniz. *İnsancıl*'ı en az 25 ilde örgütleriz. O zaman *İnsancıl*, *İnsancıl Emekçileri*'nin ciddi bir programıyla *İnsancıl Emekçileri*'nin olur.

Şu işe bakın. Bir insan çıkıyor... Berrin Taş... emekten yana kültür mücadelesini maddi-manevi bütün gücüyle destekliyor. Sonra bunun için suçlanıyor. Bu "en garip suç" diye tarihe geçecek. Mutlaka.

Demokrasiye geldikte... Ben, bir kültür-sanat dergisinin demokratik yönetimini doğru bulmam. Neden. Herhangi bir sanat ürünün estetik değerlendirmesi oyla olmaz. Diyelim 5 kişilik bir kurul oluşturuldu. Beş kişi oturacak bir şiiri güzel ya da çirkin diye oylayacak. Karar verecek. Sanat eserinin estetik değeri oyla saptanmaz. Bir tek yetkili olur, felsefi, estetik birikimine göre eserleri seçer.

"Ama efendim, hep sen mi yöneteceksin dergi. Biraz da biz yönetelim" Tabii bunun için demokratik süreçleri birçok kez ben başlattım. Olmadı. En son, şu giriş yazılarını siz yazın dedim. Bunu ben başlattım. N'oldu. Olmadı. Dört ayda bir yazı yazamayan dergi mi yönetecek. Ayrıca şunu da söyleyeyim. Derginin daha kuruluşunda bu işi önerdiğim insanlar var. Genel yayın yönetmenliğini kabul etmediler. Çünkü şu belli, *İnsancıl*, günde iki

saat ya da haftada bir gün dergiye gelmekle yönetilmez. 24 saat işin başında olacaksın. En önce sen geleceksin dergiye... en son sen çıkacaksın.

Fantezi önerilerle *İnsancıl* bir adım gitmez. Bir deneyelim, belki batmaz *İnsancıl* diyor Arslanoğlu.

İnsancıl, Arslanoğlu'nun albenili kişisel önerilerinin deneme yeri değil.

Bir de liderlik var. Arslanoğlu benim manevi lider olmamı istiyor. Ben lider olacakmışım. Ayol, ben lider filan değilim. Lider de olmak istemiyorum. Ben sizin arkadaşınızım. Bir *İnsancıl Emekçi*'siyim.

Bir de şu var. Hadi ben lider olmayı kabul ettim. Beni lider yapın dedim. Herkes benim liderliğimi isteyecek mi. Diyelim herkes liderliğimi istedi. Peki, liderin sözünden çıkmayacağınıza söz veriyor musunuz. Hadi söz verdiniz. Lideriniz "Herkes sabah saat 9.00'da *İnsancıl*'da olacak, gerekçe kabul etmem. Sen yarın Adana'dasın, sen Ankara'da, sen bu akşam şu toplantıya gideceksin, sen şu filmi göreceksin, sen şu konuda dosya hazırlayacaksın, sen şu paneldesin,sen Samsun'a gidiyorsun, dedikte n'apacaksınız. Bitmedi "sen hapishanelere gideceksin... sen Cumartesi Anneleri'nde *İnsancıl*'ı temsil edeceksin. Sen Kayıplar Kurultay'ındasın" dendikte n'olacak.

Kaan Arslanoğlu ne kadar haksız davranıyor. Ben buralara gitmekten yoruldum. Hastalandım. Bütün hayatım altüst oldu. Kaan Arslanoğlu bir gün gelip de "Dur, şuraya da ben gideyim" dedi de "Hayır mı" dedim.

Arslanoğlu haksızlığı bakın nerelere kadar götürüyor. 600 *İnsancıl Emekçisi* varmış. Var diyelim. Ben bu 600 kişiye karşı % 80 haklıymışım. Onlar % 20 haklıymış. Öyle diyelim. Kaan Arslanoğlu 600 ile 20'yi çarpıyor, 600 kişiyi % 12.000 haklı çıkarıyor. Ama benim % 80'nimi 600 ile çarpmıyor. Çarpması gerekir. Çarparsa % 48.000 haklılığımı görür.

İnsan... güzel insan... sen matematiği bunun için mi buldun. Bak, matematiğin nerelerde kullanılıyor.

Kaan Arslanoğlu gerçekliği, ciddi bir kötümserlik yüzünden yanlış değerlendiriyor. Yanlış bir mücadele yüzünden kırgınlıkla iyice içine kapanıyor. Hem kendini... hem *İnsancıl*'ı didikleyip duruyor. Daha bir süre önce *İnsancıl* okuruna "Sen kitap okumuyorsun, roman okumuyorsun" dediğini unutuyor. "Berrin Taş'tan, Cengiz Gündoğdu'dan bu dergiyi kurtarın" diyor.

Kaan Arslanoğlu'nun kusuru şu. Gerçekliğe çok çok saf yürekle bakıyor. Cumhuriyet Kitap Eki'nin yönetmenine bu saf yürekle gitti. Çünkü biz o yönetmenle konuşmuyoruz diye *İnsancıl*'ın engellendiğini sandı. Orda ideolojik engelleme olduğunu göremedi. Sonra gördü. Şimdi de önerilerinin *İnsancıl*'ı çıkmazda boğacağını göremiyor. Bir şirket kurulsun... beş on kişi bir araya gelsin. Sırayla *İnsancıl*'ı yönetsinler. Bütün işler tıkır tıkır yürür sanıyor. İçine de sindiremiyor bunu. Belki batar ama... çünkü batacağını biliyor... bir deneyelim diyor.

Demokritos şöyle der "Adaletsizlik eden adeletsizliğe uğrayandan daha mutsuzdur" Arslanoğlu şimdi mutsuz değil, *İnsancıl*'a adil davrandığını sanıyor. Bir gün adaletsiz davrandığını anlayacak. İşte o gün çok mutsuz olacak.

Ben, yazısını yalnızca bu nedenle bir süre bekletmek istemiştim. Zaman geçer, adaletsiz davrandığını anlar, sorun içimizde kaldığı için fazla üzülmez, mutsuz olmaz demiştim.

Peki şimdi n'olacak. adaletsiz davrandığını anladıkta... N'apabilirim, bilmiyorum. Uzandı... yeşil bir fidanı kırdı içimde, oysa ben ondan ikinci bir fidan ekmesini beklemiştim.

Şunu söylemeliyim Kaan Arslanoğlu'nun bu davranışı beni pek üzdü. Arslanoğlu'nun bu önerileri *İnsancıl*'ı daha ileri götürecek öneriler değil. Neden böyle. bu. Arslanoğlu neden cicili bicili önerilerle... hayatı sımsıkı kavramayan önerilerle sıkıntsını *İnsancıl*'a yansıtıyor. Bütünüyle mücadelenin içinde değil de ondan. Bu bizim insanımızın genel karakteridir. Evde... kahvede... şimdi cafe oldu hepsi... şurda burda "Ben olsam şöyle yapardım... ben söyledim... beni dinleselerdi" diye cicili bicili önerileri sıralar. Bu önerilerin hayatı karşılayıp karşılamadığını düşünmez. Önerileri bir yapılsa her şey düzelecek. Tıkır tıkır yürüyecek işler. Önerileri ilgi görmedi diye kızar... bağırır çağırır... kötümserleşir...içine kapanır.

Herhangi bir öneri bilfiil mücadeleden çıkar. Bilfiil mücadele eden ancak hayatı sımsıkı kavrayan öneriler üretebilir.

Cengiz ağabeyisinin Kaan'a recası şu. Herhangi bir durumun düzelmesini istiyorsan, bilfiil... gün 24 saat mücadele et. O zaman göreceksin, kötümserliğin gidecek... cicili bicili öneriler değil, hayatı sımsıkı kavrayan öneriler üreteceksin. İnsandan... hayattan umut kesmeyeceksin.

Bir de şu var. Mücadeleye girişirken ondan bundan yardım isteme. Tek başına mücadeleye girişmeyi göze almalısın. İnsani kültür mücadelesini... sanatta star sistemi mücadelesini başlatırken ben öyle yaptım.

İnsancıl'ın bütçesi, kişisel harcamalarla içiçe geçmişmiş. *İnsancıl*, ev ekonomisi, aile bütçesi kaygısıyla yönetiliyormuş. Böyle diyor Arslanoğlu. Böylesine gayriciddi yönetilen bir dergi nasıl oluyor da, "ülkenin en güçlü kültür dergilerinden biri" olabiliyor.

Hayır. *İnsancıl* gayrıciddi yönetilmiyor. Gayriciddi yönetilse *İnsancıl* nasıl olur da "ülkenin en güçlü dergilerinden biri" olabilirdi. Öte yandan gayriciddilik bana yapılacak en haksız bir suçlamadır. Ben ancak her soruna çok ciddi bakıyorum diye eleştirilmeliyim.

İnsancıl'ın bütçesinin kişisel harcamalarla

içiçe geçmediğine bir dolu örnek verebilirim. Burda birini anlatacağım. Geçen aralık ayında doktorlar kesip biçti beni. O gece evde sancılar kusmalar başladıkta, *İnsancıl*'ın kasasında beni özel bir hastanede kesip biçtirecek para vardı. Ama Arslanoğlu'nun "ikili" dediği kişiler o kasaya el uzatmadı. O "ikili" bunu düşünmedi bile. Ben, o berbat hastanede hayvan gibi kesilip biçilirken ölseydim, *İnsancıl*'ın kasasına el uzatmadık diye geride kalana neler söylerdiniz acaba.

Arslanoğlu bunları biliyor. Ama kötümserliği, adalet duygusunu, hak duygusunu yerlebir etmiş. Ne diyeyim, yazıklar olsun diyorum.

Şimdi Arslanoğlu, sana son sözüm. Sen bir arkadaşlığı kırdın geçirdin. Oysa ben, şu çapaçul dünyada kayıtsız şartsız arkadaşlığı önemseyen bir kuşağın son bireylerinden biriyim. Bir gün kayıtsız şartsız bir arkadaşlığa gereksinme duydukta, şimdi kırıp geçirdiğin bu arkadaşlığın önemini anlayacaksın.

27 Eylül Cuma

Tatsız... son derece üzücü haberler... İsrail, Kudüs'te El-Aksa Camii'nin yanından geçen bir tünel yapıyor. Bu tünelin yapımı 12 yıldır sürüyormuş. Filistinliler de tünelin yapımına karşı çıkıyor. İşte bu tünel açılıyor geçen gün. Filistinli'ler protesto ediyor tünelin açılışını. Sen misin protesto eden. İsrail askerleri insanları silahla tarıyor. 45 Filistinli ölüyor.

Diyarbakır'da 14 hükümlü Gaziantep hapishanesine gönderilmek isteniyor. "Biz gitmeyiz" diyorlar. Sen misin gitmek istemeyen. Jandarma... gardiyan, sopayla dipçikle on insanı öldürüyor.

Geçen gün bir haber. Varto'yu PKK bastı. Meğerse doğru değilmiş bu. RP İstanbul Milletvekili Mehmet Fuat Fırat şöyle diyor. "Polisle özel tim, bir kadın yüzünden çatışmış, özel tim, aynı kadınla ilişkisi olan polisi öldürmüş. Olayları örtbas etmek için de PKK baskını süsü verildi."

Bir başka haber. "Yüksekova'da kendilerini PKK'lı olarak tanıtıp Süt Kurumu sahibi Necip Baskın'ın yeğenini kaçıran ve 200 bin mark fidye isteyen kişilerin özel tim mensuplarından oluşan 16 kişilik çete olduğu ortaya çıkarıldı."

Şimdi şu ideolojiyi bu ideolojiyi bırakalım. Şu olanlar insanlığın genel gidişine yakışıyor mu. İnsani sorumluluk, bugünü yaşarken en azından yüzyıl sonrayı düşünmesini gerektirir. Bunlar birgün sonrayı bile düşünmüyor. Bu bilinçten... bu sorumluluktan yoksun. Yoksunluk yüzünden, birkaç kuşak sürecek acılar biriktiriyorlar insanın içinde.

İnsan, mutlaka bu acılara aşacak... güzel bir dünya kuracak. Ama bizi unutmasınlar... acı çeken insanı.

28 Eylül Cumartesi

Sıkıntılı... üzüntülü günlerde sevinmeyi özlerim. Ama sevinme kavramını değil... beni sevindirecek bir haberi... bir hakikatı. Tabii bu hakikat kimse için üzüntü... sıkıntı verici olmamalı. Çünkü ben başkalarının, ya da sevmediklerimin üzüntülerinden... sıkıntılarından ötürü sevinmem. Bana nice haksızlık yapanlara... beni üzenlere bile "oh olsun" demedim... demem.

Birçok kişinin iç dünyası dar. Bu darlık yüzünden dünyanın büyüklüğünü algılayamıyor. Başarıyı... sevinci bir başka insanın başarısızlığında... üzüntüsünde... kösteklenmesinde arıyor.

Dünya büyük... geniş. Bu dünyada onu bunu kösteklemeden... onun bunun üzüntüsüne bel bağlamadan sevinmek... başarmak mümkün. Bunun için bilinci, evrenin sınırlarını zorlayacak noktaya getirmek gerekiyor.

Böyle bir hayat insana esenlik getirir... yamru yumru bilincin fitnesinden kurtarır. Benim kapitalist sisteme karşı çıkmamın temel nedeni bu. Kapitalist sistem insanın iç dünyasını daraltıyor... bilinci yamru yumru yapıyor. Sistemin etkisinden kurtulamayan dar dünyalı... yamru yumru bilinçli insan fitneden kurtulamıyor. Başarıyı, bir başkasının başarısızlığında... sevinci bir başkasının üzüntüsünde arıyor.

Ne dedim, sıkıntılı... üzüntülü günlerde sevinmeyi özlerim. Böyle günlerde dergiye gelirken... sabah... güzel bir haber gelse de sevinsem derim.

Geçen gün böyle oldu. Üzüntülü... sıkıntılı bir günümdü. Afşar Timuçin geldi. Akşam Türküleri'yle (Sarmal Yayınevi) Akşam Türküleri, Afşar Timuçin'in şiirleri. Kitaba baktıkta hemen sevindim... dağlardan tepelerden... akarsulardan... kocaman denizlerden... yıldızlardan... incir ağacının yapraklarından... ateş böceğinden... hepsi... bütün sevinçler koptu geldi iç dünyama. Ne güzel dedim.

Ne güzel. Önce kitabın basımı. Sarmal Yayınevi'nin yöneticilerini kutluyorum.

Afşar Timuçin'in şiirlerine geldikte... İlkin şu. İnsan bu dünyada kaç yıl yaşar. En fazla 100 yıl. İnsan bunca zamanda insani birikimi kendiliğinden edinemez. Sanatın önemi burda işte. Sanat, milyonca yıllık insani birikimi insana aktarır. Böylece insanın bilinci ışır... Tabii bunun için ilkin sanatçının o insani birikimi kişiliğinde toplaması gerekir. Böyle bir sanatçının eseri insanın bilincini ışıtır... insan iç dünyasını genişletir... zenginleştirir.

Afşar Timuçin böyle bir sanatçı işte... Milyonlarca yıl eyleyen... düşünen... hisseden... hem kendini... hem dünyayı değiştiren insanın birikimini edinmiş. Bundan ötürü şiirlerinde... o geniş birikimin her noktasında eyleyen... düşünen... hisseden insanı görüyoruz.

Afşar Timuçin'in Akşam Türküleri için lirik şiir diyorum. Lirik şiir "ben"den yola çıkar. Lirik'te hep ben vardır. Lirik şiirin tehlikesi de burdadır. "Ben" insani olamamışsa... insani birikimi edinmemişse, lirik evlere şenlik olur.

Afşar Timuçin, insani birikimiyle, milyonlarca "biz"in "ben"iyle Türkiye'de tıkanan lirik şiirin yolunu açıyor. Bu açıdan *Akşam Türküleri*, Türkiye şiiri için önemli bir eser. Üstünde mutlaka durulması... açımlanması... her dizesi didik didik edilmesi gerekiyor.

İnsani açıdan bakıldıkta... Afşar Timuçin, kapitalizmin kısırlaştırdığı "ben"le... kapitalizmle göğüs göğüse bir mücadeleye girişiyor.

Nasıl.

Söyledim. Kapitalizm insanın iç dünyasını daraltır. Dilini kısırlaştırır. İnsan "ben"ini tek biçime mahkum eder. Böylece insanın zenginliğini sıfırlar. Bütün "ben"ler tek "ben" olur. Herkes aynı biçimde giyinir... aynı biçimde yaşar... aynı biçimde sever... aynı biçimde arkadaş olur. İnsan metalaşır.

Afşar Timuçin, *Akşam Türküleri*'nde insan "ben"inin zenginliğini gösteriyor. Peki bunun anlamı ne. Bunun anlamı şu. Afşar Timuçin'in "ben"inde benim "ben"im kapitalizmin çemberini kırıyor... insani birikimin "ben"iyle zenginleşiyor... güçleniyor.

Kapitalizm işte bu şiiri istemez. Çünkü bu şiir... *Akşam Türküleri*, sanatın... şiirin işlevini tamıtamına yerine getiriyor... kapitalizmin insansızlığını gösteriyor.

Tamtamına şiir... *Akşam Türküleri...* bir kıymıkçık boşluk bırakmadan insanın elini tutuyor.

"Böyle sessiz uyurken bile/Karşısavı gibisin karanlığın/Dalların bulutlara değdiği yerden/İyi bak iyi bak uzaklara" diyor.

İnsan, insani gücünü nerde gösterir. Felsefede... bilimde... sanatta. İnsan, herbir şeyi çirkinleştiren kapitalizme karşı bir güzellik yaratır. İşte insan der... işte insanın birikimi der... işte insanın gücü der.

Akşam Türküleri'nin sevincinde bir üzüntüm de var. Onu da söylemeliyim. Biz sanatta star sistemine karşı, *Akşam Türküleri*'ni yüzbin insanın okuyabileceği ortamı yaratmalıydık. Benim sorunum bu... bütün derdim bu... İnsancıl'ın sorunu bu... İnsancıl'ın derdi bu. Ne yazık bu anlaşılamadı. Kaan Arslanoğlu bile anlamadı bunu... Neyse

Söyledim, Afşar Timuçin geldi geçen gün... *Akşam Türküleri* ile... dağlardan tepelerden... akarsulardan... okyanuslardan... söğüt ağacının dalından... dağın yamacındaki çeşmeden... bütün sevinçler koptu geldi iç dünyama. "Uzak adalardan birinde ülkem vardı" diyor *Akşam Türküleri*, sonra devam ediyor "Gündoğumları kadar güzel sevgilim/Her akşam benim için sessiz sessiz ağlardı/ Bir gün nasıl olsa oraya gidecektim/Bilemiyorum nedir/İçimde bilinmedik gökler var/Annem beni kuşlar doğurmuş olmasın"

Sessiz sessiz ağlıyorum... sevinçten.

PANEL

7. YILINDA İNSANCIL

Yöneten : Aydın Öztürk

Konuşmacılar

Afşar TİMUÇİN - Sennur SEZER - Temel DEMİRER - Tevfik TAŞ

Tarih : 10 Kasım 1996 Pazar

Yer: TÜYAP Kitap Fuarı. A Salon Saat 13.00 - 15.00

İNSANCIL'DAN YENİ İKİ ESER DAHA

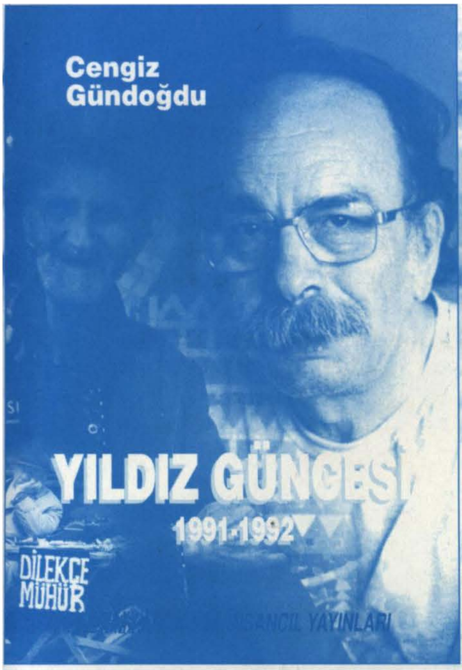

FİYATI:
300.000,-TL.

CENGİZ GÜNDOĞDU
YILDIZ GÜNCESİ
1991-1992

İSMET ALICI
FARENİN ÖLÜM BALADI
şiirler

FİYATI:
150.000,-TL.

ARKADAŞ DAĞITIM
Tel: (212) 513 85 86
(212) 511 79 35
YÖN DAĞITIM
Tel: (212) 511 79 16
BİRLEŞİM YAYIM DAĞITIM
Tel: (212) 526 86 65
(212) 527 73 90

İNSANCIL YAYINLARI
Molla Fenari Sok.
Nadir Han No:40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(212) 511 79 94-513 93 99

İNSANCIL'DAN YENİ ÜÇ ESER DAHA

FİYATI:
250.000,-TL.

AFŞAR TİMUÇİN
AŞKOLSUN KIRLANGIÇLAR
öyküler

FİYATI:
150.000,-TL.

BERRİN TAŞ
BİR KENTİ AĞLIYORUM
şiirler

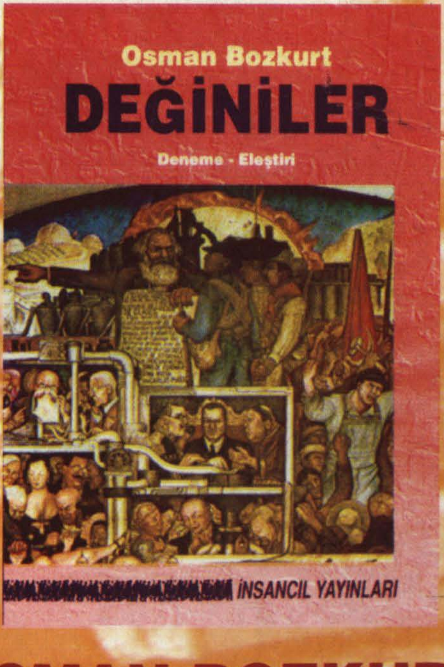

FİYATI:
200.000,-TL.

OSMAN BOZKURT
DEĞİNİLER
deneme-eleştiri

ARKADAŞ DAĞITIM
Tel: (212) 513 85 86
(212) 511 79 35
YÖN DAĞITIM
Tel: (212) 511 79 16
BİRLEŞİM YAYIM DAĞITIM
Tel: (212) 526 86 65
(212) 527 73 90

İNSANCIL YAYINLARI
Molla Fenari Sok.
Nadir Han No:40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel:(212) 511 79 94-513 93 99